
OOM BIJNA EN DE
BLADER-O-MAAT

Inhoud

Over dit boek 2
Over het verhaal 3
1. De Appelpluk-o-maat 4
2. Geen bladerwagen 12
3. Elf seconden 20
4. De klep 28
5. De grote blaas 36
6. Vier wassen en een tekening 45
7. Sneeuw in oktober 53
8. Water in de Molenstraat 61
9. De vergaarbak van J. de Groot 69
10. Bladeren in de vijver 78
11. Wat Nout ziet 86
12. De generale 95
13. Zes uur ‘s ochtends 104
14. De Blader-o-maat, één keer echt 112
15. De grootste bladerberg van Knotwilg 120
16. Drie egels 128
17. Bijna warm genoeg 137
Copyright & License 146

Over dit boek

In het kort

- **Taal:** Nederlands (moedertaal)
- **Leeftijd:** vanaf 10 jaar
- **Omvang:** 17 hoofdstukken · ±36.000 woorden

Editie

Dit is de **eerste druk** — versie 1.1, verschenen augustus 2026.

Versie	Datum	Notities
1.0	juli 2026	Eerste druk
1.1	augustus 2026	Taalcorrecties

Over het verhaal

De serie

Aan het eind van de Molenstraat, in het dorpje Knotwilg, woont uitvinder Egbert Sleutel in een oude smederij vol half-afgebouwde machines. Niemand noemt hem meneer Sleutel — het hele dorp zegt Oom Bijna, want dat roept hij na elke mislukte proef, stralend en met roet op zijn bril: “Bijna!” Zijn machines werken bijna altijd, en altijd bijna. Gelukkig zijn er vier kinderen uit de straat die meebouwen, nameten en op tijd “NEE!” roepen. Elk deel: één machine, één dorpsprobleem, een glorieuze mislukking — en een warme afloop.

Dit boek

De lindebomen van Knotwilg laten in één nacht alles vallen. De klinkers zijn weg, de goot zit dicht, en de bladerwagen van de gemeente komt dit jaar pas in november — terwijl de Herfstmarkt over drie weken op het dorpsplein staat. Meneer Knol transpireert. En dan zegt Oom Bijna de twee gevaarlijkste woorden van het dorp: fluitje van een cent.

Zo ontstaat de Blader-o-maat: een handkar, een koperen kast, een slang zo dik als Saar, en een klein koperen hendeltje waar niemand naar kijkt. Jet meet, Ties trekt, Saar vraagt waarom, en Nout ziet als enige wat er mis kan gaan — maar hij zegt het niet.

Nog drie weken tot de markt. Wat kan er nou misgaan met één klepje?

1. De Appelpluk-o-maat

Proevenboek deel twee. Proef 50. De Appelpluk-o-maat. Uitkomst: alle appels geplukt. Ook alle peren van de buren. En één kip.

Het nieuwe Proevenboek was al drie weken oud en er stond nog geen letter in.

Jet de Groot hield het op haar knieën, op een omgekeerd kratje midden op het erf van de oude smederij, en ze keek ernaar zoals je naar een pas gedweilde vloer kijkt. Harde kaft. Dik. Honderd bladzijden, geruit, allemaal leeg. Voorin stond in haar mooiste letters *Proevenboek — deel twee*, en verder stond er niets, want wat je als eerste in een nieuw schrift zet, moet goed zijn.

'Schrijf gewoon wat,' zei Ties Prins. 'Schrijf: woensdag.'

'En dan?'

'Dan staat er tenminste iets.'

Jet keek naar haar potlood. Ze had het die ochtend al drie keer geslepen. Ze legde het weer neer.

Achter hen kwam de grote schuifdeur van de werkplaats met een gil over zijn rails, en Oom Bijna kwam het erf op, achterstevoren, trekkend aan een touw.

'Kijk uit voor de mand,' zei hij tegen niemand in het bijzonder.

Wat er aan het touw hing, rolde langzaam de herfstzon in. Het was een houten stellage op de vier wielen van een handkar, met daarop een mast van drie op elkaar geschroefde balken. Aan die mast zat een arm die kon uitschuiven als een hengel, hout met messing beslag, en aan het eind van de arm zaten vijf gebogen koperdraden met vilt eromheen, als een hand die heel voorzichtig iets wilde pakken. Van de arm liep een lange canvasgoot schuin omlaag naar een rieten mand. Onderaan zat een slinger, en overal zaten tandwielen.

Jet telde ze. Zesendertig. Vorig jaar was zevenentwintig al veel geweest.

‘Dames en heren,’ zei Oom Bijna, en hij veegde het roet van zijn bril zodat hij het beter kon zeggen. ‘De Appelpluk-o-maat.’

Hij stond erbij zoals hij altijd bij een nieuwe machine stond: klein en rond, met zijn grijze pluizige haarkrans, zijn grote ronde bril en een potlood achter zijn oor. Zijn bruine stofjas puilde uit van de zakken. Uit één ervan stak dit keer geen banaan maar een appel, en Jet vroeg zich af hoe lang die er al zat.

Nout Fortuin keek van onder zijn grijze muts omhoog naar de kromme appelboom achter de werkplaats. Die hing zo vol dat de laagste takken tot op de brandnetels doorbogen.

‘Hoeveel appels,’ zei Nout. Het was geen vraag. Bij Nout was bijna niets een vraag.

‘Vierhonderd,’ zei Oom Bijna gelukzalig. ‘Misschien vijfhonderd. Met de hand ben je er twee dagen mee bezig, en dan heb je nog schrammen ook. Hiermee’ — hij klopte op de mast — ‘ben je klaar voor het donker. Fluitje van een cent.’

Saar Mulder hing al ondersteboven aan de onderste tak. ‘Waarom vilt?’

‘Omdat een appel kneust,’ zei Oom Bijna. ‘Vilt kneust niet. Vilt aait.’

‘Maar waaróm weet hij welke appel —’

‘Ties,’ zei Oom Bijna. ‘Even helpen. Ik heb de kleine bektang nodig.’

Nout keek naar de hond die naast het kratje lag. ‘Bout. Bektang.’

Bout was meteen op zijn poten. Hij was ruwharig en bruingrijs, met één oor omhoog en één oor omlaag, en hij nam zijn werk hoogst serieus. Hij draafde de werkplaats in, langs de werkbank met de honderd laatjes, en kwam terug met iets in zijn bek.

Het was een schoenborstel.

‘Dank je,’ zei Nout, en hij legde de borstel netjes naast zich neer. ‘Bout. Bék-tang.’

Bout kwispelde, verdween opnieuw, en kwam terug met een halve fietsband.

Jet lachte, en voor ze erover had nagedacht lag het Proevenboek open en schreef ze op de eerste regel van bladzij één: *Bout: schoenborstel, halve fietsband.* Ze keek ernaar. Het was helemaal niet mooi. Het was scheef en het stond veel te laag op de regel.

Maar het schrift was open, en dat scheelde.

Daarboven schreef ze er netjes bij: *Proef 50. De Appelpluk-o-maat.*

'Testpubliek?' riep Oom Bijna.

Boven in de appelboom, op een tak die daar eigenlijk te dun voor was, zat een witte kip met een scheve kam en een brutale blik. Dat was Kip Drie. Waar de andere vier kippen op dat moment waren wist niemand ooit precies, maar Kip Drie was altijd waar iets ging gebeuren, en meestal zat ze er al vóór het gebeurde.

'Het testpubliek is aanwezig,' zei Oom Bijna plechtig. 'Ties, de slinger.'

Ties spuugde in zijn handen, wat nergens voor nodig was maar er wel goed uitzag, en begon te draaien. Diep in de stellage kwam iets op gang: een tik, toen een ratel, toen het rustige klik-klik-klik van zesendertig tandwielen die het met elkaar eens werden. De arm kwam omhoog. Hij zwenkte naar de boom. Hij schoof uit, netjes, tak voor tak, en de vijf viltvingers gingen open.

En toen deed de Appelpluk-o-maat precies wat hij moest doen.

De grijper voelde langs de bladeren, vond een appel, sloot zich eromheen alsof hij bang was hem wakker te maken, en draaide een kwartslag. De appel liet los. De arm zwaaide terug, de vingers gingen open, en de appel rolde over de canvasgoot naar beneden, *rrrrt*, en plofte in de mand.

Het was volmaakt.

'Hij dóét het,' fluisterde Ties.

'Natuurlijk doet hij het,' zei Oom Bijna, maar zijn stem trilde.

De arm ging terug. Weer een appel. Weer *rrrrt*. Toen twee tegelijk. Toen drie. Na tien minuten lag de mand halfvol en had de boom aan één kant een kale plek, zo netjes geplukt dat er geen blaadje was gescheurd. Saar telde hardop mee tot ze in de honderd de weg kwijtraakte. Nout schoof de volle mand weg en zette er een lege voor in de plaats. Jet schreef, en schreef, en merkte dat ze het fijn vond om weer een potlood in haar hand te hebben.

Werkt, schreef ze. Ze aarzelde bij dat woord, want daar had ze vorig jaar ook al eens bij geaarzeld.

Ze had gelijk om te aarzelen.

De Appelpluk-o-maat had namelijk de laatste appel van de laatste tak geplukt, en toen begon de arm te zoeken. Hij draaide langzaam rond, uitgeschoven, met de vingers open, zoals iemand die met zijn ogen dicht zijn bril zoekt. Hij zocht rond. Hij zocht zwaar. Rond en zwaar, dat was rijp, dat was het hele vernuft.

En over de heg van het erf hing, zoals al veertig jaar, de dikke tak van de perenboom van meneer Knol.

'Eh,' zei Nout.

Dat was voor Nout een lange toespraak. Hij had het als eerste gezien — dat zag hij altijd als eerste — maar tegen de tijd dat het woordje 'eh' zijn mond uit was, hadden de viltvingers de eerste peer al te pakken.

Rrrrt. Plof.

'ZET HEM UIT!' riep Jet.

Ties liet de slinger los. Dat hielp niets, want een slinger die je loslaat, draait vrolijk verder als er zesendertig tandwielen aan hangen. De arm werkte zich de tak op, keurig van dichtbij naar ver, en de peren kwamen over de goot naar beneden alsof ze in de rij hadden gestaan. *Rrrrt.* Plof. *Rrrrt.* Plof.

Nout zette één grote voet op de rem, en de machine hikte, ratelde na en viel stil.

Het werd erg rustig op het erf.

De tak van meneer Knol stak kaal en zwart over de heg. Aan het uiterste puntje hing nog één peer, en die zat scheef, alsof hij zich had verstopt en er nu spijt van had.

'Alle moeren en bouten,' fluisterde Oom Bijna.

Toen richtte hij zich op, veegde opnieuw het roet van zijn bril, en er begon iets in zijn gezicht te stralen dat Jet maar al te goed kende.

'Bijna!'

'Bíjna?' zei Jet. 'Dat zijn de peren van meneer Knol.'

'Wél geplukt,' zei Oom Bijna. 'Zonder één schram. Kijk toch eens hoe netjes.' Hij dacht na. 'Alleen aan de verkeerde boom.'

'En aan de verkeerde kant van de heg,' zei Nout.

Op dat moment kwam er uit de mand een geluid.

Het was geen appelgeluid en geen perengeluid. Het was een verontwaardigd, schel, allesbehalve rijp geluid, en het kwam van onder een laag peren vandaan. De mand wiebelde. Er stak een witte vleugel uit. Toen een scheve kam.

Kip Drie klom over de rand, stapte op de klinkers, schudde zich uit, en keek de hele ploeg één voor één aan met een blik die geen tolk nodig had.

'Rond,' zei Nout. 'En zwaar.'

'Ze is niet gewond,' zei Oom Bijna haastig. 'Kijk maar. Alleen —'

'Beledigd,' zei Jet.

Ze schreef het op.

Meneer Knol woonde aan de andere kant van de smederij — buurvrouw Pot links, meneer Knol rechts — en hij was daar komen wonen vóór hij wist wie zijn buurman was.

Ze gingen meteen. Dat was de regel, en het was Oom Bijna's eigen regel. Hij deed zijn gedeukte hoed af bij het hekje, hij zei het in één keer en zonder eromheen te draaien — 'Het is mijn schuld, meneer Knol, niet die van de kinderen; ik heb hem gebouwd en ik heb hem laten draaien' — en meneer Knol stond op zijn stoep naar zijn kale tak te kijken en werd langzaam roder dan zijn peren ooit waren geweest.

'Die peren,' zei hij, 'waren voor de Herfstmarkt.'

Jet voelde iets in haar maag zakken. Iedereen in Knotwilg wist van de perenstroop van meneer Knol. Hij kookte hem elk jaar in een koperen ketel op het plein, drie dagen lang, en hij verkocht hem in potjes met een lint eromheen, en de opbrengst ging altijd naar iets van het dorp.

'Hoeveel zijn er kapot?' vroeg Oom Bijna.

Ze telden ze. Ze telden ze allemaal, op de tuintafel, met z'n zessen, en dat duurde tot de schemering. Achtentachtig peren waren gaaf. Honderdtwaalf waren gekneusd door het plofje in de mand, en een gekneusde peer bewaar je niet: die moet meteen de ketel in.

'Dan koken we meteen,' zei Oom Bijna.

'Ik heb geen tijd om meteen te koken,' zei meneer Knol. 'Ik moet —'

'Wij schillen,' zei Ties.

'Wij schillen álles,' zei Saar, die nog nooit een peer had geschild.

Zo kwam het dat er die avond in de keuken van meneer Knol vijf mensen en een hond op elkaar gepakt stonden, dat Nout de ketel droeg, dat Jet de schillen in emmers deed en de klokhuizen apart hield voor de kippen, en dat Ties ontdekte dat je van een lange perenschil een krul kunt maken die tot op de vloer hangt. Meneer Knol zei drie keer dat het zo niet hoefde. De vierde keer zei hij het niet meer. Hij ging erbij zitten met een schilmesje en hij deed mee, en op een gegeven moment vertelde hij hoe zijn moeder de stroop had gekookt, en hoe zíj had gezegd dat je bij peren nooit moest haasten.

'Dat is dan gelukt,' zei Nout, met een emmer schillen in zijn armen. 'We hebben er drie uur over gedaan.' Toen het donker was, rook het hele huis van meneer Knol naar peer en kaneel, en zei hij, alsof hij het zichzelf hoorde zeggen: 'Dit is trouwens meer stroop dan ik ooit in één keer heb gehad.'

'Bijna een ramp,' zei Oom Bijna tevreden.

Buiten was de wind opgestoken. Het was de eerste echte najaarswind van dat jaar: hij kwam in vlagen aan, hij trok aan het keukenraam, en boven de Molenstraat gingen de lindebomen tekeer als een zaal vol mensen die allemaal tegelijk iets te zeggen hadden. Jet trok haar jas dicht toen ze naar huis liepen. Er kwam iets kouds in de lucht dat er 's ochtends nog niet was geweest.

'Morgen,' zei Oom Bijna bij zijn schuifdeur, 'zet ik er een tweede oog op. Dan weet hij het verschil.'

‘Tussen appels en peren?’ vroeg Jet.

‘Tussen alles.’ Hij stak zijn hand op. ‘Welterusten!’

Boven hun hoofden ruiste en ruiste en ruiste het.

De volgende ochtend deed Jet de voordeur open om naar school te gaan, en bleef staan.

De Molenstraat was weg.

Er waren geen klinkers meer. Er was geen stoep meer, geen goot, geen rand, geen tegel — er was alleen nog een dikke, ritselende, geel-en-bruine deken die van de ene voordeur naar de overkant liep en die aan het eind van de straat gewoon doorging, tot voorbij de smederij, tot waar je niet meer kon kijken. Overal waar het waaide, kwam er nog meer bij.

Saar kwam aangewaad vanaf de molenkant, en waden was het woord: bij elke stap ging er een bruine golf voor haar uit. Haar rode laarzen waren nergens meer te zien. Nout kwam er kalm achteraan, met zijn handen in zijn zakken, alsof hij dit al jaren deed.

‘Er zit een stoeprand,’ zei hij. ‘Ergens.’

Jet deed haar tas open, haalde het Proevenboek eruit en zette op een verse regel: *Donderdag. Straat kwijt.* Ze had geen idee onder welke proef dat hoorde. Onder Proef 50 hoorde het in elk geval niet meer.

Ties stond ergens midden in de straat, tot zijn knieën, met zijn schooltas boven zijn hoofd.

‘Jet!’ riep hij. ‘Ik kan mijn fiets niet vinden!’

2. Geen bladerwagen

Proef 50 is afgerond. Er is nog geen Proef 51. Dat duurt ongeveer een kwartier.

Ties Prins vond het de mooiste ochtend van het jaar.

Hij had zijn fiets uiteindelijk teruggevonden — die stond gewoon waar hij altijd stond, alleen dan onder een halve meter blad — en hij had meteen ontdekt dat je er niet op kon rijden. Je kon er wel mee ploegen. Als je hard genoeg duwde, ging er links en rechts een bruine golf omhoog, en als je nóg harder duwde, ging het voorwiel omhoog en jij erachteraan.

'Kom je nog?' riep Jet vanaf haar stoep. Ze had haar laarzen aan en haar tas hoog op haar rug.

'Ik ben aan het testen,' zei Ties.

'Wat test je?'

'Of het gaat.'

'En?'

Ties keek naar zijn fiets, die schuin in de bladeren lag alsof hij ging slapen. 'Nog niet.'

Ze liepen. Lopen was ook geen lopen: het was schuiven, waden en om de tien stappen even stilstaan om te voelen waar de stoeprand zat. De hele Molenstraat lag onder een deken die ritselde bij iedere stap, en dat ritselen was het enige wat je hoorde, want de klinkers waren weg en met de klinkers was ook al het gewone straatgeluid verdwenen.

Nout kwam er kalm doorheen alsof het niks was. Saar kwam er niet doorheen, want Saar liep nooit ergens doorheen als ze er ook doorheen kon duiken.

'Er zitten er hier vijf lagen,' riep ze ergens vandaan.

'Hoe weet je dat?' vroeg Ties.

'Ik heb geteld.'

'Je zit erin. Je kan niks zien.'

‘Daarom weet ik het,’ zei Saar.

Bij de lindebomen stond buurvrouw Pot met een bezem. Ze veegde. Ze had een klein, keurig, perfect schoongeveegd stukje stoep van ongeveer één tegel, en terwijl ze naar de volgende tegel schoof, waaide de eerste weer vol.

Ties had haar goedemorgen willen wensen, maar hij bedacht zich. Dat leek hem verstandiger.

Op het schoolplein was het nog erger, want een schoolplein heeft een hek, en een hek houdt bladeren tegen zoals een zeef water tegenhoudt: alleen aan één kant. Tegen het hek lag een wal van een meter hoog. De kleuters waren er ‘s ochtends al in verdwenen en werden er de hele dag door weer uit gehaald.

De meester begon de les met een mededeling die hij nog nooit had hoeven doen: ‘Iedereen doet zijn schoenen uit in de gang. Iedereen.’

Er lagen die dag genoeg bladeren in de gang om de gang mee te vullen.

Bij het buitenspelen werd er niet gevoetbald, want de bal was na één trap verdwenen en kwam er pas de volgende dag weer uit. Er werd ook niet

getikt, want je zag niet wie je tikte. Er werd alleen nog maar gesprongen, door iedereen, de hele pauze, en toen de bel ging kwam er uit de wal bij het hek nog twintig minuten lang af en toe een kind tevoorschijn.

Na school liepen ze door het dorp, en overal was het hetzelfde.

Bij de kerk lag het blad tot halverwege de treden. Voor de garage van Ties' vader lag het zo dik dat je de put niet meer zag, en dat vond zijn vader minder grappig dan Ties.

'Er is vanmorgen een klant met zijn voorwiel in mijn put gereden,' zei hij, met een bezem waarmee hij niets meer opschoot. 'Hij dacht dat het gras was.'

'Het is ook een beetje gras,' zei Ties.

'Het is een put.' Zijn vader keek hem aan over de bezem heen. 'Ties. Als Egbert hier iets over gaat bedenken —'

'Dan help ik,' zei Ties meteen.

'Dan help je mét je hoofd erbij,' zei zijn vader. 'En je vráágt wat je uit de garage haalt.'

'Alles gevraagd,' zei Ties. 'Altijd. Sinds de zomer.'

'Sinds de zomer,' gaf zijn vader toe, en hij begon aan een stuk stoep waar hij een half uur later niets meer van terug zou zien. Bij de dorpswinkel van De Groot had Jets moeder driemaal geveegd en driemaal opgegeven; de winkelbel rinkelde nu bij elke windvlaag, want de deur kreeg telkens een duw van een hele armvol blad tegelijk.

En het plein — het dorpsplein, met zijn keien en zijn bomen en zijn oude pomp aan de rand — het plein zag eruit als een meer. Een bruin, ritselend meer waar af en toe een golf overheen liep.

'Mooi,' zei Ties.

'Dat is het niet,' zei Jet.

'Wel.'

‘Kijk naar de goot.’

Ties keek naar de goot. Aan de rand van het plein, waar de straat naar de Molenstraat begon, liep een goot met een ijzeren rooster erin. Het rooster was niet te zien. Waar het rooster hoorde te zitten, stond een plas, en in die plas dreef blad, en achter die plas stond weer een plas.

‘Dat water moet ergens heen,’ zei Jet.

‘Waarheen dan?’

Jet deed haar mond open en deed hem weer dicht. Ze keek naar Nout. Nout keek naar de plas.

‘Weet ik niet,’ zei Nout.

Dat was op zich al bijzonder. Nout wist meestal dingen.

‘Weet iemand het?’ vroeg Saar. ‘Waar gaat dat water heen?’

Er kwam een oude meneer voorbij met een hond, en die haalde zijn schouders op. Er kwam een mevrouw met een boodschappentas voorbij, en die zei dat het altijd goed was gekomen. Er kwam een man op een brommer voorbij, en die reed door een plas heen die harder spatte dan hij had verwacht.

‘Nou,’ zei Ties. ‘Dan komt het wel goed.’

Jet schreef iets op in het Proevenboek. Ties kon het niet lezen, maar hij had het gevoel dat het niet ‘dan komt het wel goed’ was.

Aan de overkant van het plein hing een dikke, zoete geur, en die geur was meneer Knol.

Hij stond bij zijn koperen ketel op een driepoot, precies waar hij elk jaar stond, met een lange houten pollepel in zijn hand en zijn goede schoenen in een paar oude laarzen. Onder de ketel brandde een klein vuurtje. In de ketel pruttelde de perenstroop van woensdagavond, dik en donker en glanzend.

Op de stroop dreven bladeren.

Meneer Knol viste ze eruit met de pollepel. Eén. Twee. Drie. Hij legde ze op een krant naast zich neer, waar al een heel bergje lag, en toen hij opkeek dreven er alweer twee nieuwe.

'Zal ik een deksel halen?' vroeg Ties.

'Ik heb een deksel,' zei meneer Knol somber. 'Onder het deksel gaat hij aanbranden. Boven het deksel gaat hij bladeren.'

Hij viste er nog een uit.

Achter hem kwamen de andere leden van het feestcomité aanlopen: een mevrouw met een klembord, een meneer met een rolmaat, en de slager, die overal bij was waar iets te ruiken viel. Ze bleven om de ketel heen staan zoals mensen om een vuurtje gaan staan, en de mevrouw met het klembord zei: 'Zeg het maar, Knol.'

Meneer Knol legde de pollepel neer.

Toen haalde hij een brief uit zijn binnenzak. De brief was al een paar keer open en dicht gevouwen, en Ties zag aan de manier waarop hij hem vasthield dat het geen leuke brief was.

'Ik heb gebeld,' zei meneer Knol. 'Ik heb drie keer gebeld. En toen heb ik geschreven, en toen hebben zíj geschreven, en dit is het antwoord.'

'En?' zei de slager.

'De bladerwagen van de gemeente komt dit jaar op twaalf november.'

Er viel een stilte waarin je alleen de stroop hoorde pruttelen.

'Twaalf november,' herhaalde de mevrouw met het klembord.

'Twaalf november.'

'De Herfstmarkt is op vijfentwintig oktober.'

'Dat,' zei meneer Knol, 'is precies het punt.'

De man met de rolmaat begon iets uit te rekenen op zijn hand en hield daar halverwege mee op, want zo ingewikkeld was het niet. Ties telde het in zijn

hoofd na. Vijfentwintig oktober was over drie weken en twee dagen. Twaalf november was daarna.

'Waarom komen ze zo laat?' vroeg Saar.

'Omdat wij achteraan de lijst staan.' Meneer Knol vouwde de brief open en las voor, met de stem waarmee je voorleest wat je zelf niet gelooft. '"De wagen bedient dit jaar eerst Eiberdam, vervolgens Zwaneveen, en daarna Knotwilg."' Hij liet de brief zakken. 'Eiberdam. Vervolgens Zwaneveen. Daarna wij.'

'Dat is niet eerlijk,' zei Saar.

'Nee,' zei meneer Knol. 'Dat is het niet. Maar het is wel de wagen.'

Hij ging weer roeren, harder dan nodig was.

'Er is er maar één,' zei hij. 'Hij zuigt met een grote slang aan de zijkant en hij blaast het in een bak, en hij is van de gemeente en de gemeente is van drie dorpen, en Eiberdam heeft het eerst gebeld. Ik heb gevraagd of ze konden ruilen. Dat kon niet. Ik heb gevraagd of ze twee keer konden komen. Dat kon ook niet. Ik heb gevraagd —' Hij zweeg even. 'Ik heb heel veel gevraagd.'

Ties keek de kring rond. Iedereen keek naar de grond. Het probleem met naar de grond kijken was op dat moment dat je daar precies zag waar het over ging.

Want een Herfstmarkt, dat wist zelfs Ties, is niet zomaar wat kramen. Het is: kramen met poten die stevig moeten staan, op keien, met tafels en kisten en dozen en pannen erop. Het is de kar van de bakker en de appelkraam en het rad en de tent van de fanfare. Het is honderden mensen die er tussendoor lopen.

'Ik kan geen kraam neerzetten op vijftien centimeter blad,' zei de man met de rolmaat. 'De poten zakken weg. Dat gaat scheef staan.'

'En het is glad,' zei de mevrouw met het klembord. 'Nat blad op keien. Daar gaat iemand over.'

'En het waait erin,' zei de slager. 'In alles. In de worst.'

'In de stroop,' zei meneer Knol dof, en hij viste er weer een uit.

‘Dus geen schoon plein,’ zei de mevrouw met het klembord, ‘is geen kramen.’

‘Geen kramen is geen markt,’ zei de man met de rolmaat.

‘Dat zeg ik niet,’ zei meneer Knol veel te snel. ‘Dat zeg ik niet hardop.’ Hij roerde. ‘De Herfstmarkt gaat al zesenvijftig jaar door. Ook in de regen. Ook dat jaar met die storm. Ik ga niet de eerste zijn die opbelt om te zeggen dat hij niet doorgaat omdat er blad ligt.’

‘Dan vegen we het toch,’ zei Ties. ‘Wij vegen het wel.’

Meneer Knol keek hem aan met iets wat bijna vriendelijk was.

‘Ties,’ zei hij. ‘Ik heb vanochtend tussen zeven en acht uur mijn eigen stoep geveegd. Eén stoep. Toen ik klaar was, was het begin weer vol.’ Hij wees met de pollepel naar het plein. ‘Dat is honderd keer mijn stoep. En de bomen zijn nog niet eens leeg.’

Ties keek omhoog. Dat was het vervelende: meneer Knol had gelijk. De lindebomen langs het plein stonden nog voor een derde vol, en het waaide.

‘Hoeveel bladeren zitten er aan één lindeboom?’ vroeg Saar.

Niemand gaf antwoord, want op dat moment kwam er iemand het plein op.

Je hoorde hem eerder dan je hem zag, want hij kwam met een kruiwagen over de keien, en in de kruiwagen lag iets van ijzer dat bij elke steen rammelde.

‘Goedemiddag!’ riep Oom Bijna vrolijk.

Meneer Knol zette zijn pollepel neer op een manier die je alleen doet als je jezelf ergens op voorbereidt.

‘Egbert,’ zei hij.

‘Ik hoorde het al van de overkant,’ zei Oom Bijna. Hij zette de kruiwagen neer, veegde het roet van zijn bril, en keek met stralende belangstelling naar het bruine meer om zich heen, alsof iemand het speciaal voor hem had laten bezorgen. ‘De wagen komt niet.’

‘De wagen komt in november.’

‘Die wagen,’ zei Oom Bijna, ‘is trouwens een prachtig ding. Ik heb hem één keer van dichtbij gezien. Weet u dat hij met de blaaskant ook —’

‘Egbert.’

‘— want dat is het aardige, een blazer is gewoon een zuiger die andersom staat, en dat is één klep, meer is dat niet, één klepje van niks, en als je dat klepje —’

‘Egbert!’

Oom Bijna hield op. Hij keek de kring rond: het comité, de kinderen, de ketel, het blad, en toen het plein, van de ene kant naar de andere kant, langzaam, zoals je kijkt naar iets wat je aan het opmeten bent.

En Ties, die dat gezicht al zijn hele leven kende, voelde zijn hart een klein sprongetje maken.

‘Dames en heren,’ zei Oom Bijna. ‘Ik ga een machine bouwen.’

Op het plein van Knotwilg werd het volkomen stil. Zelfs het blad leek even te wachten.

‘Een Blader-o-maat,’ zei Oom Bijna, en hij sprak de naam uit zoals andere mensen iets moois in een winkel aanwijzen. ‘Zuigen, verzamelen, afvoeren. Voor zaterdag de vijfentwintigste ligt dat plein erbij als een gepoetste tafel.’

De mevrouw met het klembord keek naar meneer Knol. De man met de rolmaat keek naar zijn schoenen. De slager keek naar de ketel, want die stond op het punt over te koken.

‘Egbert,’ zei meneer Knol met een klein stemmetje. ‘Weet je dat zeker?’

Oom Bijna glimlachte en pakte zijn kruiwagen weer op.

‘Fluitje van een cent,’ zei Oom Bijna.

Meneer Knol moest even gaan zitten.

3. Elf seconden

Proef 51. De Blader-o-maat. Uitkomst: geen blad meer in de border van buurvrouw Pot. Ook geen border.

Oom Bijna had niet geslapen. Dat kon je zien, en je kon het vooral horen, want hij praatte al sinds acht uur 's ochtends zonder één keer adem te halen.

'— en toen bedacht ik: waarom zou je het ópscheppen?' zei hij. 'Scheppen is een hoop werk. Zuigen is geen werk. Zuigen doet de lucht.'

'De lucht doet niks,' zei Nout.

'De lucht doet álles,' zei Oom Bijna gelukkig.

Het was zaterdagochtend, de eerste zaterdag van oktober, en op het erf van de smederij stond de Blader-o-maat.

Jet liep er een rondje omheen met haar Proevenboek open, zoals ze altijd deed, en schreef op wat ze zag. Het was een handkar op twee grote spaakwielen, met twee houten poten aan de voorkant zodat hij stil kon staan. Op de kar stond een koperen kast — vroeger was dat de wasketel van de smederij geweest, je zag nog waar de handvatten hadden gezeten — en in die kast zat een schoepenrad van messing, dat je door een luikje kon zien liggen als een molen die op zijn kant lag.

Aan de voorkant zat de slang.

De slang was het mooiste van het hele ding. Hij was gemaakt van zeildoek en spiraaldraad, hij was ruim twee meter lang, en hij was precies zo dik als Saar. Saar had dat zelf vastgesteld door erin te gaan staan.

'Hij past,' riep ze van binnenuit.

'Eruit,' zei Jet.

Aan het eind van de slang zat de zuigmond: een houten trechter zo breed als een schep, met een messing rand eronder zodat hij over de klinkers kon schuiven. En achterop de kar hing aan een ijzeren ring een enorme jute zak — de opvangzak — die met zijn opening naar boven aan de kast vastzat

en die op dat moment nog leeg en slap naar beneden hing als een lege broekspijp.

Er zat ook een motor op. Dat was nieuw. Het was het motortje van de oude grasmaaier uit de garage van Ties' vader, dat daar al drie jaar niets deed, en het zat met een riem aan het schoepenrad vast.

'Gevraagd,' zei Ties, voor iemand iets kon zeggen. 'Netjes gevraagd. Hij zei: als het ding maar terugkomt.'

Jet telde de tandwielen. Negentien. Voor Oom Bijna's doen was dat bijna bescheiden. Ze schreef het op, en daarna schreef ze de rest ook op: de hendel voor het gas, de hendel voor het schoepenrad, en — aan de zijkant van de koperen kast — een klein hendeltje van koper met een streepje en een pijltje erbij.

'Wat is dat?' vroeg ze.

'Wat?'

'Dit kleine hendeltje.'

'O,' zei Oom Bijna, die op dat moment onder de kar lag. 'Dat is de klep. Die staat goed.'

Jet keek er nog even naar. Toen schreef ze op: *klein hendeltje, staat goed*, en dat was, zou ze later bedenken, de meest nutteloze zin die ze ooit in het Proevenboek had gezet.

'Testpubliek!' riep Oom Bijna.

Kip Drie zat al klaar. Ze zat boven op de koperen kast, kaarsrecht, met haar scheve kam en haar brutale blik, en ze keek naar de vier kinderen alsof ze zich afvroeg waarom het allemaal zo lang moest duren.

'Hoort ze daar te zitten?' vroeg Saar.

'Ze hóórt nergens te zitten,' zei Nout. 'Dat is het punt van Kip Drie.'

Oom Bijna kwam onder de kar vandaan, veegde het roet van zijn bril, en legde zijn hand op de starthendel van het motortje.

'Jet,' zei hij plechtig. 'Noteer de tijd.'

Ties trok. Het motortje hoestte, deed alsof het niets ging worden, hoestte nog een keer en sloeg toen aan met een geluid als een dikke bromvlieg in een lege emmer. De riem spande. In de koperen kast begon het messing schoepenrad te draaien, eerst langzaam, toen sneller, en toen kwam er uit de slang een geluid dat Jet nog nooit had gehoord: een diepe, hongerige *whoeeeee*.

Nout hield de zuigmond vast met twee handen. Hij zette hem op de klinkers.

En het blad ging weg.

Niet een beetje. Niet langzaam. Waar de zuigmond overheen ging, was klinker. Schone, droge, oranje klinker, met zand tussen de voegen en al, zo schoon dat je zag welke steen er ooit een keer vervangen was. Achter de zuigmond ging een pad open door het bruin, en het geluid van de kast veranderde in een tevreden gerommel toen de eerste bladeren met een zacht *floep floep floep* in de jute zak begonnen te vallen.

'Nou ja,' zei Jet.

'ZO!' brulde Oom Bijna boven de motor uit. 'ZIE JE WEL!'

Ties sprong op en neer. Saar rende naar de kant om te kijken hoe breed het pad was. Nout liep, met de zuigmond in zijn handen en de slang over zijn schouder, rustig het erf over alsof hij een grasmaaier duwde, en achter hem lag de smederij er ineens uit zoals hij in de zomer had gelegen.

In drie minuten was het halve erf schoon.

Jet merkte dat ze stond te lachen zonder dat ze dat van plan was geweest. Dat overkwam haar op dit erf ongeveer nooit tijdens een proef; ze hoorde te meten en op te schrijven en te kijken waar het misging. Maar er was niets wat misging. Er was alleen een breed, schoon pad waar tien minuten geleden nog geen straat was, en een oude man met roet op zijn bril die zijn armen in de lucht stak alsof hij een wedstrijd had gewonnen.

'Schrijf op,' riep Oom Bijna. 'Schrijf op dat hij het doet!'

'Ik schrijf niks op tot het klaar is,' riep Jet terug.

Maar ze schreef het wel op.

‘Naar de straat!’ riep Oom Bijna. ‘De straat! De stoep! Alles!’

Ze reden de kar het hek uit, de Molenstraat op, en Nout zette de zuigmond aan het begin van de stoep. Jet keek op haar horloge en schreef mee. Een meter stoep: vier seconden. De hele stoep tot aan het lage muurtje van buurvrouw Pot: iets meer dan een minuut.

En toen was er geen stoep meer, want daar begon de tuin.

Er zijn dingen die je pas ziet als het al gebeurt. Jet zag het, en ze zag tegelijk dat Nout het zag, en ze zag dat Nout zijn mond opendeed. Maar Nout stond met de zuigmond in zijn handen aan het eind van een slang die aan een machine zat die aanstond, en tussen zien en zeggen zit altijd een seconde die je niet terugkrijgt.

De zuigmond hapte over de rand van het muurtje.

Later, thuis, telde Jet het na. Van de eerste hap tot het moment dat Nout de zuigmond loodrecht omhoog stak, zaten er elf seconden.

In die elf seconden gebeurde dit.

De laatste dahlia’s van buurvrouw Pot — de allerlaatste van het jaar, rood en dieppaars, de bloemen die er in oktober nog staan als een soort cadeautje — gingen. Kop voor kop, steel voor steel, *tok tok tok* door de slang. De Zwaluw ging. De Roze Reus ging, en die was dit jaar wéér bijzonder mooi geworden.

De deurmat van het schuurtje ging.

Een halve emmer grind, die naast het pad stond omdat buurvrouw Pot bezig was het paadje bij te vullen, ging — en dat klonk in de slang als een regenbui op een blikken dak.

Op de krant tegen de schuurmuur lagen zeven dahliaknollen te drogen, die ze diezelfde ochtend uit de grond had gehaald om ze de winter door te bewaren.

Zes daarvan gingen.

En toen, met een klap waar Jet de rest van haar leven aan zou terugdenken — een klap van iets wits en zwaars dat met de bladeren mee de trechter in werd getrokken en er aan de andere kant weer uit kwam — ging Kip Drie.

Nout stak de zuigmond omhoog. Ties sloeg met zijn vlakke hand op de gashendel. Het motortje sloeg af, de kast liep rammelend leeg, en het werd zo stil dat je in de zak nog dingen hoorde nazakken.

Uit de zak kwam één schel, verontwaardigd geluid.

‘Ze leeft,’ zei Ties.

‘Natuurlijk leeft ze,’ zei Oom Bijna, die spierwit was geworden en meteen weer kleur kreeg. ‘Ze is op een berg bladeren geland. Zachter kan niet.’

‘Ze klinkt boos,’ zei Saar.

‘Ze klínkt,’ zei Nout. ‘Dat is het belangrijkste.’

Jet wilde net zeggen dat iemand haar er dan ook maar uit moest halen.

Toen ging bij het lage hekje de keukendeur open.

Buurvrouw Pot kwam naar buiten met een theedoek in haar handen.

Ze zag de kale border. Ze zag de krant met één knol erop. Ze zag de machine, de slang, de zak, en vier kinderen en een uitvinder die allemaal tegelijk heel klein probeerden te worden.

Ze legde de theedoek neer.

'Ik zeg niks,' zei ze.

Niemand geloofde haar.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot, 'want jullie weten het zelf ook wel. Zeven knollen. Zéven. Vanmorgen om acht uur uit de grond, netjes op een krant, want dat hoort zo, en morgen gingen ze in een kist met zand in de schuur, en in maart gingen ze weer de grond in, en dat doe ik nu zesenveertig jaar, en dat is dus zesenveertig keer, en ik zeg er verder niks over, maar —'

Ze zweeg. Ze keek naar de zwarte aarde.

'De Zwaluw stond er nog,' zei ze zachtjes. 'Die was laat dit jaar.'

Oom Bijna deed zijn hoed af.

'Het is mijn schuld, buurvrouw Pot,' zei hij. 'Niet die van de kinderen. Ik heb hem gebouwd, ik heb gezegd waar ze moesten zuigen, en ik heb er geen rand omheen gezet. Een machine die niet weet waar hij moet ophouden, moet een rand hebben.' Hij draaide zijn hoed rond in zijn handen. 'Ik kom het herstellen. Alles.'

'Je kunt een dahlia niet herstellen, Egbert.'

'Nee,' zei Oom Bijna. 'Maar de knollen kan ik terughalen, de deurmat kan ik uitkloppen, het grind kan ik uitzeven, en die border harken we vandaag zó netjes dat je hem in maart alleen nog maar hoeft aan te wijzen.'

Buurvrouw Pot keek hem lang aan. Toen zuchtte ze, en er gebeurde iets met haar mondhoeken wat bijna een glimlach was.

'Zesenveertig jaar,' zei ze. 'Handen wassen. Er staat koek.'

'Ik maak de zak leeg,' zei Ties meteen, en hij liep er al heen.

‘Nee,’ zei Oom Bijna.

Ties bleef staan. Oom Bijna zei bijna nooit nee tegen iets wat leek op uitpakken.

‘Als jij die zak nu op de border kiepert,’ zei Oom Bijna, ‘dan zoek jij zeven knollen in tweehonderd kilo blad, en waait de helft ondertussen terug de tuin in, en dan harken we vanavond twee keer.’ Hij wees met zijn hoed. ‘Eerst harken. Dan zeven. Dat is de volgorde.’

‘Sinds wanneer heeft u een volgorde?’ vroeg Jet.

‘Sinds vanochtend elf seconden,’ zei Oom Bijna.

Zo kwam het dat de hele ploeg de rest van de zaterdag in de tuin van buurvrouw Pot bezig was, en dat de zak bleef staan waar hij stond.

Ze harkten de border glad. Jet mat na waar de rijen hadden gestaan en tekende het in het Proevenboek, met de namen erbij, zodat er in maart geen ruzie kon komen over waar De Roze Reus hoorde. Ties klopte de deurmat uit tegen de schuurmuur tot hij niesde. Saar zat op het muurtje en telde hardop hoeveel steentjes er nog los in de border lagen, wat niemand had gevraagd maar wat achteraf best handig bleek.

Buurvrouw Pot zette koek neer op een dienblad en ging erbij staan met haar armen over elkaar.

‘Weet je wat het is,’ zei ze tegen niemand in het bijzonder. ‘Deze zomer stond ik hier ook. Met de Onkruid-o-maat. Toen was het onkruid en zaten mijn dahlia’s in de trechter, en nu is het blad en zitten mijn dahlia’s in een zak.‘ Ze schudde haar hoofd. ‘Ik heb de mooiste border van Knotwilg en de kortste borderjaren van heel Nederland.’

‘Ze staan er wél elke keer weer,’ zei Nout.

Buurvrouw Pot keek hem aan alsof ze daar nog even over na moest denken. ‘Dat is waar ook,’ zei ze.

‘Ik zeg niks,’ zei ze tegen Oom Bijna, ‘maar dat ding van jou zuigt wel héél goed.’

‘Vindt u?’ Oom Bijna keek op alsof iemand hem een lintje had opgespeld.

‘Ik zeg niks,’ zei buurvrouw Pot. ‘Maar mijn stoep is schoner dan hij in jaren is geweest, en dat heeft niemand met een bezem voor elkaar gekregen. Als dat ding leert waar de stoep ophoudt, dan heeft dit dorp iets moois.’

Ze keek naar de machine, die stil en zwijgend bij het hek stond, met de slang opgerold en de dikke, uitpuilende jute zak erachteraan.

‘Wat een grote zak trouwens,’ zei ze.

Op dat moment gebeurden er twee dingen tegelijk.

Het eerste was dat Jet zich, met een schok die door haar hele rug ging, herinnerde wat er in die zak zat.

Het tweede was dat de zak bewoog.

Van binnenuit.

4. De klep

Geen proef. Wel een gesprek dat later belangrijk blijkt.

De zak bewoog.

Hij bewoog zoals een zak beweegt waar iets in zit dat een hekel heeft aan zakken: eerst een bult aan de linkerkant, toen een bult bovenin, toen een bult die zich bedacht en weer naar beneden zakte.

‘O nee,’ zei Ties. ‘O nee, o nee, o nee, ik was haar helemaal —’

‘Wij allemaal,’ zei Nout.

Ze renden erheen. Oom Bijna kwam achter hen aan met zijn hoed nog in zijn hand, buurvrouw Pot kwam achter Oom Bijna aan met het dienblad nog in haar handen, en zo stonden ze met z’n zessen in een kring om een jute zak te kijken die een beetje op en neer ging.

Nout knielde neer en maakte de ring los.

‘Voorzichtig,’ zei Jet.

‘Ik ben altijd voorzichtig,’ zei Nout, en dat was waar.

Hij sloeg de rand van de zak naar buiten om, als een omgeslagen sok, en schoof er met beide armen bladeren uit tot er ergens diep in het bruin iets wits zichtbaar werd. Toen ging het snel. Er kwam een kop omhoog. Er kwam een vleugel omhoog. Er kwam een geluid uit dat Ties nog nooit had gehoord, ook niet van een kip, en Kip Drie klom over de rand van de zak alsof ze uit een put klom die zij persoonlijk had laten graven.

Ze bleef staan. Ze schudde zich uit. Er stoof een wolk bladsnippers van haar af.

Op haar rug lag, precies tussen haar vleugels, één dieppaars dahliablaadje.

Niemand durfde iets te zeggen.

Kip Drie keek de kring rond. Ze keek naar Ties, ze keek naar Nout, ze keek langdurig naar Oom Bijna. Toen stapte ze met een boze waardigheid die je

alleen van kippen krijgt over de klinkers naar het erf, en ging op de eerste tree van de werkplaats zitten, met haar rug naar iedereen toe.

‘Is ze —’ begon Saar.

‘Ongedeerd,’ zei Nout.

‘Beledigd,’ zei Jet, en ze schreef het op.

Buurvrouw Pot begon te lachen. Ze probeerde het tegen te houden met het dienblad, wat niet werkte, en toen lachte ze gewoon, en toen lachten ze allemaal, ook Oom Bijna, die er het hardst om moest lachen van iedereen terwijl het toch echt zijn eigen machine was geweest.

Ties lachte het langst. Hij had het gevoel dat er iets heel ergs had kunnen gebeuren en dat het niet gebeurd was, en dat is een gevoel dat eruit moet.

Op maandag na school stond de Blader-o-maat middenin de werkplaats, met zijn slang eraf, en had Jet een lijstje gemaakt.

Jet maakte altijd lijstjes. Ties vond dat vroeger onnodig en tegenwoordig alleen nog maar irritant handig.

‘Drie dingen,’ zei ze. Ze had het lijstje op de deur van het kolenhok geplakt, waar iedereen erlangs moest. ‘Eén: de zuigmond moet smaller. Hij is nu zo breed als een schep. Daar past een dahlia in.’

‘Daar past een kip in,’ zei Nout.

‘Twee: er moet een gaas voor de kast. Alles wat groter is dan een blad, mag er niet in. Grind niet, steentjes niet, deurmatten niet.’

‘Kippen niet,’ zei Nout.

‘Drie: de zuigkracht moet instelbaar. Nu is er aan en uit. Er moet zacht-en-harder-en-hard komen, want je hebt voor een stoep iets anders nodig dan voor een border.’

‘Voor een border,’ zei Oom Bijna vanaf de werkbank, ‘heb je helemáál geen Blader-o-maat nodig, dat weten we nu.’

Hij zei het opgewekt. Dat was het bijzondere aan Oom Bijna: hij zat op maandag nooit meer in de zaterdag. Wat kapot was, was iets om te maken, en wat misging, was iets om te veranderen, en hij was het hele weekend kennelijk al bezig geweest, want op de werkbank lagen drie stukken kippengaas en een houten mal die hij zelf gezaagd had.

Eerst moest er alleen nog iets af dat er zaterdag bij was blijven staan.

De zak.

Ze kiepten hem op een oud zeil achter de werkplaats, en dat was een berg waar Saar meteen in wilde en niet in mocht, want er zat grind in. Ze zeefden hem in vier ladingen door een oude zandzeef. Er kwam uit: één halve emmer grind, precies genoeg voor het paadje; drieënzeventig steentjes die Saar apart hield omdat ze ze geteld had; een schroevendraaier die niemand miste; en vijf dahliaknollen, heel, met alleen wat schrammen.

'Vijf van de zes,' zei Jet.

'En de zesde?' vroeg Saar.

Nout hield hem omhoog. Hij was in tweeën.

'Dan zijn het er nu zeven,' zei Ties.

Iedereen keek hem aan.

'Hij is in tweeën,' zei Ties. 'Dat zijn er twee.'

'Zo werkt een dahlia niet,' zei Jet.

Ze brachten ze diezelfde middag naar buurvrouw Pot, die ze in een kist met zand zette, één voor één, en die aan de zesde bleef zitten frunniken tot ze zei: 'Vooruit, we proberen hem toch.'

Daarna gingen ze pas aan de machine werken.

Ties mocht de zuigmond doen. Dat was het leukste, want daar hoorde zagen bij. Hij zaagde de houten trechter aan twee kanten in, klapte hem naar binnen en zette er met vier schroeven een nieuwe messing rand onder — nu was hij nog maar zo breed als een boek. Nout hield vast en gaf aan wat er scheef zat, en Nout zag alles wat scheef zat, altijd, van drie meter afstand.

‘Twee millimeter naar links,’ zei hij.

‘Het is hout, Nout.’

‘Twee millimeter.’

Ties schoof hem twee millimeter naar links. Hij paste.

Jet en Saar maakten het gaas. Ze knipten het op maat, bogen er een rand omheen zodat je je niet meer aan de draadjes kon prikken, en zetten het in een frame dat vlak vóór de opening van de koperen kast kwam te zitten. Saar wilde weten waarom het gaas niet gewoon in de slang kon, en dat was eigenlijk een goede vraag, en het antwoord was dat er dan halverwege een prop kwam die je er nooit meer uit kreeg.

‘Waarom niet aan het begin dan?’

‘Dan zuig je niks meer op,’ zei Jet.

‘Waarom niet —’

‘Saar.’

‘Ik vraag het alleen maar.’

En Oom Bijna maakte de zuigkracht instelbaar. Dat deed hij op de manier waarop hij álles deed: eerst een half uur nadenken met zijn potlood achter zijn oor en zijn ogen dicht, en toen in twintig minuten iets bouwen wat er uitzag alsof het er altijd al had gezeten. Het werd een koperen hendel met een boog eronder, en in die boog stonden vijf inkepingen.

‘Eén is fluisteren,’ zei hij. ‘Vijf is niet fluisteren.’

‘En vier?’ vroeg Ties.

‘Vier is bijna niet fluisteren.’

Halverwege de middag ging de schuifdeur open en stond meneer Knol in de opening, met zijn hoed in zijn handen, alsof hij een spreekkamer binnenkwam.

‘Ik kom niet storen,’ zei hij.

‘U stoort,’ zei Oom Bijna vrolijk. ‘Kom binnen.’

Meneer Knol kwam drie stappen naar binnen en bleef staan op de plek vanwaar hij het snelst weer buiten kon zijn. Hij keek naar de koperen kast. Hij keek naar de slang. Op zijn voorhoofd verscheen, precies zoals altijd wanneer er een machine in de buurt was, een dun laagje zweet.

'Ik hoorde van de dahlia's,' zei hij.

'Dat klopt,' zei Oom Bijna. 'Dat was mijn schuld en het is hersteld, op één knol na, en die proberen we toch.'

'Ja,' zei meneer Knol. 'Ja. Nou.' Hij draaide zijn hoed rond. 'Het is nog achttien dagen.'

'Achttien dagen is lang,' zei Oom Bijna.

'Achttien dagen is kort.'

'Dat ook,' gaf Oom Bijna toe.

Meneer Knol keek nog één keer naar de machine, met precies het gezicht van iemand die op een brug staat te kijken of hij de overkant vertrouwt, en ging toen weg zonder te zeggen wat hij had willen zeggen. Bij de deur draaide hij zich nog om.

'Als het niet lukt,' zei hij, 'dan zeg je het op tijd, hè Egbert. Niet op de vierentwintigste.'

'Ik zeg alles op tijd,' zei Oom Bijna. 'Dat is het enige waar ik écht goed in ben.'

Toen de deur weer dicht was, bleef het even stil in de werkplaats.

'Hij is bang,' zei Saar.

'Hij is voorzichtig,' zei Jet.

'Hij is allebei,' zei Nout.

Ties merkte pas later dat Nout er de hele middag bij stond.

Niet meewerkend — nou ja, wel meewerkend, Nout deed altijd mee — maar áls hij even niets te doen had, stond hij bij het luikje aan de zijkant van de koperen kast met zijn handen in zijn zakken naar binnen te kijken.

Hij deed het luikje open. Hij deed het dicht. Hij deed het weer open.

'Wat is er?' vroeg Ties, ergens tussen twee schroeven door.

'Niks.'

'Oké.'

Dat was, zou Ties later denken, een van de kortste en domste gesprekken van zijn leven.

Wat Nout op dat moment aan het doen was, hoorde hij pas weken later, en toen hij het hoorde snapte hij ook meteen waarom Nout het niet gezegd had. Maar dit was het.

Nout keek naar de klep.

In de koperen kast draaide het schoepenrad. Een schoepenrad doet maar één ding: het slaat lucht van de ene kant naar de andere kant. Waar de lucht vandaan komt en waar hij heen gaat, daar beslist het schoepenrad niet over — dat doet een plaatje messing dat op een asje zit, en dat plaatje zat aan de binnenkant van de kast en het was verbonden met het kleine koperen hendeltje aan de buitenkant. Het hendeltje met het streepje en het pijltje.

Nout duwde het hendeltje voorzichtig met één vinger opzij.

Binnen in de kast klapte het plaatje om. *Tik.*

Hij duwde het terug. *Tik.*

Twee standen, dacht Nout. Bij de ene stand zuigt hij aan de slang en blaast hij in de zak. Bij de andere stand zuigt hij aan de zak en blaast hij in de slang.

Hij keek naar de slang, die opgerold aan de muur hing. Hij probeerde uit te rekenen wat er zou gebeuren als dat plaatje ómklapte terwijl de motor op vijf stond, en wat hij uitrekende beviel hem niet.

Hij haalde adem om iets te zeggen.

‘Weet je wat ik denk?’ zei Ties, die net van zijn krukje kwam met de smalle zuigmond in zijn handen alsof het een gevangen vis was. ‘Ik denk dat we morgen de hele Molenstraat doen.’

‘Ties —’

‘Nee, echt, luister. De stoep is honderdveertig meter, dat heeft Jet gemeten, en met vier seconden per meter is dat —’ Ties deed zijn ogen dicht. ‘Dat is negen minuten. Negen minuten voor de hele stoep! En dan het plein!’

‘Ties. Er zit —’

‘En dan gaan we naar meneer Knol en dan zeggen we: hij is klaar. Zomaar. Op maandag. En dan moet hij weer gaan zitten.’ Ties lachte. ‘Ik wil dat hij weer gaat zitten.’

Nout deed zijn mond dicht.

Zo gaat dat soms. Je hebt een zin klaarliggen, en dan gaat er iemand overheen praten, en dan ligt die zin er nog steeds, maar hij ligt er wat kouder bij. En de tweede keer dat je hem wilt zeggen, moet je eerst uitleggen waaróm

je hem wilt zeggen, en dan moet je zeggen: ik denk dat er misschien iets is, ik weet het niet zeker.

Nout hield niet van dingen zeggen die hij niet zeker wist.

Bovendien — en dat was het gekke — stond de klep goed. Hij had het zelf teruggeduwd. Het streepje stond bij het pijltje. Er was op dit moment letterlijk niets aan de hand.

Dus deed hij het luikje dicht.

Om zes uur stonden ze met z'n allen naar de machine te kijken.

Hij zag er goed uit. Hij zag er, moest Ties toegeven, veel beter uit dan zaterdag: de smalle zuigmond, het keurige gaas voor de kast, de nieuwe hendel met zijn vijf inkepingen, en de opvangzak leeg en netjes opgehangen. Oom Bijna had er twee uur lang niets meer bij verzonnen, wat een record was.

'Morgenmiddag,' zei hij. 'Kwart over vier. De hele stoep van de Molenstraat, van het plein tot aan mijn hek.'

'Op welke stand?' vroeg Jet met haar potlood klaar.

'Drie,' zei Oom Bijna. 'We zijn geen wilden.'

Jet schreef het op. Saar hing ondersteboven aan de balk en vroeg waarom het geen twee mocht zijn, en toen niemand antwoordde vroeg ze waarom er eigenlijk vijf standen waren als je er maar één gebruikte, en toen niemand daar ook op antwoordde liet ze zich vallen en zei ze dat ze het zelf wel zou uitzoeken. Buiten begon het te schemeren, en boven de straat gingen de lindebomen tekeer, want het waaide alweer.

Ties keek naar de machine met dat warme, jeukende gevoel in zijn maag dat hij altijd kreeg de avond vóór een test, en hij zei wat hij altijd zei.

'Dit kan écht niet misgaan.'

Nout zei niets.

Dat was precies het probleem.

5. De grote blaas

Proef 52. De Blader-o-maat, tweede poging. Uitkomst: alle bladeren van de stoep. Op het wasgoed.

Om kwart over vier op dinsdagmiddag stond er publiek.

Dat was nieuw. Bij Oom Bijna kwam nooit publiek, of hooguit buurvrouw Pot met een theedoek, maar het nieuws van zaterdag was door het dorp gegaan zoals nieuws door Knotwilg gaat: sneller dan de post en met meer bijzonderheden. *Die machine van Sleutel maakt een stoep schoon in een minuut.* Dat was waar. Dat vertelden ze er dan ook bij.

Dus stonden er nu elf mensen aan het begin van de Molenstraat te wachten. De man met de rolmaat was er. De slager was er, met zijn schort nog voor. Er waren drie kleine kinderen die niks van machines wisten maar wel begrepen dat je erbij moest zijn.

Jet sloeg het Proevenboek open op een verse bladzij en schreef de kop: *Proef 52.*

'Zenuwachtig?' vroeg ze aan Ties.

'Nee,' zei Ties, die zo zenuwachtig was dat hij zijn veters twee keer had gestrikt.

De Blader-o-maat stond nog binnen. Ze moesten hem over de drempel van de schuifdeur tillen, en dat was een karwei, want de drempel was een dikke ijzeren strip en de kar was zwaar. Oom Bijna pakte de kar aan de achterkant vast.

'Ties, jij het wiel,' zei hij. 'Ik kantel.'

Hij zocht met zijn linkerhand houvast aan de koperen kast, vond niets, zocht verder, en kreeg toen het kleine koperen hendeltje aan de zijkant te pakken. Daar hing hij zijn hele gewicht aan.

Tik, deed het.

De kar rolde over de drempel het erf op.

Jet keek nog even naar het hendeltje, want ze had het opgeschreven en wat je opschrijft blijft in je hoofd hangen. Het stond nu anders dan het zaterdag had gestaan; het streepje stond niet meer bij het pijltje.

Dat is de klep. Die staat goed.

Nou, dan stond hij zeker ook zó goed, dacht Jet. Het was een hendeltje van niks.

Ze zou daar de rest van de week aan terugdenken.

Nout was er op dat moment niet bij. Nout was bij het hek de slang aan het uitrollen.

Ze reden de kar naar het begin van de stoep, bij de goot waar de plassen stonden. Oom Bijna deed zijn hoed af, hield hem tegen zijn borst en zei tegen de elf mensen: 'Dames en heren. De Blader-o-maat. Stand drie.'

'Wat is stand drie?' vroeg de slager.

'Beleefd,' zei Oom Bijna.

'En wat doet hij precies?'

'Hij haalt de lucht onder het blad vandaan,' zei Oom Bijna, 'en waar lucht weggaat, moet lucht bij, en het blad gaat met die lucht mee. Dat is alles. Zo eenvoudig is het.' Hij straalde. 'Het aardige van lucht is dat hij altijd ergens heen moet.'

Later zou Jet vinden dat dat het beste was wat er die middag over de Blader-o-maat gezegd is.

Nout zette de smalle zuigmond op de stoep. Ties trok aan het motortje. Het hoestte, sloeg aan, en de riem spande. In de koperen kast begon het messing schoepenrad te draaien.

En toen kwam er uit de zuigmond een geluid dat Jet ook al kende, maar dan andersom.

WHOEF.

Wat er gebeurde, gebeurde zo snel dat de elf mensen begonnen te juichen voordat iemand doorhad dat het fout was.

Want de stoep werd schoon. De stoep werd verbijsterend schoon. Waar de zuigmond langs ging, was binnen een halve tel geen blad meer te zien: het spoot links en rechts weg in een brede bruine waaier, het rolde over zichzelf heen, het buitelde de tuintjes in en het steeg in wolken op tussen de lindebomen. Nout liep — of eigenlijk: Nout werd geduwd, hij moest zich schrap zetten — met de zuigmond over de stoep, en achter hem lag kale, schone klinker.

'HIJ IS VEEL SNELLER GEWORDEN!' brulde Ties.

'DAT KLOPT!' brulde Oom Bijna, die stralend naast de kar liep met zijn hoed nog in zijn hand.

Jet schreef: *tien meter — drie seconden.* Ze schreef: *hard.* Toen keek ze op, want er klopte iets niet aan het geluid. Als de machine zoog, plofte het blad in de zak, *floep floep floep.* Nu ploften er geen bladeren.

Ze keek naar de zak.

De jute zak hing leeg aan zijn ring. Hij hing niet eens stil te zijn: hij bewoog, hij ademde in en uit, hij trok zich samen alsof er iemand aan de binnenkant aan hem sabbelde.

'Oom Bijna,' zei Jet.

'Prachtig hè!'

'De zak is leeg.'

Ze zag hem kijken. Ze zag hem het zien. En ze zag — dat was het gekste van alles — dat hij het niet begreep. Hij dacht dat er te wéínig kracht was.

'Natuurlijk,' zei hij. 'Natuurlijk! Hij pakt ze niet op. Hij duwt ze alleen maar opzij. Hij heeft meer nodig.'

En hij zette de hendel van drie naar vijf.

'NIET —' zei Nout.

Toen was het te laat.

Op stand vijf was de Blader-o-maat niet beleefd.

De zuigmond schoot in Nouts handen omhoog als de kop van een dier dat wakker wordt. Nout hield hem vast, wat het enige was wat je op dat moment kon doen, en de straal die eruit kwam was zo hard dat je hem kon zíén: een dikke, zoemende kolom lucht die de bladeren niet meer opzij duwde maar ze de lucht in wierp, meters hoog, in een bruine fontein.

De elf mensen deden allemaal tegelijk drie stappen achteruit.

De slager verloor zijn muts. Hij greep ernaar, miste, en zag hem over de heg gaan met een sierlijk boogje dat ergens in de tuin van nummer negen eindigde. De man met de rolmaat hield zijn eigen jas met twee handen dicht. De drie kleine kinderen begonnen te gillen van plezier, want er is geen kind ter wereld dat een bruine fontein van drie meter hoog erg vindt, en dat was op dat moment het enige geluid in de Molenstraat dat klonk alsof alles goed ging.

De hele voorraad blad van de Molenstraat kwam in beweging. Uit de tuintjes kwam het, van onder de heggen kwam het, uit de goot kwam het met plassen en al, en het ging omhoog, en toen het boven de heggen was pakte de wind het over en waaide het opzij.

Precies opzij.

De tuin van buurvrouw Pot lag opzij.

En in de tuin van buurvrouw Pot stond, tussen twee palen, een waslijn. Aan die waslijn hing sinds die ochtend een lading witte was: twee lakens, vier theedoeken, een tafelkleed, en een rij zakdoeken met puntjes aan de rand die met de wind mee stonden te wapperen als een klein tevreden vlaggenschip.

Het blad kwam over de heg.

Het kwam niet als een handjevol. Het kwam als weer. Het sloeg tegen de lakens aan met een geluid als natte hagel, het bleef plakken, het wikkelde zich om de lijn, en omdat het blad van de goot kwam en het blad van de goot nat en zwart en modderig was, plakte het niet alleen — het maakte strepen. Lange, bruine, doorlopende strepen over al dat wit.

‘ZET UIT!’ schreeuwde Jet.

Ties dook op de gashendel af en sloeg hem plat. Het motortje sputterde en zweeg. De straal viel weg alsof iemand een kraan dichtdraaide, en het laatste blad daalde langzaam en bijna sierlijk neer in de tuin, op de struiken, op de lijn, op het tafelkleed.

Het werd stil in de Molenstraat.

Van de elf mensen zei niemand meer iets. De drie kleine kinderen keken met open mond omhoog.

Boven de heg hing één laken schuin over de lijn, met een bruine veeg er dwars overheen die er ongeveer uitzag als de handtekening van iemand die haast had.

Bout kwam aandraven met een soeplepel.

Niemand had om gereedschap gevraagd. Niemand had iets gevraagd. Bout had alleen begrepen dat er een ernstige situatie was ontstaan, en in ernstige situaties bracht Bout iets.

Hij legde de soeplepel plechtig voor Nouts voeten neer en ging zitten kwispelen.

‘Dank je,’ zei Nout. ‘Precies wat we nodig hadden.’

Toen deed hij iets waar Jet later nog vaak aan terug zou denken.

Hij liep om de kar heen naar de koperen kast, hurkte neer en deed het luikje aan de zijkant open. Hij bleef er een hele tijd in kijken. Hij stak zijn hand naar het kleine hendeltje uit, aarzelde, en zette het terug — *tik* — zodat het streepje weer bij het pijltje stond.

Toen deed hij het luikje dicht en stond op.

'Nout?' zei Jet. 'Weet jij —'

Maar op dat moment ging de keukendeur van buurvrouw Pot open, en iedereen draaide zich om, en het was voorbij.

De keukendeur van buurvrouw Pot ging open.

Ze had geen theedoek in haar handen. Dat viel Jet meteen op, want ze had altíjd een theedoek in haar handen. Ze had een wasknijper.

Buurvrouw Pot liep haar tuinpad af, langs de kale border, tot onder haar eigen waslijn. Ze bleef staan. Ze keek omhoog naar de lakens. Ze pakte

een punt van het tafelkleed tussen twee vingers, hield hem omhoog, en liet hem los.

'Ik zeg niks,' zei ze.

Er ging een windvlaag door de tuin. Er kwamen nog wat late bladeren over de heg gedwarreld en die gingen precies aan de schone kant van de zakdoeken zitten.

'Ik zeg niks,' zei buurvrouw Pot.

Oom Bijna deed zijn hoed af, wat hij al gedaan had, dus hij deed hem eerst op en toen weer af, wat niemand ooit eerder had gezien.

'Het is —'

'Ik zég niks,' zei buurvrouw Pot voor de derde keer, en nu keek ze hem aan. 'Want als ik íéts zeg, Egbert Sleutel, dan zeg ik dat ik vanochtend om half acht ben opgestaan om die was te doen met de hand, want mijn wasmachine doet raar, dat weet je, en dan zeg ik dat ik hem heb uitgewrongen en opgehangen en dat ik nog gedacht heb: wat een mooie droogdag. Dát zeg ik dan. En dat zeg ik dus niet.'

Ze klemde de wasknijper dicht en weer open.

'Vier wassen,' zei ze. 'Twee lakens, vier theedoeken, een tafelkleed en elf zakdoeken. Dat is vier wassen.'

Achter Jet was iets aan het gebeuren waar ze pas na een paar tellen op lette. De elf mensen waren niet weggegaan. De slager stond met zijn schort nog voor een blad van een theedoek te plukken. De man met de rolmaat had een laken bij een punt gepakt en schudde het uit. De drie kleine kinderen raapten bladeren van het gras en legden ze op een hoopje, wat niet hielp, maar wel iets was.

Zo ging dat hier. Jet was dat in de zomer al eens opgevallen: in Knotwilg kwamen ze kijken naar wat er misging, en dan bleven ze staan, en dan deden ze mee.

'Dan doen wij vier wassen,' zei Jet.

Het was eruit voordat ze erover had nagedacht, en ze schrok er zelf een beetje van, want vier wassen met de hand is heel veel water en heel veel armen.

Maar Ties zei meteen: 'Ja.' En Nout zei: 'Morgen om vier uur.' En Saar, die op het muurtje was geklommen om beter te kunnen zien hoe erg het was, zei: 'Ik kan heel goed wringen.'

Oom Bijna zei niets. Hij stond met zijn hoed in zijn handen en keek naar de waslijn zoals iemand naar een waslijn kijkt die hij zelf heeft vies gemaakt, en dat is een van de treurigste dingen die er zijn.

'Het is mijn schuld, buurvrouw Pot,' zei hij toen. 'Van a tot z. De kinderen deden precies wat ik zei, en wat ik zei was verkeerd.'

'Dat weet ik,' zei buurvrouw Pot. 'Dat weet ik nou al veertig jaar.' Ze zuchtte. 'Handen wassen, straks. Er staat koek.'

Ze draaide zich om en liep haar pad weer op, en halverwege bleef ze staan.

'Egbert,' zei ze zonder om te kijken. 'Dat ding blies.'

'Ja,' zei Oom Bijna langzaam. 'Ja, dat deed hij.'

'Een blader*zuiger*,' zei buurvrouw Pot, 'die blaast.'

Ze ging naar binnen.

En Jet, die daar met haar Proevenboek stond en die dacht dat het hoofdstuk daarmee wel afgelopen was, zag Oom Bijna naar de machine staren. Hij zette zijn hoed op. Hij liep er langzaam omheen. Hij keek naar de zak, naar de kast, naar de slang, en zijn ogen begonnen te glimmen op een manier die Jet liever niet gezien had.

'Alle moeren en bouten,' fluisterde hij. 'Als hij zó hard kan blazen —'

'Nee,' zei Jet.

'— dan mist hij nog maar één kleinigheid.'

'Oom Bijna. Nee.'

Oom Bijna glimlachte naar zijn machine.

‘Eén kleine verbetering,’ zei hij.

6. Vier wassen en een tekening

Geen proef. Wel vier wassen.

Ties had nog nooit met de hand gewassen en hij had zich er iets heel anders bij voorgesteld.

Hij had zich voorgesteld: een teil, wat sop, even boenen, klaar voor het eten. De werkelijkheid was: drie zinken teilen op schragen in de tuin van buurvrouw Pot, een ketel op het gasstel binnen die de hele middag heet water bleef aandragen, een stuk groene zeep zo groot als een baksteen, en een wringer.

De wringer was het ergste. En het beste.

Het was een gietijzeren ding met twee rubber rollen en een slinger, dat buurvrouw Pot uit haar schuur had gedragen alsof het een oude vriend was. Je stak er een nat laken in, je draaide, en aan de andere kant kwam er een plat, kreukelig, bijna droog laken uit, terwijl het water in een straal in de teil eronder liep.

'Ik wil draaien,' zei Saar.

'Jij hebt al gedraaid,' zei Ties.

'Ik heb twee zakdoeken gedraaid. Dat is niks.'

'Dat is elf procent van de was,' zei Jet vanachter de eerste teil.

Saar dacht daar even over na en besloot toen dat het onvoldoende was.

Ze werkten in een rij. Nout deed de eerste teil, want daar moest je knijpen en boenen en dat kostte kracht, en Nout had kracht en had bovendien de eigenschap dat hij een half uur lang iets kon doen zonder er één keer iets van te zeggen. Jet deed de tweede teil, het spoelen, en Jet spoelde zoals Jet alles deed: met een systeem. Ties en Saar deelden de wringer. Buurvrouw Pot liep ertussendoor en zei precies waar het op stond.

'Niet wrijven,' zei ze. 'Knijpen. Als je wrijft, wrijf je het erin.'

'Ik knijp,' zei Nout.

‘Je wrijft.’

‘Nu knijp ik.’

‘Nu knijp je.’

Eén keer ging het mis. Ties had een laken in de wringer gestoken en Saar draaide, en Saar draaide zoals Saar alles deed, en het laken kwam er aan de andere kant uit met een kracht die niemand had verwacht, sloeg om Ties’ hoofd heen en bleef daar hangen. Ties stond een halve minuut lang midden in de tuin als een spook dat niet meer wist waar hij heen moest.

‘Hij is nog nat!’ riep hij van binnenuit.

‘Dan sta je precies goed,’ zei Nout.

Buurvrouw Pot lachte zo hard dat ze zich aan de schraag moest vasthouden, en dat was, vond Ties later, het moment waarop de middag omsloeg. Daarvoor waren ze aan het goedmaken. Daarna waren ze gewoon aan het wassen.

Het gekke was dat het lukte. De strepen gingen eruit. Niet vanzelf, en niet snel, maar ze gingen eruit: eerst werd het bruin lichter, toen werd het geel, toen was het weg, en toen het eerste laken opnieuw aan de lijn hing en tegen de grijze lucht hing te wapperen, werd Ties door iets overvallen wat hij niet had zien aankomen. Hij was er trots op. Op een laken.

‘Eén,’ zei buurvrouw Pot.

‘Nog drie,’ zei Jet.

Halverwege de middag kwam er hulp.

Zo ging dat in de Molenstraat. Eerst kwam de buurvrouw van nummer negen met een teil, want ze had gehoord dat er geteild werd. Toen kwam de man met de rolmaat, die zei dat hij toevallig langsliep, wat niet waar kon zijn want hij woonde de andere kant op. Toen kwamen er twee kinderen van school die alleen maar wilden kijken en die binnen vijf minuten zakdoeken stonden uit te spoelen.

En om vier uur kwam mevrouw Bakker het hekje door met een schaal onder haar arm.

‘Zo,’ zei ze. ‘Wat een bedrijvigheid.’

Ties liet bijna de slinger los. Mevrouw Bakker liep sinds de zomer weer met twee gezonde polsen, en ze had haar goede jas aan, en op de schaal lagen dikke plakken kruidkoek in een keurige waaier.

‘U hoeft toch niet —’ begon buurvrouw Pot.

‘Ik hoef nooit iets,’ zei mevrouw Bakker, en ze zette de schaal op het muurtje. ‘Maar mijn collega staat stil, dus dan bak ik zelf.’

‘Uw collega,’ zei Ties.

‘De Pannenkoek-o-maat,’ zei mevrouw Bakker rustig. ‘Die staat de hele herfst al niks te doen in die schuur. Ik zeg altijd: als je collega vrij heeft, moet je zelf aan de bak.’ Ze keek naar de waslijn, en toen naar het lege plekje in de border waar geen dahlia’s meer stonden, en toen naar de vier kinderen met hun natte mouwen. ‘Egbert is er niet, zie ik.’

‘Egbert is aan het verbeteren,’ zei buurvrouw Pot.

Er ging een lichte huivering door het gezelschap.

‘Hij komt straks wel,’ zei mevrouw Bakker. ‘Dat doet hij altijd. Hij komt altijd. Alleen nooit als eerste.’ Ze deelde de koek rond, ook aan de twee schoolkinderen, ook aan de man met de rolmaat. ‘In de zomer heeft die man mijn hele kraam overhoop gehaald en mijn recept onder de stroop gezet, en ik heb dit jaar meer pannenkoeken verkocht dan in veertig jaar.’ Ze gaf Ties het dikste stuk. ‘Zo gaat dat met Egbert. Je moet er alleen even doorheen.’

Om half zes waren ze klaar.

Vier wassen, geteld en nageteld: twee lakens, vier theedoeken, een tafelkleed en elf zakdoeken, allemaal opnieuw gewassen, gespoeld, gewrongen en opgehangen. Buurvrouw Pot liep de lijn af en keek alles na op de manier waarop een keurmeester dat doet, langzaam en zonder haast.

Bij het tafelkleed bleef ze staan.

‘Hier zat de grootste veeg,’ zei ze.

‘Dat weet ik,’ zei Nout.

Ze keek nog een keer. Toen knikte ze één keer, kort.

‘Beter dan ik het zelf had gedaan,’ zei ze. ‘En dat zeg ik dus niet.’

Ties kreeg het er warm van, en dat kwam niet door het hete water.

Toen gingen ze naar de smederij.

Ze hoorden het al vanaf het hek: een tikken, en daaronder een zoemen, en daar weer onder Oom Bijna die tegen zichzelf praatte in korte, tevreden

zinnetjes. De schuifdeur stond open. Binnen brandde één peertje boven de werkbank.

Op de Blader-o-maat stond een tweede koperen kast.

Hij stond boven op de eerste, iets naar achteren, vastgezet met vier beugels, en er liep een tweede riem naar het motortje, en in die tweede kast zat, dat kon je door het tweede luikje zien, een tweede messing schoepenrad.

'Aha!' riep Oom Bijna, en hij kwam eronder vandaan met een tang in zijn hand. 'Kijk eens! Nee — kijk éérst, en zeg dan iets.'

Ze keken. Er was veel om naar te kijken.

'Wat is dat?' zei Jet.

'Dat is de tweede,' zei Oom Bijna stralend. 'Ik heb hem er meteen na de was op gezet. Ik heb het aan niemand gevraagd en ik zeg het jullie meteen, want ik ga niet 's nachts dingen bouwen die ik overdag niet durf te laten zien. Dat heb ik geleerd.'

Dat was waar, en het was ook precies de reden waarom niemand meteen boos kon worden, wat volgens Ties een oneerlijk voordeel was.

'Waarom twee?' vroeg Saar.

'Omdat er twee pásten,' zei Oom Bijna, wat op dat moment het eerlijkste antwoord was dat hij kon geven.

'Waarom niet drie?'

'Saar.'

'Ik vraag het alleen maar.'

'Er passen er geen drie,' zei Oom Bijna, en hij dacht daar zichtbaar even over door, en Jet zei snel dat het ook helemaal niet hoefde.

'Twee schoepenraderen,' zei Oom Bijna, 'op één as, achter elkaar. De eerste pakt de lucht, de tweede pakt hem nog een keer. Weet je wat dat doet?'

'Dubbel,' zei Nout.

‘Beter dan dubbel! Twee keer zoveel lucht en meer dan twee keer zoveel kracht, want —’

‘Oom Bijna,’ zei Jet. ‘Hij zóóg niet eens.’

En Oom Bijna hield stil, met zijn tang in de lucht, en zei toen iets wat Ties hem nog nooit had horen zeggen.

‘Nee,’ zei hij. ‘Dat is waar. Dat moeten we eerst uitzoeken.’ Hij trok zijn stofjas recht. ‘Morgen zoeken we uit waarom hij blies. Dat is de volgorde. Eerst weten waaróm, dan pas harder.’

Jet keek hem aan alsof hij Frans was gaan spreken.

‘En dan zetten we hem op de versnipperaar,’ zei Oom Bijna.

Jet deed haar ogen dicht.

‘Op de wat?’ zei Ties.

‘Reken maar mee.’ Oom Bijna pakte het potlood van achter zijn oor en tekende op de zijkant van de kast, want papier was ver weg. ‘Een blad is groot en het is lucht. Een zak vol blad is dus vooral een zak vol niks. Als ik die bladeren in stukjes hak vóór ze de zak in gaan, gaat er in dezelfde zak vier keer zoveel in. Vier keer zoveel per zak is vier keer minder rijden. En rijden,’ zei hij ernstig, ‘is de vijand.’

‘Waar hakt hij ze mee?’ vroeg Nout.

‘Messen op het schoepenrad. Vier stuks. Ik heb ze al.’

Nout keek een hele tijd naar de twee koperen kasten.

‘Natuurlijk heeft u ze al,’ zei hij.

Die avond zat Ties bij Jet aan de keukentafel.

Dat gebeurde vaker. Achter de winkel van De Groot was een keuken met een lange tafel waar altijd wel iemand zat, en Jets moeder liet je zitten zolang je je ellebogen van tafel hield en niet aan de koekjestrommel kwam. Ties was er voor zijn huiswerk. Dat wil zeggen: zijn huiswerk lag er.

Jet was niet aan het huiswerk.

Ze had een leeg vel voor zich, een liniaal, een gum en een potlood dat ze elke tien minuten opnieuw sleep. Ze zat er kaarsrecht bij. Ze had haar haar achter haar oren geduwd, en dat deed ze alleen als er iets ernstigs aan de hand was.

'Wat teken je?' vroeg Ties.

'Een bak.'

'Wat voor bak?'

Jet legde haar potlood neer.

'Het gaas van maandag deugt niet,' zei ze. 'Dat weet ik sinds vanmiddag. Als hij straks weer zuigt, gaat er blad tegen dat gaas aan, en dan nog blad, en dan nog, en binnen twee minuten zit het dicht en zuigt hij niks meer. Een gaas dat plat voor een gat staat, loopt altijd vol. Dat is geen filter. Dat is een deur.'

Ties keek naar het vel. Er stond een rechthoek op.

'Dus?'

'Dus moet het schuin.' Jet pakte haar potlood weer op en tekende terwijl ze praatte, en Ties merkte dat ze sneller praatte dan anders. 'Kijk. Je zet tussen de slang en de kast een bak. Een houten bak, zo groot als een kruiwagen. De lucht komt aan deze kant binnen en moet aan de bovenkant weer weg. Het gaas zet je schúín, van hier naar hier, als een dak. Alles wat licht is — blad — gaat met de lucht mee omhoog, over het gaas heen, de bak in. Alles wat zwaar is — grind, steentjes, een schroevendraaier, een deurmat — komt tegen het gaas, blijft niet liggen want het gaas staat schuin, en glijdt naar beneden. En daar' — ze zette met de liniaal een streepje — 'daar zit een klepje. Dat gaat open als er iets zwaars tegenaan duwt. En dan valt het gewoon weer op straat.'

Ties keek naar de tekening. Toen naar Jet. Toen weer naar de tekening.

'Dat is best goed,' zei hij.

'Nee,' zei Jet.

‘Jawel.’

‘De hoek klopt niet.’ Ze tikte met haar potlood. ‘Als hij te steil staat, schiet het grind terug de slang in. Als hij te vlak staat, blijft het liggen. Er is precies één hoek die goed is en ik weet niet welke.’

‘Vraag het aan Oom Bijna.’

Jet keek hem aan.

‘Nee,’ zei ze.

En Ties begreep het, want hij was elf en niet dom. Op elke tekening in die werkplaats stond hetzelfde handschrift. Op alle vijf de armen van de Pannenkoek-o-maat, op de Onkruid-o-maat, op de kar buiten. Jet had ze allemaal voorgelezen, want zij was de enige die ze kon lezen.

Ze had er nog nooit één zelf gemaakt.

Jets moeder kwam de keuken door met een stapel handdoeken en keek in het voorbijgaan over haar dochters schouder.

‘Mooi ding,’ zei ze.

‘Hij is niet af,’ zei Jet.

‘Nee, dat zie ik. Er ligt nog een halve boom op je tafel.’ Jets moeder schoof de gum een stukje van de rand. ‘Slaap er een nachtje over.’

Ties ging om negen uur naar huis.

Wat er daarna gebeurde, hoorde hij pas de volgende ochtend, en toen hoorde hij het niet van Jet maar van Jets moeder, die het vertelde met dat gezicht dat moeders hebben als ze niet weten of ze trots moeten zijn of bezorgd.

Jet had de tekening weggegooid.

En opnieuw gemaakt.

En weer weggegooid, en weer opnieuw, en om kwart over elf lagen er vijf verfrommelde vellen in de prullenbak onder de tafel en zat er een zesde op tafel.

En hij was nog steeds niet goed genoeg.

7. Sneeuw in oktober

Proef 53. De versnipperaar. Uitkomst: de bladeren zijn kleiner. Er zijn er alleen veel meer.

Jet had die nacht vier uur geslapen en ze had één ding bedacht waar ze iets aan had, en dat had niets met haar bak te maken.

Ze had het bedacht om half twee, toen ze wakker lag en aan het Proevenboek dacht, en het was dit: ergens in dat schrift stond waarom de machine had geblazen.

Ze wist alleen niet meer waar.

Dus zat ze donderdagmiddag om vier uur op de tree van de werkplaats met het Proevenboek op haar knieën terug te bladeren, twee bladzijden, drie bladzijden, langs *Bout: schoenborstel, halve fietsband* en langs *Honderdtwaalf peren gekneusd* en langs *elf seconden*, tot ze bij zaterdag was.

En daar stond het. Onderaan, in haar eigen keurige schrift, tussen de tandwielen en de standen in:

klein hendeltje, staat goed

Jet stond zo snel op dat het Proevenboek van haar knieën viel.

'Oom Bijna!'

'Ja!' riep Oom Bijna van onder de kar.

'Waar staat dat hendeltje nu?'

Er was een stilte van drie tellen. Toen kwam Oom Bijna onder de kar vandaan, veel sneller dan een man van vijfenzestig eigenlijk onder een kar vandaan kan komen, en liep om de machine heen naar de zijkant van de onderste koperen kast.

Hij keek. Hij zette zijn bril recht en keek nog een keer.

'Hij staat goed,' zei hij verbaasd.

'Nu wel,' zei Nout.

Iedereen draaide zich om.

Nout stond bij het gaasframe met een schroevendraaier in zijn hand en zei niets meer, wat Nout vaker deed, maar deze keer was er iets aan hoe hij het niet zei.

'Nout,' zei Jet. 'Heb jij hem teruggezet?'

'Dinsdag,' zei Nout. 'Na de was.'

'Dus hij stond dinsdag verkeerd.'

'Ja.'

Oom Bijna zakte langzaam door zijn knieën tot hij op zijn hurken zat, met zijn neus vlak bij het kleine koperen hendeltje. Hij duwde het opzij. *Tik.* Binnen in de kast klapte iets om. Hij duwde het terug. *Tik.*

'Alle moeren en bouten,' zei hij zacht.

'Wat is het?' vroeg Ties.

'Het is een klepje.' Oom Bijna bleef op zijn hurken zitten en praatte tegen de kast, zoals hij vaker tegen machines praatte. 'Een schoepenrad slaat lucht van de ene kant naar de andere kant, en dit klepje bepaalt welke kant dat is. Staat hij zó, dan zuigt hij aan de slang en blaast hij in de zak. Staat hij zó' — *tik* — 'dan zuigt hij aan de zak en blaast hij in de slang.' Hij zette hem terug. 'Ik heb hem er zelf in gezet. Ik heb hem er in de zomer in gezet voor iets heel anders en toen ben ik hem vergeten.'

Hij stond op en klopte het stof van zijn knieën.

'Dat is dus de reden,' zei hij. 'Dat is de hele reden.'

En Jet, die daar stond met een opgeraapt Proevenboek in haar handen, voelde iets warms door haar heen gaan dat niet met potloden of met bakken te maken had. Ze had een zin opgeschreven waar ze zelf niets aan had gevonden. En die zin had het uitgezocht.

'Schrijf op,' zei ze tegen zichzelf, hardop.

'Wat?'

‘Niks,’ zei Jet.

Ze zetten hem daarna meteen op zuigen en lieten hem tien seconden lopen om te zien of het klopte, en het klopte: de zak bolde op, het blad plofte *floep floep floep* naar binnen, en het hele erf zei tegelijk *aaah*, want er stonden alweer mensen te kijken.

Alleen liep hij na anderhalve minuut niet meer.

‘Hij zuigt niks,’ zei Ties.

Jet was er al. Ze haalde het gaasframe eruit en hield het omhoog. Het was geen gaas meer. Het was een tapijt: een dichte, natte, bruine mat van bladeren die tegen elkaar aan waren gaan zitten en die geen lucht meer doorlieten.

‘Dat wist ik,’ zei ze, en het klonk vervelender dan ze bedoelde. Ze haalde adem. ‘Sorry. Ik bedoel: ik had het gisteren al bedacht. Een gaas dat plat voor een gat staat, loopt vol. Het moet schuin.’

‘Schuin,’ zei Oom Bijna.

‘Ja.’

‘Hoe schuin?’

‘Dat weet ik nog niet,’ zei Jet, en ze merkte dat ze het vervelend vond om dat te zeggen, en ze merkte dat ze het toch zei.

Oom Bijna keek haar aan met zijn hoofd een beetje scheef, en Jet dacht héél even dat hij ging vragen of hij het even voor haar zou uitrekenen.

‘Goed,’ zei hij. ‘Dan halen we het gaas er voorlopig uit. Vandaag doen we toch geen grind.’ Hij wreef in zijn handen. ‘Vandaag doen we messen.’

De vier messen zaten in een doosje in het bovenste laatje van de werkbank, en ze waren, dat moest Jet toegeven, prachtig gemaakt. Het waren vier platte staaltjes, licht gebogen, met een gaatje erin, en ze waren aan één kant geslepen zoals je een schaar slijpt.

‘Van een oude zeis,’ zei Oom Bijna. ‘Van mijn vader.’

Hij zei het op een gewone toon, alsof het over schroeven ging. Jet keek naar de vier staaltjes in het doosje en dacht aan de vuurplaats achter in de werkplaats, waar in de zomer voor het eerst in jaren weer vuur had gebrand, en aan de haak die hij toen in één keer goed had gesmeed.

‘Heeft u ze zelf geslepen?’ vroeg ze.

‘Vanochtend. Om zes uur.’ Oom Bijna hield er een tegen het licht. ‘Als je iets slijpt, moet je vroeg opstaan. Dan is het stil en dan hoor je wanneer je klaar bent.’

Jet schreef die zin op. Ze wist niet waarom.

Ze schroefden ze op de vier schoepen van het onderste rad. Nout deed het, want Nout had de rustigste handen, en Oom Bijna hield het rad tegen zodat het niet meedraaide. Toen ze klaar waren, draaide Nout het rad één keer langzaam rond en luisterde.

‘Ze raken niks,’ zei hij.

‘Ze horen niks te raken,’ zei Oom Bijna. ‘Ze moeten alleen de lucht in. Een blad dat langs vier messen vliegt, komt er in twintig stukjes uit.’

‘En dan?’ vroeg Saar.

‘En dan gaan er vier keer zoveel bladeren in de zak, en dan hoeft er vier keer minder gereden te worden, en dan halen we de vierentwintigste gemakkelijk.’

Jet schreef in het Proevenboek: *Proef 53. De versnipperaar.* Ze keek naar de jute zak, die leeg en slap aan zijn ring hing.

Ze keek er misschien vier seconden naar.

Dat is achteraf niet lang genoeg.

Om kwart voor vijf reden ze de Blader-o-maat de Molenstraat op, tot voor het huis van Nout, waar het blad nog helemaal ongemoeid lag.

Er stonden vijftien mensen te kijken. Buurvrouw Pot stond in haar deuropening met haar armen over elkaar en zei niks, en dat was deze keer letterlijk waar: ze zei helemaal niks, ze keek alleen. Bout lag midden op de weg in de bladeren, want die lag altijd precies waar iets ging gebeuren.

'Stand twee,' zei Oom Bijna. 'We beginnen rustig.'

Nout zette de zuigmond neer. Ties trok. Het motortje sloeg aan, de riemen spanden, en de twee schoepenraderen kwamen op gang met een geluid dat nu dieper was dan eerst — een zwaar, tevreden gebrom, als een grote hond die ligt te dromen.

De zuigmond hapte.

En het werkte.

Het werkte volmaakt, drie hele seconden lang. Het blad verdween van de klinkers, ging de slang in, ging de kast in, en binnen in die kast liep het tegen vier messen van de zeis van Oom Bijna's vader aan, en het werd snippers.

De snippers gingen de zak in.

En de snippers gingen de zak dóór.

Jet zag het gebeuren en het duurde een tel voor ze begreep wat ze zag. Jute is geweven. Jute is geweven van dikke draden met kleine ruitjes ertussen, en die ruitjes hadden nooit iets te betekenen gehad, want een blad is groot. Een snipper is niet groot. Een snipper is precies zo klein dat hij door een ruitje past als je hem er met vier schoepenraderen tegenaan blaast.

De hele zak begon te roken.

Zo zag het eruit: alsof er een enorme bruine wolk uit het jute kwam. Uit elk gaatje kwam een straaltje snippers, uit tienduizend gaatjes tegelijk, en de wolk steeg op en werd breder en waaide de straat in, en toen pakte de wind hem.

'ZET UIT!' riep Jet.

Ties was er al. Hij sloeg de gashendel plat. Het motortje sputterde uit.

Maar de wolk was al los, en die had niemand meer nodig.

Tien minuten lang sneeuwde het in de Molenstraat.

Er is geen ander woord voor. De snippers waren zo licht dat ze niet vielen maar zweefden, en er waren er zoveel dat ze de lucht bruin maakten. Ze kwamen omlaag in dikke, draaiende slierten, ze bleven halverwege hangen en gingen dan weer omhoog, ze kwamen tussen de lindebomen door in een schuine, ruisende bui, en de wind blies ze langs de gevels, over de heggen en de straat op tot voorbij de dorpspomp.

Jet stak haar hand voor zich uit en zag hem verdwijnen.

'Ties?' riep ze.

'JA!' riep Ties ergens vandaan.

'Waar ben je?'

'GEEN IDEE!'

Ze hoorde Saar gillen van het lachen. Ze hoorde de vijftien toeschouwers, die niet weggingen, die geen enkele poging deden om weg te gaan, en van wie er minstens vijf in de bui bleven staan met hun gezicht omhoog. Ze hoorde buurvrouw Pot iets roepen wat ze niet verstond en waar ze later achterkwam dat het 'MIJN WAS HANGT BINNEN!' was geweest, in triomf.

Het was, dacht Jet, terwijl ze midden op de klinkers stond met haar Proevenboek tegen haar borst geklemd en het bruin om haar heen zag dwarrelen — het was echt heel erg mooi.

Ze schreef het niet op. Sommige dingen schrijf je niet op.

Toen de wolk eindelijk uitgezakt was, was de Molenstraat een andere straat. Er lag geen blad meer. Er lag een tapijt van snippers, zo fijn als zaagsel, egaal en dik en overal even hoog, tot in de dakgoot van het schuurtje aan toe.

En midden op de weg bewoog iets.

Het was een bult. De bult stond op, en de bult was Bout.

Hij was van zijn neus tot zijn staart bedekt met snippers, in laagjes, als een hond die door een bak lijm en toen door een schuur was gerold. Er zaten

snippers tussen zijn oren. Er hing een dikke pluk aan zijn ondersnor. Hij schudde zich uit, wat helemaal niets uithaalde, en kwam toen naar Nout toe wandelen als een kleine, wandelende hooiberg die zich van geen kwaad bewust was.

‘Bout,’ zei Nout ernstig. ‘Je bent een struik.’

Bout kwispelde. Er dwarrelde een handjevol af.

Oom Bijna liep de straat op met zijn hoed in zijn hand. Dat deed hij altijd, en Jet wist inmiddels wat er dan kwam.

‘Dames en heren,’ begon hij. ‘Dit was mijn schuld. Ik heb een versnipperaar op een jute zak gezet, en jute is geweven, en dat had ik kunnen weten voordat ik hem aanzette. Ik kom bij iedereen langs, ik veeg alle stoepen, en wie snippers in huis heeft —’

‘Sleutel,’ zei de buurvrouw van nummer negen.

‘— dan kom ik met een stoffer en —’

‘Sléútel.’

Oom Bijna hield op.

'Dat was het mooiste wat ik dit jaar gezien heb,' zei de buurvrouw van nummer negen.

Er ging een gemompel op dat begon als instemming en toen vrij snel overging in ruzie, want de man met de rolmaat vond het mooiste van dit jaar de storm van april, en daar was de slager het niet mee eens. Twee kinderen lagen op hun rug in de snippers engeltjes te maken. Iemand vroeg of het morgen weer kon.

Ties draaide zich naar Jet om, met snippers in zijn haar en snippers in zijn kraag en een gezicht dat straalde.

'Dit,' zei hij, 'was de beste tien minuten van mijn hele leven.'

'Er liggen nu twintig keer zoveel stukjes als vanmorgen,' zei Jet.

'Ja,' zei Ties gelukkig.

Jet keek naar de straat, en ze wilde het niet toegeven, maar hij had wel een beetje gelijk. Het probleem was alleen dat zij degene was die het opschreef, en op papier is tien minuten heel kort en vier keer zoveel heel veel.

Ze sloeg het Proevenboek open om de uitkomst te noteren.

En toen zag ze, over de snippers heen, dat er iets aan de straat veranderd was. Ze deed een stap. Haar schoen gleed weg. Ze deed nog een stap en greep zich vast aan het hek, want de snippers waren vochtig en de klinkers eronder waren glad geworden — de hele Molenstraat was glad geworden, gladder dan een schaatsbaan.

En bij de dorpspomp, waar de goot begon, lag een dikke, natte, egale prop snippers dwars over het rooster.

De goot zat potdicht.

8. Water in de Molenstraat

Geen proef. Alleen een dweil.

Het begon vrijdagochtend om half zeven te regenen en het hield de hele dag niet op.

Niet hard. Dat was juist het gemene: het regende de hele dag zoals het in oktober kan regenen, rustig en volhoudend, alsof de lucht nergens heen hoefde. In de klas roffelde het op het dak. In de pauze bleven ze binnen. Om drie uur ging de bel, en Ties trok zijn jas over zijn hoofd, rende het schoolplein af, sloeg de hoek om de Molenstraat in en bleef staan.

De Molenstraat was een rivier.

Niet diep. Maar hij liep. Van het plein af, waar het hoog was, tot aan de smederij, waar het laag was, stond een gladde bruine laag water over de hele breedte van de straat, met snippers erop, en die snippers bewogen allemaal dezelfde kant op. Bij het lage stuk voor de huizen van nummer drie tot en met negen was het geen laag meer maar een plas, en die plas stond tegen de stoepranden, en bij nummer zeven stond hij tegen de drempel.

Er stonden al mensen buiten.

‘Ties!’ riep zijn moeder vanaf de garage. ‘Laarzen!’

Zo begon het.

Het duurde tot half vier voor iemand het woord ‘zandzakken’ zei, en tot kwart voor vier voor iemand zich herinnerde dat het dorp die niet had.

Wat het dorp wel had: bezems, scheppen, emmers, dweilen, oude handdoeken, en een paar honderd jaar gezond verstand. De man met de rolmaat kwam met zijn rolmaat en mat hoe hoog het water bij nummer zeven stond, wat niemand hielp maar wat hem zichtbaar rustiger maakte. De slager kwam met vier grote plastic kratten. Jets vader sleepte een rol dik plastic uit de winkel en die rol bleek precies goed om voor de drempels van drie huizen te leggen.

‘Niet vegen naar de goot!’ riep iemand. ‘De goot doet niks!’

Dat was het probleem. De goot deed niks. Het rooster bij de dorpspomp lag onder de prop van gisteren, en toen ze die prop met een hark weghaalden — wat Nout deed, met zijn armen tot aan zijn elleboog in het water — gebeurde er precies niets. Het water bleef staan. Het rooster was vrij, en het water ging er niet in.

‘Dus het zit verderop dicht,’ zei Jet.

‘Waar is verderop?’ vroeg Saar.

Niemand wist waar verderop was.

Ze schepten. Ze schepten anderhalf uur lang, met emmers, van de lage kant naar de hoge kant, wat is wat je doet als je niet weet wat je anders moet doen. Het water dat ze weggooiden liep na een paar minuten weer terug. Bij nummer zeven woonde een oude mevrouw die Ties alleen kende als “de mevrouw van nummer zeven”, en die stond in haar gang met een dweil in haar hand, en achter de drempel had ze een handdoek gelegd die al donker was.

Ties dweilde bij haar. Hij wrong de dweil uit in een emmer, en toen weer, en toen weer. Hij was helemaal nat, zijn broek plakte aan zijn benen, zijn handen waren rood van de kou, en er was iets in zijn buik dat hij niet kende en dat hij niet leuk vond.

Het was dit: dít was hun schuld.

Niet de regen. De regen was van niemand. Maar de snippers in die goot waren van hen, en hij had zelf aan de slinger van die versnipperaar gestaan, en hij had gisteren nog gezegd dat het de beste tien minuten van zijn leven waren.

Buurvrouw Pot kwam voorbij met twee emmers, één in elke hand.

‘Ik zeg niks,’ zei ze tegen Ties, en ze zette de emmers neer om even uit te blazen. ‘Maar het waren gisteren wél mooie tien minuten.’

Ties keek haar aan.

'Kijk niet zo,' zei buurvrouw Pot. 'Er is een verschil tussen iets stoms doen en iets stoms zijn. Jullie hebben iets stoms gedaan. Nou, dan ruim je het op. Dat doe je nu. Dat doe je goed.' Ze pakte haar emmers weer op. 'En morgen doe je iets anders stoms, want zo gaat dat bij jullie.'

Ties merkte dat hij grinnikte, en dat hielp meer dan de emmer.

Even later kwam zijn vader langs met een bezem over zijn schouder en bleef naast hem staan kijken naar het water dat maar niet wegliep.

'Weet je wat het gekke is,' zei zijn vader. 'Ik heb hier drieëntwintig jaar mijn garage. Ik weet waar elke leiding onder mijn vloer loopt. En ik heb werkelijk geen idee waar het water uit deze straat heen gaat.'

'Jet vroeg dat woensdag ook al,' zei Ties.

'Jet vraagt slimme dingen.'

'En Saar.'

'Saar vraagt álles,' zei zijn vader. 'Dat is een ander systeem, maar het werkt ook.'

Om kwart over vijf kwam Oom Bijna.

Hij had zijn hoed op en een lange bruine regenjas aan die hij vermoedelijk ook zelf ooit ergens van gemaakt had, en hij droeg geen enkel gereedschap bij zich, wat Ties opviel omdat het nooit voorkwam.

Hij zei niet 'ik ga een machine bouwen'.

Hij zei helemaal niks. Hij liep de straat in tot bij de dorpspomp, ging op zijn hurken bij het gootrooster zitten, en legde zijn oor tegen de gietijzeren rand.

'Wat doet hij?' fluisterde Saar.

'Luisteren,' zei Nout.

'Naar wat?'

'Sst.'

Oom Bijna bleef daar bijna een minuut zitten. Toen stond hij op, liep tien stappen de straat in, ging weer op zijn hurken zitten en legde zijn oor tegen de klinkers. Toen nog eens tien stappen. Bij de vierde keer bleef hij langer zitten dan bij de andere drie.

Saar kon het niet laten.

'Waarom luistert u naar de grond?' vroeg ze.

'Omdat water praat,' zei Oom Bijna, zonder op te kijken. 'Water dat loopt, ruist. Water dat stilstaat, klotst. En water dat ergens langs een vernauwing moet, fluit een beetje. Als je dat drie keer op verschillende plekken hoort, weet je waar het dicht zit zonder dat je één steen hoeft op te tillen.'

Saar deed haar mond open om nog iets te vragen, en deed hem toen weer dicht, en ging in plaats daarvan naast hem op haar hurken zitten met haar oor tegen de klinkers.

Dat was, vond Ties, het bijzonderste wat er die middag gebeurde.

'Hier klotst het,' zei Oom Bijna.

'Wat betekent dat?' vroeg Jet, die er inmiddels met haar Proevenboek bij stond, in de regen, met een plastic tas over het schrift.

'Dat betekent dat het water hier stilstaat in plaats van weg te lopen.' Oom Bijna wees met zijn duim naar beneden. 'Hieronder ligt een duiker. Een gemetselde buis, zo hoog als jouw knie. Die loopt van de pomp onder de straat door tot achter mijn erf, en daar komt hij uit in een put, en uit die put loopt hij naar de sloot bij de molen. Dat heeft mijn vader me een keer laten zien toen ik zeven was.'

Iedereen was nu stil.

'En als de duiker vrij is,' zei Oom Bijna, 'dan klotst het niet, dan ruist het.'

Hij liep door. Hij liep het erf op, achter de werkplaats langs, langs de schroothoek, naar de hoek waar de brandnetels stonden en waar altijd een stapel oud hout had gelegen die niemand ooit had verplaatst. Hij schoof het hout opzij. Eronder lag een vierkant van vier oude tegels, dik onder de aarde en het mos, en in het midden zat een ijzeren ring.

‘Ties,’ zei hij. ‘Trek eens.’

Ties trok. De tegel kwam met een zuigend geluid omhoog, en eronder was een gat.

In het gat stond water, tot vlak onder de rand.

‘Ja,’ zei Oom Bijna tevreden. ‘Dan zit het hier.’

Hij trok zijn jas uit, rolde zijn mouw op tot boven zijn elleboog, ging op zijn buik liggen — een man van vijfenzestig, in de modder, in de regen — en stak zijn hele arm het gat in.

Hij voelde. Hij trok zijn arm terug en er kwam een dikke, zwarte, stinkende klont bladeren mee, ouder dan alle bladeren van dit jaar bij elkaar. Hij gooide hem opzij en stak zijn arm er weer in.

De tweede keer kwam er een klont mee die groter was dan de eerste.

De derde keer bleef hij lang liggen. Zijn schouder verdween half in het gat, zijn wang lag op de natte tegel, en zijn bril was helemaal beslagen.

‘Er zit iets hards,’ zei hij. ‘Er zit iets hards dwars.’

Hij wrikte. Hij duwde. Hij trok, en er kwam iets omhoog dat aan alle kanten druipte en dat, toen het boven was en het vuil eraf gleed, een emmer bleek te zijn.

Een emaille emmer. Wit, met een blauwe rand, en aan één kant helemaal platgedrukt.

Oom Bijna hield hem in de regen omhoog en begon te lachen.

‘Kijk nou!’ riep hij. ‘Kijk nou toch! Dit is de emmer van Van Duin!’

‘Van wie?’ zei Ties.

‘Van Duin de melkboer! Die kwam hier langs met paard en wagen, in het jaar dat de kerktoren geschilderd werd.’ Oom Bijna draaide de emmer om en om alsof hij een oude vriend was tegengekomen. ‘Hij liet die emmer in de put vallen en hij zei: die vissen we er nog wel eens uit. En toen is hij naar zijn dochter in de stad verhuisd, en toen was er geen melkboer meer, en toen was er ook niemand meer die aan die emmer dacht.’

‘Veertig jaar?’ zei Jet.

‘Op zijn minst.’

‘En hij ligt er nog steeds.’

‘Hij lág er nog steeds,’ zei Oom Bijna. ‘Dwars. En alles wat er in veertig jaar langskwam, bleef achter die emmer hangen. Elk jaar een beetje meer.’ Hij zette de emmer rechtop naast het gat. ‘En dit jaar kwam er zaagsel bij, en toen was het vol.’

Hij stak zijn arm nog twee keer in de put, haalde er nog twee klonten uit, en toen hield hij op met bewegen en zei: ‘Stil.’

Iedereen was stil.

Diep onder de grond, ergens in het donker onder de Molenstraat, begon iets te ruisen.

Het duurde twintig minuten. Ties stond er de hele tijd bij en hij zag het gebeuren en hij kon het nog steeds niet helemaal geloven: de plas bij nummer zeven trok terug van de drempel. Toen van de stoeprand. Toen

werd hij smaller, en toen was hij een streep, en toen was hij weg, en tegen kwart voor zes lag de Molenstraat er nat en glimmend en léég bij, met alleen nog wat snippers in een rand langs de kant.

Bij de dorpspomp stond een klein groepje mensen naar een gootrooster te kijken waar water in verdween.

'Nou ja,' zei de slager.

Niemand klapte, want zo doen ze dat daar niet. Maar de mevrouw van nummer zeven kwam naar buiten met haar dweil nog in haar hand, en ze zei tegen Oom Bijna: 'Egbert Sleutel', en verder niks, en dat was genoeg.

Oom Bijna trok zijn mouw omlaag en zette zijn hoed recht.

'Fluitje van een cent,' zei hij.

En voor één keer was dat gewoon waar.

Ties liep naast hem terug de straat in. Hij wilde iets zeggen en hij wist niet wat, en wat er uiteindelijk uit kwam was: 'Hoe wist u dat nou?'

'Dat wist ik niet,' zei Oom Bijna. 'Ik wist alleen waar ik moest luisteren.' Hij veegde zijn arm af aan een pluk gras. 'Dat is het verschil, jongen. Bij een machine bedenk ik iets nieuws en dan gaat het mis. Bij dit soort dingen bedenk ik niks. Ik ga alleen na wat er al ligt.'

'En dat gaat nooit mis?'

'Dat gaat nóóit mis,' zei Oom Bijna. Toen dacht hij even na. 'Daarom is het ook zo saai.'

Bij Ties thuis stond de kachel aan en hingen er die avond zeven natte jassen over de leuning van de trap.

Ze aten met z'n allen: Ties, zijn ouders, en Jet en Nout en Saar, die werden gebeld en die mochten blijven omdat er soep was en omdat het bij Prins altijd zo ging. Voor het eten werd het stil aan tafel en dankte Ties' vader zoals altijd in stilte, en Ties dankte er in stilte bij dat het water bij de mevrouw van nummer zeven niet over de drempel was gekomen.

Na het eten legde Jet een vel papier op tafel.

‘Nummer tien,’ zei ze.

Ties keek ernaar. Het was een mooie tekening. Het was een héél mooie tekening: de bak, het schuine gaas, het klepje onderaan, alles keurig met liniaal, met maten erbij in kleine cijfertjes.

‘Wat is er mis mee?’ vroeg hij.

‘De hoek is veertig graden,’ zei Jet. ‘Bij nummer negen was het vijfendertig. Ik weet niet welke goed is.’

‘Hoe kom je erachter?’

‘Door hem te bouwen,’ zei Jet somber. ‘Dat is het stomme. Je komt er alleen achter door hem te bouwen.’

Ties keek naar de tekening, en naar Jet, en hij dacht aan een oude man die op zijn buik in de modder had gelegen met zijn arm in een put, zonder één tekening.

‘Nou dan,’ zei hij.

‘Wat?’

‘Hij moet af,’ zei Ties. ‘Niet perfect. Af.’

Jet keek hem aan, heel lang.

Toen legde ze haar potlood neer.

9. De vergaarbak van J. de Groot

Proef 54. De vergaarbak. Uitkomst: hij werkt. Hij werkt echt. Ik heb het drie keer nagemeten.

'Nee,' zei Oom Bijna.

Jet keek naar de tekening in haar hand, en toen naar hem, en toen weer naar de tekening. Het was zaterdagochtend. Het regende niet meer. Ze had tekening nummer tien meegenomen naar de werkplaats en ze had hem op de werkbank gelegd en ze had gezegd: bouwt u hem?

En hij zei nee.

'Waarom niet?'

'Omdat het niet mijn bak is,' zei Oom Bijna.

Hij pakte de tekening op, hield hem op armlengte en keek ernaar zoals buurvrouw Pot naar een waslijn keek. Jet stond erbij met haar armen langs haar lichaam en had het gevoel dat er iets van haar op die werkbank lag dat er niet had moeten liggen.

'De hoek klopt niet,' zei ze snel. 'Ik weet niet of het veertig moet zijn of vijfendertig, dus als u even —'

'Ik weet het ook niet.'

'U weet het altijd.'

'Ik gók het altijd,' zei Oom Bijna. 'Dat is iets heel anders, en jij bent de eerste die dat verschil doorheeft.' Hij legde de tekening neer en tikte er met zijn vinger op. 'Weet je wat hier staat? Hier staat een bak die ik zelf nooit bedacht zou hebben. Ik zou dat gaas plat gezet hebben. Ik hád het plat gezet, en het liep vol, en jij hebt het meteen gezien.'

'Dat was —'

'Dat was niet toevallig.' Hij keek haar over zijn bril aan. 'Ik bouw hem niet, Jet. Jullie bouwen hem. Alle vier. Ik doe het gereedschap en de koek en ik hou mijn mond, en dat laatste wordt het moeilijkst.'

Jet stond daar en merkte dat haar oren warm werden.

'En als het niet werkt?' zei ze.

'Dan werkt het niet,' zei Oom Bijna vrolijk, 'en dan weten we welke hoek het níét is.'

'Dat is geen antwoord.'

'Dat is het énige antwoord,' zei Oom Bijna. Hij ging op de rand van de werkbank zitten, wat hij deed als hij iets ging zeggen dat langer duurde dan drie woorden. 'Jet. Weet je hoeveel machines ik in mijn leven gebouwd heb?'

'Drieënvijftig,' zei Jet. 'Dat is wat er in het Proevenboek staat. De eerste veertig heeft u zelf geteld, en die ken ik alleen van horen zeggen.'

'En weet je hoeveel er in één keer goed waren?'

Jet zei niets.

'Eentje,' zei Oom Bijna. 'De haak voor de molen, deze zomer. En weet je waarom die in één keer goed was? Omdat ik er daarvóór veertig jaar verkeerde haken van gemaakt heb.' Hij stond op en veegde zijn handen af aan zijn stofjas. 'Een tekening is een vraag, meisje. Een gebouwd ding is een antwoord. Je kunt een vraag oneindig mooier maken. Daar wordt hij geen antwoord van.'

Ze bouwden er vijf dagen aan.

Op zaterdag zochten ze het hout. In de schroothoek lag een oude kist die ooit van de kruidenier was geweest en die precies de goede maat had als je er één kant af zaagde. Nout mat alles op, twee keer, en schreef de maten met een dik potlood op het hout zelf, want papier raak je kwijt en hout niet.

Op maandag maakten ze het frame. Ties zaagde. Ties zaagde graag, hij zaagde snel, en hij zaagde één keer een plank vier centimeter te kort, waarop Nout zonder iets te zeggen de plank pakte, hem omdraaide en er de onderkant van maakte, waar vier centimeter niets uitmaakte.

Op dinsdag ging het mis met het gaas. Ze hadden het op veertig graden gezet, keurig, met twee latjes, en toen ze er met een emmer grind overheen

gooiden om te kijken wat er gebeurde, kwam het grind netjes naar beneden — en bleef daarna in de hoek liggen omdat het klepje te klein was.

'Twee keer zo groot,' zei Jet.

'Dan valt er ook blad uit,' zei Nout.

'Niet als het klepje pas opengaat bij gewicht.'

'Dat kan niet.'

'Dat kan wel. Met een veer.'

Ze bouwden een klepje met een veer. Het werkte niet. Ze bouwden er een met een zwaardere veer. Dat werkte wel.

Om vijf uur die dinsdag stond Jet met haar potlood boven een leeg vel.

'Wat doe je?' vroeg Ties.

'Ik teken hem opnieuw. Met het grote klepje erin. Anders klopt de tekening niet meer met de bak.'

Ties keek naar het vel. Toen pakte hij het potlood uit haar hand, draaide het om en zette met het gummetje een dikke, lelijke veeg over de oude tekening, dwars door het kleine klepje heen. Daarnaast tekende hij, uit de losse hand, iets wat op een klepje leek als je goed wilde kijken.

'Zo,' zei hij.

Jet keek er met open mond naar.

'Dat is verschrikkelijk.'

'Het klopt wel,' zei Ties.

En het gekke was: het klopte. Het was lelijk, het was scheef, en iedereen die ernaar keek wist precies hoe het klepje eruitzag.

Jet liet het staan. Dat kostte haar meer moeite dan de hele dinsdag bij elkaar.

Op woensdag was Saar aan de beurt, en Saar was de enige die het kon.

De bak moest van binnenuit vastgezet worden — acht bouten, waarvan er zes op plekken zaten waar geen volwassen arm bij kon en waar Ties'

schouders ook niet doorheen pasten. Saar paste. Saar paste overal doorheen. Ze kroop de bak in met een moersleutel in haar achterzak en een lampje aan een touwtje, en van binnenuit hield ze de bouten tegen terwijl Nout aan de buitenkant draaide.

'STIL,' riep ze na de derde bout.

'Wat?'

'Ik hoor mezelf. Het galmt hier. Het is net een kerk.'

Ze zong er twee coupletten in. Dat kostte tien minuten en niemand had het willen missen.

Bout bracht ondertussen ook zijn bijdrage. Nout vroeg hem om de schroevendraaier met het rode heft, en Bout kwam terug met een wortel.

'Nee,' zei Nout.

Bout ging weg en kwam terug met dezelfde wortel.

'Bout.'

Bout legde de wortel neer, keek Nout aan, en ging er met een diepe zucht naast liggen, als iemand die zijn best heeft gedaan en die vindt dat de wereld nu maar even mee moet werken.

'Hij denkt dat wij het bij het verkeerde eind hebben,' zei Ties.

'Dat denkt hij al zijn hele leven,' zei Nout.

Op donderdag was hij af.

Op donderdagavond kwam Oom Bijna kijken. Hij had zich al vijf dagen aan zijn afspraak gehouden, wat volgens Jet het knapste was wat hij ooit had gedaan, al had ze hem twee keer betrapt terwijl hij met zijn handen op zijn rug om de bak heen liep te neuriën.

Hij keek er lang naar.

Toen liep hij naar de werkbank, deed het derde laatje van links open — Jet had nooit geweten wat daarin zat — en haalde er een houten doosje uit

met letters erin. Kleine stalen stempels, één voor elke letter, versleten en glimmend van het vasthouden.

‘Deze zijn van mijn vader,’ zei hij. ‘Een smid zet zijn naam op zijn werk. Anders weet niemand wie het gedaan heeft, en dan durft iedereen alles.’

Hij sneed een strookje messing af, legde het op het aambeeld en gaf Jet de hamer.

‘Ik weet niet hoe dat moet,’ zei Jet.

‘Recht houden en één keer hard slaan,’ zei Oom Bijna. ‘Twee keer slaan is altijd fout. Dan staat het dubbel.’

Jet zette de eerste letter. Ze sloeg één keer.

Toen ze klaar was, stond er op het messing plaatje, iets scheef, met de G een beetje hoger dan de rest:

J. DE GROOT

Ze schroefden het op de zijkant van de bak, met vier schroefjes, op ooghoogte.

‘Zo,’ zei Oom Bijna. ‘Nu durft niemand meer wat.’

Op vrijdagmiddag om vier uur stond de halve Molenstraat buiten.

Ze hadden een aanhanger — een lage tweewielige aanhanger uit de garage van Ties’ vader, netjes gevraagd, met een oud dekzeil erin — en die hing achter de kar. De vergaarbak zat tussen de slang en de koperen kasten. Het klepje wees naar beneden. De jute zak was er helemaal af.

‘Stand drie,’ zei Jet.

‘Stand drie,’ zei Oom Bijna, en hij ging er nadrukkelijk bij staan met zijn handen op zijn rug, zoals iemand die niets gaat aanraken.

Ties trok. Het motortje sloeg aan. De twee schoepenraderen liepen op en de slang trok zich strak.

En de Blader-o-maat begon te zuigen.

Hij zoog niet zoals zaterdag, in een dolle vlaag die alles meenam wat er in de buurt lag. Hij zoog zoals iets zuigt dat weet wat het doet: rustig, gelijkmatig, met een diep en tevreden geluid. Nout liep met de zuigmond over de klinkers. Het blad ging de slang in. Het kwam de vergaarbak in.

En daar gebeurde het.

De lucht ging omhoog en nam het blad mee, over het schuine gaas heen, de bak in, waar het bleef liggen omdat het nergens anders heen kon. En alles wat zwaar was, gleed langs het gaas naar beneden: twee steentjes, een kroonkurk, een stukje glas, en een halve klinker die daar sinds mensenheugenis los had gelegen. Het klepje ging open. Het spul viel op straat. Het klepje ging weer dicht.

'Nou ja,' zei buurvrouw Pot.

Achter haar begon iemand te klappen, hield daar meteen weer mee op omdat niemand anders het deed, en zei toen luid: 'Sorry.'

Jet keek naar het klepje. Ze keek zo lang naar dat klepje dat ze bijna vergat mee te lopen.

Het deed het.

Het deed precies wat ze op vel nummer tien had getekend, met een liniaal, aan een keukentafel, om half elf 's avonds.

'Jet,' zei Ties. 'Jet. Kijk eens achterom.'

Jet keek achterom.

Achter hen lag de Molenstraat schoon. Niet half schoon, niet bijna schoon — schoon, tot in de voegen, van de smederij tot aan het huis van Saar, en verder, want Nout was gewoon doorgelopen. Er lag een streepje grind en steentjes langs de route, netjes, alsof iemand het erbij gestrooid had.

'Hoe ver zijn we?' vroeg ze.

'Nummer elf,' zei Nout.

'In hoeveel tijd?'

Nout keek op zijn horloge. 'Achttien minuten.'

Jet schreef het op. Toen mat ze het na. Toen mat ze het nog twee keer na, en toen ging ze op het muurtje van buurvrouw Pot zitten met het Proevenboek op haar knieën en schreef ze de zin op waar ze de rest van haar leven aan zou terugdenken.

Hij werkt. Hij werkt echt. Ik heb het drie keer nagemeten.

Om zes uur was de halve Molenstraat schoon en stond het dorp erbij te kijken alsof er iets gebeurd was. Meneer Knol was er. Hij zei twee keer niks en één keer 'nou nou', en toen vroeg hij, heel voorzichtig, alsof hij bang was dat het antwoord zou breken: 'En het plein dan?'

'Woensdag,' zei Oom Bijna. 'Dan is de straat klaar. Woensdag het plein, en dan hebben we nog drie dagen over.'

Meneer Knol haalde diep adem en zei dat hij dan maar eens de kramen ging bestellen.

Kip Drie kwam aanlopen, sprong op de rand van de vergaarbak, keek naar binnen en liet zich er toen gewoon in vallen. Ze scharrelde er een paar rondjes in, pikte ergens naar, en ging op het blad zitten alsof het haar nest was.

'Ze keurt hem goed,' zei Oom Bijna.

'Ze zit óp mijn opbrengst,' zei Jet.

Ze haalden haar eruit. Ze was beledigd.

En toen was er nog één ding, en dat was het blad zelf.

Achter de kar stond de aanhanger, en die was vol. Niet bijna vol. Vol, met een berg erop, opgehoopt tot ver boven de rand, en met het dekzeil er niet eens meer omheen te krijgen. Achttien minuten zuigen was drie kruiwagens per minuut, had Jet uitgerekend, en dat kwam ergens uit op: heel veel.

‘Waar moet dat heen?’ vroeg Saar.

‘Het feestterrein,’ zei Oom Bijna. ‘Achter de heg, op het lege stuk. Daar kan het liggen tot de wagen van de gemeente komt, en dan scheppen ze het in één keer op.’

Ze koppelden de aanhanger vast. Ties nam de dissel, want Ties nam altijd alles wat je kon trekken. Nout duwde achter. Ze rolden de Molenstraat uit, langs de kerk, langs het plein, de weg naar de dorpsrand op — en daar, waar het pad naar het feestterrein afboog, lag de oprijplaat.

Jet was er honderd keer overheen gelopen zonder er ooit over na te denken. Het was gewoon een plaat: een schuine strook beton van een meter of zes, tussen de weg en het terrein, met aan weerskanten een lage rand.

Vandaag dacht ze er wel over na.

De aanhanger was vol. Heel erg vol.

En de oprijplaat liep omhoog.

10. Bladeren in de vijver

Proef 54, vervolg. Uitkomst: alle bladeren van de Molenstraat op één plek. Die plek is de vijver.

Er zijn van die momenten waarop iedereen tegelijk iets denkt en niemand het zegt.

Ties stond met de dissel van de aanhanger in zijn handen aan de voet van de oprijplaat, en hij dacht: dat is best steil. Nout stond achter de aanhanger met zijn handen op de achterklep, en Nout dacht wat Nout altijd dacht. Jet stond ernaast met het Proevenboek en dacht aan gewicht. Saar was al boven en riep dat het uitzicht prachtig was.

En Oom Bijna zei: 'Kom maar. Rustig aan.'

Dus kwamen ze.

Het ging de eerste vier meter goed. De aanhanger rolde, de wielen knerpten over het beton, Ties trok en Nout duwde en de berg blad boven op de aanhanger wiegde zachtjes heen en weer als een dikke bruine pudding.

Bij meter vijf gebeurde er iets kleins.

Het linkerwiel liep over de lage rand van de plaat. Meer niet — een handbreedte, een wieltje dat een klein stukje hoger kwam dan het andere. Maar de berg blad boven op de aanhanger was hoog, en alles wat hoog is, heeft daar last van. De hele lading verschoof naar rechts.

'Hé,' zei Nout.

Toen ging het snel.

De dissel schoot omhoog. Hij schoot met zoveel kracht omhoog dat Ties' voeten van het beton kwamen, en Ties hing een halve tel in de lucht aan een aanhanger, wat een gevoel is dat je maar één keer in je leven hoeft te hebben. Toen liet hij los en kwam hij zittend in het gras terecht, midden in een pol brandnetels, wat later belangrijker bleek dan op dat moment.

De aanhanger draaide om zijn eigen as, met de dissel als een grote vinger door de lucht.

Nout stapte opzij. Nout stapte altijd op tijd opzij.

Het rechterwiel gleed van de plaat af. De aanhanger kantelde, hield het één tel volledig scheef vol — één tel waarin het misschien nog goed had kunnen komen, vond Ties achteraf, al kon hij niet uitleggen hoe — en kiepte toen om.

En rechts van de oprijplaat, precies daar, drie meter lager, lag de dorpsvijver van Knotwilg.

De hele lading ging erin.

Het geluid was niet hard. Dat was het gekke. Het was geen klap, het was een *floesj*, een lang en breed en zacht geluid, alsof iemand een enorme deken over een bed schudde. De aanhanger bleef half over de rand hangen. Het dekzeil zeilde achteraan nog even mee en kwam plat op het water terecht.

Toen was het stil.

Ties krabbelde overeind. Zijn hand deed pijn van de brandnetels en zijn broek was groen, en hij liep naar de rand van de vijver en keek naar beneden.

De dorpsvijver van Knotwilg was ongeveer zo groot als twee klaslokalen. Er stonden lisdodden langs de kant, er lag een houten steigertje waar in de zomer werd gevist, en er zwommen negen eenden en drie waterhoentjes in die iedereen kende.

Er was geen water meer.

Er was blad. Van de ene kant tot de andere kant lag er een dikke, natte, bruine deken over het hele oppervlak, tot tegen de lisdodden aan, tot onder het steigertje door, en op de plekken waar de lading het hardst was neergekomen stak hij zelfs een stukje boven het water uit.

De negen eenden zaten er middenin.

Ze zaten er zoals eenden ergens middenin zitten: zonder een spier te vertrekken, met een blik die geen enkele twijfel liet bestaan over hoe ze

erover dachten. Eén eend probeerde te zwemmen. Hij zwom niet. Hij schoof een klein stukje opzij, als iemand die zich in een volle bus omdraait.

Toen begon hij te kwaken, en toen begonnen ze allemaal.

'Ze kunnen er wel uit,' zei Nout meteen, want Nout wist wat iedereen als eerste dacht. 'Kijk maar. Ze lopen er zo overheen.'

Dat deden ze ook. Twee eenden liepen over de bladeren naar de kant alsof het een grasveldje was, waggelden de wal op en gingen daar staan klagen. Dat was op dat moment het enige goede nieuws.

Jet was heel stil geworden. Ze stond met het Proevenboek dicht tegen zich aan en keek naar het water dat er niet meer was.

'Dit kan niet blijven liggen,' zei ze.

'Nee,' zei Oom Bijna. Hij zei het zonder één spoor van zijn gewone opgewektheid, en dat was erger dan wat dan ook. 'Dat kan het niet.'

'Waarom niet?' vroeg Saar.

'Omdat blad in het water verrot,' zei Oom Bijna. 'En verrotten kost zuurstof. Alles wat daaronder leeft — de vissen, de slakken, de beestjes waar de eenden van eten — die hebben die zuurstof nodig. Een paar dagen is niks. Een paar wéken en er leeft niks meer in.'

Hij zette zijn hoed af en keek naar het bruin.

'Alle moeren en bouten,' zei hij zacht. 'Wat hebben we gedaan.'

Achter hen kwam iemand het pad op met een lijstje in zijn hand.

Ties hoorde de voetstappen ophouden. Hij hoefde niet om te kijken om te weten wie het was, want er is maar één man in Knotwilg die zó stil kan blijven staan.

‘Meneer Knol,’ zei Oom Bijna.

Meneer Knol zei niks. Hij keek naar de vijver. Hij keek naar de aanhanger die half over de rand hing. Hij keek naar de negen eenden. Toen vouwde hij zijn lijstje op, stak het in zijn binnenzak, en zei op een toon die Ties nog nooit van hem gehoord had, heel rustig en heel bang tegelijk:

‘De kramen zijn besteld.’

‘Ja,’ zei Oom Bijna.

‘Ik heb ze een half uur geleden besteld. Achtentwintig kramen. Betaald. Ik ben van jullie vandaan naar huis gelopen en ik heb meteen gebeld, omdat ik het voor het eerst in drie weken durfde.’

‘Ja.’

‘En de fanfare komt.’

‘Meneer Knol,’ zei Jet, ‘het plein is nog steeds schoon te krijgen. Vandaag is het de zeventiende. We hebben nog acht dagen.’

Meneer Knol keek naar haar. Toen keek hij nog een keer naar de vijver, en toen deed hij iets waar Ties respect voor kreeg: hij trok zijn goede jas uit, hing hem over een paaltje, en zei: ‘Waar liggen de harken?’

Ties zei het die avond aan tafel, thuis, met zijn vader en moeder erbij, en hij zei het meteen en helemaal, want zo hoorde het en omdat hij anders niet had kunnen eten.

‘Ik trok,’ zei hij. ‘Ik trok en ik ging te ver naar links en toen liep het wiel over de rand.’

‘Wie heeft die aanhanger volgeladen?’ vroeg zijn vader.

‘Wij allemaal.’

‘Wie heeft er gezegd dat het genoeg was?’

Ties dacht na.

‘Niemand,’ zei hij.

Zijn vader knikte langzaam en at door, en zei toen: ‘Dat is meestal het probleem. Niet dat iemand iets doms zegt. Dat niemand iets zegt.’

Ze harkten twee dagen: die vrijdagavond tot het te donker werd om te zien wat blad was en wat water, en daarna de hele zaterdag.

Zaterdagochtend om acht uur stond het halve dorp om de vijver.

Ze hadden harken. Ze hadden bezems. De familie Mulder had drie schepnetten met lange stelen uit de molen gehaald, die ooit voor iets anders gemaakt waren, en die bleken volmaakt. De slager kwam met zijn kratten. Iemand kwam met een oude poepschep aan een steel en dat werkte ook. Ze legden planken op de kant zodat je bij de rand kon staan zonder weg te zakken, en ze werkten in ploegen: harken, scheppen, in de kruiwagen, kruiwagen leeg op het lege stuk achter de heg, terug.

Het was zwaar, koud, nat werk, en het was ook — daar kon Ties niks aan doen — best gezellig.

Er ontstond binnen een uur een wedstrijd tussen de linkerkant en de rechterkant van de vijver, die door niemand was afgesproken en die door iedereen bloedserieus werd genomen. De linkerkant had Nout en vier volwassenen. De rechterkant had Saar, die op het steigertje stond en met een schepnet aan een steel van drie meter dingen naar zich toe haalde die buiten ieders bereik lagen, en die vervolgens riep hoeveel het er waren.

Buurvrouw Pot zat op een omgekeerd krat met een hark die ze niet gebruikte en gaf aanwijzingen.

'Ik zeg niks,' zei ze, 'maar jullie harken tégen de wind in.'

Ze hadden er niet aan gedacht. Ze draaiden om. Het ging twee keer zo snel.

Eén keer trok Ties met de hark iets zwaars naar de kant dat geen blad was, en dat bleek het dekzeil van de aanhanger, dat op de bodem was gezakt en dat een halve vijver aan blad in zijn plooien had verzameld. Ze haalden het met z'n vieren omhoog. Het was, zei Nout, het nuttigste wat dat zeil ooit had gedaan.

Oom Bijna was er de hele dag. Hij stond in laarzen tot boven zijn knieën in het water, wat hij van niemand mocht en toch deed, en hij trok met een hark hele matten blad naar de kant, uur na uur, en tegen de middag was zijn stofjas zwart tot aan zijn schouders. Hij vertelde aan iedereen die het vroeg precies hoe het gekomen was, en hij vertelde er elke keer bij dat de aanhanger van hem was gaan rijden en dat hij te veel had laten laden.

Om elf uur kwam er een man op een fiets van het waterschap, en dat was omdat Oom Bijna hem zelf had gebeld.

Ties hoorde het gesprek half aan. De man was eerst boos, wat begrijpelijk was, en toen minder boos, wat kwam omdat er al vier ton blad op de kant lag en niemand had geprobeerd iets te verzwijgen. Hij liep om de vijver heen. Hij mat met een stok hoe diep het nog was. En bij het weggaan zei hij tegen Oom Bijna: 'U had ook kunnen wachten tot ik het zelf zag.'

‘Dan had u het over twee weken gezien,’ zei Oom Bijna, ‘en dan was het te laat geweest.’

Saars vader kwam ‘s middags, met de kar en met vier extra harken.

Vader Mulder was een grote, rustige man met meel in zijn wenkbrauwen, ook op dagen dat hij niet gemalen had, en hij zei per uur ongeveer evenveel woorden als Nout. Hij ging naast Ties staan aan de kant met de schepnetten en werkte een half uur zonder iets te zeggen.

Toen zei hij: ‘Jij trok aan die dissel.’

‘Ja,’ zei Ties.

‘En je hebt het meteen thuis verteld.’

‘Ja.’

Vader Mulder haalde een mat blad naar boven en liet hem uitlekken.

‘Mijn vader zei altijd twee dingen,’ zei hij. ‘Wat kapot is maak je, en wat je fout deed zeg je. Hij had het uit de kerk, maar het werkt ook in een vijver.’ Hij kiepte het net leeg in de kruiwagen. ‘Je hebt allebei gedaan. Dan is het klaar.’

Ties merkte dat er iets zwaars van hem afviel dat er sinds vrijdag had gezeten.

‘Maar het is niet klaar,’ zei hij. ‘De vijver is nog bruin.’

‘Dat is werk,’ zei vader Mulder. ‘Werk is nooit klaar. Ik bedoelde jóú.’

Hij gaf Ties het schepnet aan en pakte zelf de hark, en dat was alles wat hij die dag over het onderwerp zei.

Ze werkten door tot vier uur. Tegen die tijd was er water. Niet overal, en het was bruin, en er dreef nog van alles, maar er wás water: je kon in het midden de wolken weer zien liggen, en de negen eenden waren teruggekomen en zwommen er met een soort nadrukkelijke waardigheid rondjes in, alsof ze zelf hadden meegeholpen.

‘Morgen niks,’ zei Oom Bijna. ‘Morgen is zondag. Maandag doen we de rest.’

Ze zetten de harken tegen de heg. Iedereen was moe op die prettige manier waarop je moe kunt zijn, en de mensen begonnen in kleine groepjes naar huis te lopen, en de mevrouw van nummer zeven deelde koffie uit die niemand had gevraagd en die iedereen aanpakte.

Saar zat op haar knieën aan de rand, met haar hark in de modder, en keek naar de berg blad achter de heg. Die was inmiddels zo groot als een auto.

'Ties,' zei ze.

'Hm?'

'Waarom moeten die bladeren eigenlijk wég?'

Ties hoorde het niet. Hij was al drie stappen verder en had het over de kruiwagen die hij nog moest terugbrengen.

Jet hoorde het ook niet, want die stond haar potlood te slijpen.

Nout hoorde het misschien wel. Nout hoorde meestal alles. Maar hij zei niets, en Saar bleef nog even zitten met haar hark in de modder, en toen haalde ze haar schouders op en stond ze op en ging ze mee naar huis.

11. Wat Nout ziet

Geen proef. Zondag.

Op zondag stond de werkplaats stil.

De schuifdeur bleef dicht, de Blader-o-maat bleef binnen, en ‘s ochtends liep het halve dorp in goede kleren over het plein naar de kerk, langs het blad dat er nog steeds lag en waar die dag niemand iets over zei.

Jet vond zondagen in die week het lastigst. Niet omdat er niets te doen was — er was juist niets te doen, en dat was het. Elke andere dag kon je meten, tekenen, bouwen of harken. Op zondag kon je alleen maar denken.

En denken deed ze.

Ze zat ‘s middags in de keuken achter de winkel met het Proevenboek open en telde de dagen. Zondag de negentiende. Maandag, dinsdag, woensdag, donderdag, vrijdag: vijf. Zaterdag was de markt.

Vijf dagen, en het plein was nog geen vierkante meter schoner dan drie weken geleden.

Ze bladerde terug. Proef 51: de border van buurvrouw Pot. Proef 52: het wasgoed. Proef 53: de snippers. Proef 54: *hij werkt, hij werkt echt* — en drie regels lager, in kleinere letters omdat ze het die avond met tegenzin had opgeschreven: *aanhanger in de vijver.*

Vier proeven. Eén die werkte.

Jet keek er lang naar, en toen deed ze iets wat ze zichzelf normaal niet toestond: ze rekende uit hoeveel er nog goed moest gaan. Het plein was zevenhonderd vierkante meter. De halve Molenstraat had achttien minuten gekost. Als je dat omrekende, en als er niks misging, en als het niet regende, dan kon het.

Als er niks misging.

Ze sloeg het Proevenboek dicht en ging haar moeder helpen met de aardappels.

‘Je zucht,’ zei haar moeder.

‘Nee.’

‘Je zucht als een ketel.’

Jet schilde een tijdje door. Toen zei ze: ‘Als het niet lukt, dan hebben we het dorp drie weken lang overhoop gehaald voor niks. De dahlia’s, de was, de vijver. Alles voor niks.‘

Haar moeder pakte een nieuwe aardappel.

‘Buurvrouw Pot heeft gisteren aan mijn toonbank een kwartier lang over die vijver staan vertellen,’ zei ze. ‘Ze heeft geen woord gezegd over hoe erg het was. Ze heeft alleen verteld wie er allemaal waren.’ Ze keek Jet even aan. ‘Ik zeg niks. Ik zeg alleen dat “voor niks” niet klopt.’

Jet schilde door. Ze zei niet dat haar moeder gelijk had, maar ze zuchtte ook niet meer.

Maandagmiddag om vier uur zaten ze met z’n vijven in de werkplaats.

Buiten was het koud geworden — echt koud, voor het eerst dat jaar, met een lucht die naar vorst rook — en Oom Bijna had de kachel aan (op de gewone manier, niet op een van de twee andere). Op de werkbank stond een schaal met koek van buurvrouw Pot, want de vijver was ‘s ochtends afgemaakt en dat vond ze een reden.

Er moest een plan komen. Dat was waarom ze er zaten.

‘Dinsdag het plein,’ zei Oom Bijna. ‘Morgen dus. Dan hebben we woensdag, donderdag en vrijdag over voor als het tegenvalt.’

‘En het blad?’ vroeg Jet. ‘Waar gaat het naartoe? Het feestterrein ligt al half vol.’

‘Achter de heg is nog ruimte zat.’

‘En de aanhanger?’

‘Half laden,’ zei Nout.

‘Half laden,’ herhaalde Oom Bijna. ‘Twee keer rijden. Prima.’

Jet schreef het op. Toen zei Saar, die op de werkbank zat met haar hielen tegen de laatjes te tikken: ‘Ik heb een vraag.’

‘Zeg het maar,’ zei Oom Bijna.

‘Waarom moeten die bladeren eigenlijk wég?’

Er viel een korte stilte, van het soort dat je krijgt als iemand iets zegt wat niemand verwacht had.

‘Omdat de markt zaterdag is,’ zei Jet.

‘Nee, maar ik bedoel —’

‘Omdat de kramen anders scheef staan,’ zei Ties.

‘En omdat het glad is,’ zei Jet.

‘Ja,’ zei Saar, ‘op het plein. Maar op het feestterrein staan geen kramen. Daar ligt nu een berg zo groot als een auto en die doet toch niks? En bij de vijver moesten ze weg omdat het water was, dat snap ik. Maar op het gras dan? Waarom moeten ze —’

‘Saar,’ zei Jet, en ze hoorde zelf dat ze het te snel zei. ‘We hebben vijf dagen.’

Saar hield op.

Ze haalde haar schouders op, pakte een stuk koek, en zei: ‘Laat maar. Ik weet ook wel dat het moet.’

En dat was dat.

Jet zou daar later nog vaak aan terugdenken: dat Saar het twee keer had gevraagd, dat niemand had geluisterd, en dat Saar het uiteindelijk zelf had weggewuifd, wat het ergste van de drie was.

Toen stond Nout op.

Dat was op zich al vreemd, want Nout stond nooit ergens voor op. Nout zat, of hij hurkte, of hij leunde tegen iets aan. Nu stond hij, midden in de

werkplaats, met zijn muts in zijn handen in plaats van op zijn hoofd, en hij keek naar de vloer.

'Ik moet iets zeggen,' zei hij.

'Zeg het,' zei Oom Bijna.

'Ik had het twee weken geleden moeten zeggen.'

Hij liep naar de machine, en iedereen kwam achter hem aan, want als Nout uit zichzelf iets ging uitleggen dan was dat zoiets als sneeuw in juli.

Hij deed het luikje aan de zijkant van de onderste koperen kast open.

'Kijk,' zei hij.

Ze keken. Binnen zat het messing schoepenrad, stil, en daarnaast het plaatje op zijn asje: de klep.

'Dit klepje bepaalt of hij zuigt of blaast,' zei Nout. 'Dat weten we sinds donderdag. Maar er is nog iets.' Hij wees met zijn pink. 'Hij zit nergens vast.'

'Hij zit op zijn as,' zei Oom Bijna.

'Hij draait óm zijn as. Hij zit er niet aan vást.' Nout duwde met zijn vinger tegen het plaatje. Het gaf mee. 'Er zit een veertje met een kogeltje dat hem in zijn stand houdt. Meer niet. Dat kogeltje moet de hele luchtdruk tegenhouden.'

Oom Bijna kwam dichterbij en zette zijn bril recht.

'En op stand één en twee kan dat,' zei Nout. 'Op drie ook. Op vier heb ik het gezien: dinsdag twee weken geleden, toen hij blies, is dat hendeltje buiten een halve millimeter verschoven. Ik heb het gezien omdat ik ernaar stond te kijken. Ik dacht: dat komt door het trillen.'

'En dat komt niet door het trillen,' zei Jet langzaam.

'Dat komt doordat de lucht tegen het plaatje duwt,' zei Nout. 'Hoe harder hij loopt, hoe harder het duwt. Ergens tussen vier en vijf duwt het harder dan dat kogeltje kan houden.'

Het werd heel stil in de werkplaats. Alleen de kachel tikte.

‘En dan?’ vroeg Ties.

‘En dan klapt hij om,’ zei Nout.

‘Terwijl hij aanstaat.’

‘Terwijl hij aanstaat.’ Nout keek voor het eerst op van de vloer. ‘En dan zuigt hij niet meer. Dan blaast hij, met twee schoepenraderen erachter, op stand vijf. Dinsdag heeft hij op stand vijf de stoep leeggeblazen tot over de heg. Dit is meer dan twee keer zoveel.’

Jet voelde haar handen koud worden.

‘Hoeveel meer?’ vroeg ze.

‘Weet ik niet precies,’ zei Nout. ‘Meer dan hij ooit gezogen heeft. Dat weet ik wel.’

Niemand zei iets.

Jet keek naar Oom Bijna. Ze had eerlijk gezegd verwacht dat hij zou lachen, of zou zeggen dat het meeviel, of meteen een derde blazer zou gaan tekenen.

Dat deed hij niet.

Hij stond met een schroevendraaier in zijn hand — die had hij al de hele middag vast, hij had er niets mee gedaan, hij hield hem gewoon vast zoals andere mensen hun handen in hun zakken houden. Hij keek naar het klepje. Toen keek hij naar Nout, veel langer dan beleefd was.

Toen legde hij de schroevendraaier neer op de werkbank.

‘Nout,’ zei hij. ‘Hoe lang weet je dit al?’

Nout haalde adem.

‘Sinds die maandag,’ zei hij. ‘De dag voordat hij blies.’

‘Waarom heb je het niet gezegd?’

En Jet zag Nout — grote, kalme Nout, die nooit ergens door van zijn stuk raakte — een kleur krijgen tot in zijn oren.

‘Omdat ik het niet zeker wist,’ zei hij. ‘En als ik iets zeg wat ik niet zeker weet, en het is niet zo, dan —’ Hij hield op. ‘Dan heb ik iets gezegd wat niet zo was.’

‘En als je het niet zegt,’ zei Oom Bijna, ‘en het is wél zo?’

‘Dan hangt er was onder de bladeren,’ zei Nout.

Oom Bijna knikte langzaam.

Toen deed hij iets waar Jet later zou zeggen dat het het beste was wat er in die hele oktobermaand in de smederij gebeurd is, en er is in die oktobermaand nogal wat in de smederij gebeurd.

Hij ging op een omgekeerd kratje zitten, zodat hij lager zat dan Nout, en hij vroeg:

‘Wat zie je nog meer?’

Nout keek hem aan.

‘Meent u dat?’

‘Ik meen het,’ zei Oom Bijna. ‘Alles. Alles wat je gezien hebt en niet gezegd hebt. Ik ga niks terugzeggen tot je klaar bent.’

Jet sloeg razendsnel het Proevenboek open op een lege bladzij, want ze had het gevoel dat er iets ging gebeuren dat opgeschreven moest worden.

Nout zette zijn muts op. Dat deed hij als hij moest nadenken.

‘Het linkerwiel van de kar loopt droog,’ begon hij. ‘Dat piept sinds vrijdag. Als het gaat vastlopen, gebeurt dat op een helling.’

Jet schreef.

‘De riem naar de tweede kast slipt als hij nat is. Donderdag stond hij stil terwijl de motor doorliep, dat heeft niemand gemerkt want we zogen toen toch niks.’

Jet schreef.

‘Het klepje van de vergaarbak staat een halve slag te strak. Bij natte bladeren gaat hij niet open en dan blijft het grind erin liggen. Ik heb het niet aangedurfd om eraan te draaien, want het is Jets bak.’

‘Draai eraan,’ zei Jet, zonder op te kijken.

‘De messen zitten met één schroefje vast. Dat is genoeg voor stand twee. Dat weet ik niet voor stand vijf.’

Hij dacht na.

‘En de aanhanger,’ zei hij, ‘heeft links een slappere veer dan rechts. Dat is altijd al zo geweest. Daarom hing hij scheef toen we hem volgeladen hadden. Dat wiel liep niet over de rand omdat Ties te ver naar links trok. Dat wiel liep over de rand omdat de hele bak naar links hing.’

Ties, die op de grond zat met zijn rug tegen de werkbank, keek op.

‘Zeg dat nog een keer,’ zei hij.

Nout zei het nog een keer.

Nout zei het die middag allemaal nog een keer, en toen nog wat, en toen nog wat, want als je iemand vier weken lang niets laat zeggen en dan ineens vraagt wat hij ziet, dan komt er meer dan je denkt. Hij noemde een scheur in de zuigmond die er alleen was als je hem omdraaide. Hij noemde dat de tweede kast een halve centimeter naar achteren was gezakt sinds donderdag. Hij noemde dat er in de bocht bij de kerk een put lag waar de kar altijd overheen stuiterde, en dat je daar beter omheen kon rijden.

Jet schreef alles op. Ze schreef zo snel dat haar hand er pijn van deed. Ze vulde vier bladzijden.

Om tien voor vijf hield Nout op.

‘Dat is het,’ zei hij.

Oom Bijna bleef nog een tijdje op zijn kratje zitten. Toen stond hij op, liep naar de machine, en legde zijn hand plat op de koperen kast, zoals je een paard aanraakt.

‘Goed,’ zei hij. ‘Dan gaat het morgen niet door.’

‘Wat?’ zei Ties.

‘Het plein. Dat gaat morgen niet door.’ Oom Bijna draaide zich om. ‘We bouwen eerst een vergrendeling op dat klepje. Een grendel, een pen door het asje, iets. Nout ontwerpt hem, want Nout heeft hem gezien. Jet rekent hem na. Ties en ik maken hem.’

‘En dan?’ vroeg Jet.

‘Dan hebben we dinsdag en woensdag.’ Oom Bijna telde het op zijn vingers. ‘Donderdag doen we het plein. Vrijdag hebben we over voor als het tegenvalt, en zaterdag is het markt.’

‘Dat is krap,’ zei Jet.

‘Dat is krap,’ gaf Oom Bijna toe. ‘Maar ik ga geen machine op een vol dorpsplein zetten waarvan een jongen van twaalf mij net heeft uitgelegd dat hij kan omslaan.’ Hij zette zijn hoed recht. ‘Dat zou behoorlijk dom zijn, en ik heb dit jaar mijn portie al gehad.’

Nout had zijn muts weer afgezet. Hij zei niks. Maar hij stond, vond Jet, op een andere manier dan een uur eerder — meer alsof hij ergens hoorde te staan.

Ze keek naar de bladzijden in het Proevenboek.

Hij had om tien over vier zijn muts opgezet.

Hij had veertig minuten gepraat.

Dat had nog nooit iemand in Knotwilg meegemaakt.

12. De generale

Proef 55. De generale repetitie. Uitkomst: elf minuten lang perfect.

Op donderdagochtend om acht uur stond Ties Prins in de werkplaats met zijn hand op de starthendel, en hij zette hem niet om.

Dat was, voor Ties, ongeveer het moeilijkste wat hij ooit gedaan had.

De vergrendeling was af. Nout had hem op dinsdag getekend, op een stuk karton, en het was een eenvoudig ding: het asje van de klep stak aan de buitenkant een centimeter door de wand van de koperen kast, en daar kwam een stalen beugel overheen, die je met een vleugelmoer vastzette. Als je hem aandraaide, kon het klepje geen kant meer op. Punt uit.

Ties en Oom Bijna hadden hem woensdag gemaakt. Ze hadden hem gepast, ze hadden hem aangedraaid, en Ties had er met een tang aan gehangen en het klepje had niet bewogen.

Hij was af. Hij zat erop. En het plein lag te wachten.

‘We kunnen,’ zei Ties. Hij hoorde zelf hoe graag hij het zei.

Nout zei niets. Nout stond bij de kast met zijn duim over de kop van de bout te wrijven waarmee de beugel aan het koper vastzat.

‘Wat is er?’ zei Ties.

‘Koper is zacht,’ zei Nout.

‘Dat weet ik.’

‘De beugel is staal. Het gat waar hij in zit, is koper.’ Nout tikte op de wand. ‘De beugel houdt het klepje tegen. Maar wat houdt de beugel tegen?’

‘De bout.’

‘De bout zit in koper,’ zei Nout. ‘Als er hard genoeg tegen die beugel geduwd wordt, gaat de bout niet stuk. Dan rekt het gat.’

Ties keek naar de bout. Hij zag een bout. Hij had altijd al gevonden dat Nout dingen zag die er niet waren, tot dinsdag.

‘Wat wil je?’ vroeg hij.

‘Een plaatje staal aan de binnenkant. Achter het koper. Dan zit de bout tussen twee stukken staal en dan rekt er niks.’

‘Hoe lang duurt dat?’

Nout dacht na, en Nout dacht na op de manier van iemand die niet gokt.

‘Uitzoeken hoe groot het moet zijn, uitzagen, gaten boren, passen,’ zei hij. ‘Het klepje eruit halen om erbij te kunnen. Een dag.’

‘We hebben geen dag,’ zei Ties. ‘Vandaag is het plein.’

‘Ja,’ zei Nout.

En dat was alles wat hij zei, want dat was Nout: hij had het gezegd, één keer, duidelijk, en nu was het van iemand anders.

Ties bleef met zijn hand op de starthendel staan.

Hij dacht aan de was aan de lijn. Hij dacht aan de zak met de kip erin. Hij dacht aan de aanhanger die scheef hing omdat er links een slappere veer in zat en aan het feit dat niemand dat vier jaar lang gezien had behalve de jongen die er nu naast hem stond.

En hij haalde zijn hand van de hendel.

‘Oom Bijna,’ riep hij. ‘We doen het vandaag niet.’

Er kwam een gezicht met een grijze haarkrans om de deur van het kolenhok.

‘Wat zeg je?’

‘We doen het vandaag niet.’ Ties hoorde zijn eigen stem hoger worden en duwde hem weer omlaag. ‘Nout wil een stalen plaatje achter die beugel en dat kost een dag en die dag hebben we. Vandaag maken we hem af. Morgen doen we het plein.’

Het bleef even stil.

‘Ties Prins,’ zei Oom Bijna toen, ‘zei jij nou net dat we iets níét gingen doen?’

‘Ja,’ zei Ties somber.

‘Hoe voelt dat?’

‘Verschrikkelijk.’

‘Dat blijft zo,’ zei Oom Bijna. ‘Ga je gereedschap halen.’

Ze deden er de hele donderdag over, en het werd geen dag maar bijna een dag en een avond.

Het klepje moest eruit, en om het klepje eruit te halen moest de hele bovenkast eraf, en toen de bovenkast eraf was bleek dat Nout gelijk had gehad over die halve centimeter zakken, dus moesten de beugels ook opnieuw. Jet mat het stalen plaatje na en kwam tot de conclusie dat het twee millimeter dikker moest dan Nout had getekend, en Nout zei alleen: ‘Goed,’ en tekende het over.

Om zeven uur ‘s avonds zat alles er weer in.

Ties draaide de vleugelmoer aan. Nout hing er met zijn volle gewicht aan een tang aan.

Het klepje bewoog niet.

‘En?’ vroeg Oom Bijna.

Nout keek er lang naar.

‘Beter,’ zei hij.

‘Is dat een ja?’

‘Dat is een beter,’ zei Nout.

Vrijdagmiddag, kwart over twee. Het plein van Knotwilg.

Ties had in zijn leven nooit eerder zoveel mensen op één plek gezien die er niet hoefden te zijn. Ze stonden in een ruime boog om het plein heen: de hele Molenstraat, de meester met twee klassen die “een wandeling” maakten, de slager met zijn schort voor, de mevrouw van nummer zeven, mevrouw Bakker op een klapstoeltje dat iemand voor haar had neergezet,

buurvrouw Pot met haar armen over elkaar, en langs de rand een rij fietsen waar mensen bij bleven hangen die eigenlijk ergens heen moesten.

Meneer Knol liep met zijn lijstje van de ene kant naar de andere.

'De kramen komen morgenochtend om zeven uur,' zei hij voor de vierde keer. 'Om zeven uur. Als het plein dan niet leeg is, staan er achtentwintig kramen op de weg.'

'Het plein is straks leeg,' zei Oom Bijna.

'Ja,' zei meneer Knol.

'Meneer Knol.'

'Ja?'

'Gaat u even zitten.'

Meneer Knol ging even zitten.

Ties liep de laatste ronde om de machine. Het was een raar ding geworden, vond hij, en tegelijk een mooi ding: de handkar met de twee koperen kasten op elkaar, de vergaarbak met J. DE GROOT op de zijkant, de dikke slang, de smalle houten zuigmond, en achterop de half beladen aanhanger, want half laden, dat was afgesproken.

Op de zijkant van de onderste kast zat een stalen beugel met een vleugelmoer.

'Stand?' vroeg Ties.

'Drie,' zei Jet meteen.

'Drie,' zei Oom Bijna.

Ties pakte de starthendel van het motortje. Hij keek de kring rond. Hij zag Saar boven op de rand van de dorpspomp zitten met haar laarzen bungelend, en Nout bij de zuigmond, en Jet met haar horloge in haar hand en het Proevenboek open.

'Dit kan écht niet misgaan,' zei Ties.

Toen trok hij.

Elf minuten.

Elf minuten lang was de Blader-o-maat het mooiste dat Knotwilg dat jaar gezien had.

Hij liep zoals hij bedoeld was. Het motortje bromde gelijkmatig. De twee schoepenraderen zoemden diep en tevreden. Nout liep met de zuigmond in lange, rechte banen over de keien, van de kant van de kerk naar de kant van de winkel en weer terug, en achter hem lag steen. Grijze, ronde, schone keien, met de rondingen zichtbaar en de voegen zwart en droog, keien die het dorp in geen drie weken had gezien.

Het blad ging de slang in. Het ging de vergaarbak in. Het klepje ging open als er iets zwaars langs kwam en dan lag er een kroonkurk op de keien, of een stukje kalk, of een muntje, en één keer een fietssleuteltje dat er volgens de mevrouw van nummer zeven al sinds de zomer had gelegen.

De mensen langs de kant zeiden niks. Dat was het bijzonderste. Ze schuifelden mee, in een boog, als een publiek dat langs een schilder loopt.

Bij minuut vier liep Ties naar Jet.

'Hoe ver?' vroeg hij.

'Eenderde,' zei Jet, en haar ogen glansden. 'We zijn op eenderde en het zijn vier minuten.'

Bij minuut zeven zette Oom Bijna zijn hoed af en hield hem tegen zijn borst, en Ties zag dat hij niet naar de machine keek maar naar het plein.

Bij minuut negen begon meneer Knol te lachen. Hij lachte niet hardop, hij zat gewoon op zijn stoel en zijn schouders gingen op en neer, en hij veegde met zijn mouw over zijn ogen en zei tegen niemand: 'Nou nou.'

Bij minuut elf waren ze bij de laatste hoek.

Het was de hoek bij de goot, waar het blad drie weken lang had gelegen en waar het door de regen tot een dikke, natte, zware mat was samengeperst. Nout zette de zuigmond erop. De machine kreunde. Het toerental zakte.

Er was geen tijd om te overleggen. Dat is tenminste wat Ties later zei, en hij wist zelf ook wel dat het niet waar was: er waren minstens vier seconden, en in vier seconden kun je 'Jet?' roepen.

Hij riep niks.

Hij zette de hendel van drie naar vier.

De machine trok aan. De natte mat kwam los, ging de slang in, en de schoepenraderen kwamen op een toerental dat Ties nog niet eerder had gehoord, hoog en gespannen.

En op de zijkant van de onderste kast maakte de stalen beugel een klein geluid.

Knik.

Meer niet. Een knikje. Het gat in het koper achter het stalen plaatje was niet gerekt, dat was waar — maar het gát in het stále plaatje zat een halve millimeter naast het gat in het koper, en die halve millimeter had niemand nagemeten, ook Jet niet, want het plaatje had precies gepast toen ze het erin schoven.

De beugel schoof een halve millimeter opzij.

Het asje kreeg een halve millimeter ruimte.

Het klepje klapte om.

TIK.

Achttien seconden.

Ties telde ze niet, maar Jet wel, want Jet had haar horloge in haar hand en Jet was Jet.

De eerste seconde gebeurde er niets, en dat was het ergste, want in die seconde keken tweehonderd mensen naar een machine die stond te brullen en niemand begreep waarom er ineens iets uit de vergaarbak omhoogkwam.

De tweede seconde stond het blad in de lucht.

Het kwam uit de vergaarbak, uit de aanhanger, uit alles — met twee schoepenraderen erachter, op stand vier, en het kwam er niet uit als een wolk maar als een muur. Nout liet de zuigmond los omdat hij niet anders kon, en de zuigmond ging als een losse tuinslang over de keien tekeer en blies alles wat elf minuten lang keurig verzameld was in één brede, draaiende, ruisende waaier terug over het plein.

Iemand riep ‘HOEDEN VAST’.

Twee kramen die er nog niet stonden, vielen niet om, want ze stonden er niet. De rij fietsen ging als één rij om. Het klapstoeltje van mevrouw Bakker schoof een halve meter opzij met mevrouw Bakker erop, die zich aan de zitting vastgreep en die volgens Ties, en hij zou dat zijn leven lang volhouden, aan het lachen was.

Bij zeventien seconden bereikte Ties de gashendel.

Bij achttien seconden sloeg het motortje af.

Het blad daalde neer.

Het daalde langzaam neer, over het hele plein, over de keien, over de schoenen van tweehonderd mensen, over het klapstoeltje, over de omgevallen fietsen, over meneer Knols lijstje dat uit zijn hand was gewaaid en dat ergens bij de kerk terechtkwam.

En toen het klaar was, lag het plein er weer bij.

Niet half. Niet voor drie kwart.

Helemaal.

Het lag er precies zo bij als het er maandag bij had gelegen, en donderdag, en drie weken geleden, alsof er nooit iemand geweest was met een machine.

Niemand zei iets.

Toen zette iemand een fiets overeind, en toen nog iemand, en zo begon het dorp langzaam en zonder afspraak op te ruimen wat er om te ruimen viel, wat niet veel was, want er was niets kapot. Er was alleen weer blad.

Ties liep naar de machine. Zijn benen voelden vreemd.

Bij de onderste kast zat Nout op zijn hurken met de stalen beugel in zijn hand. Hij had hem er in tien seconden afgehaald. Hij hield hem omhoog en draaide hem naar het licht, en Ties zag het gat, en hij zag ook meteen wat er mis was, want als je het eenmaal ziet, zie je het.

‘Het gat zit scheef,’ zei Ties.

‘Ja.’

‘Heb jij dat geboord?’

‘Ja,’ zei Nout.

Hij zei het gewoon, meteen, zonder er iets omheen te zeggen, en Ties dacht aan een jongen die twee weken lang niets had durven zeggen omdat hij bang was ergens naast te zitten, en die nu binnen tien seconden zijn eigen fout op tafel legde waar tweehonderd mensen bij stonden.

‘Ik boor hem morgenochtend opnieuw,’ zei Nout. ‘Met een mal. Dan zit hij goed.’

‘Morgenochtend is de markt.’

‘Weet ik.’

Oom Bijna stond midden op het plein met zijn hoed in zijn hand naar de bladeren te kijken. Hij zei geen ‘bijna’. Hij zei helemaal niks, en dat was, dacht Ties, waarschijnlijk het enige eerlijke dat je op dat moment kon doen.

Meneer Knol raapte bij de kerk zijn lijstje op, streek het glad tegen zijn been, en stopte het in zijn binnenzak.

‘Zeven uur,’ zei hij zacht. ‘De kramen komen om zeven uur.’

‘Dit kan écht niet misgaan,’ had Ties die middag gezegd.

Het was vrijdagavond.

De markt was morgen.

13. Zes uur ‘s ochtends

Geen proef. Wel achtenzeventig harken.

Jet sliep die nacht van half elf tot kwart over vier, en dat was voor haar doen veel.

Om kwart over vier lag ze wakker naar het plafond te kijken en te rekenen, en rekenen is ‘s nachts een slechte gewoonte, want de getallen doen dan wat ze willen. Zevenhonderd vierkante meter. Drie weken blad. Eén machine die het in elf minuten kon en die het daarna in achttien seconden weer ongedaan maakte.

Om vijf uur gaf ze het op, deed haar lamp aan en pakte het Proevenboek.

Ze bladerde niet terug. Ze sloeg een nieuwe bladzij op en schreef, met haar knieën opgetrokken onder de dekens:

Zaterdag 25 oktober. Markt.

En daaronder, omdat ze niet wist wat ze anders moest schrijven:

Geen proef.

Toen trok ze twee truien aan, ging naar beneden, en trof in de keuken haar vader aan, die met zijn jas al aan een boterham stond te eten boven de gootsteen.

‘Jij ook al,’ zei hij.

‘Waar gaat u heen?’

‘Kijken,’ zei haar vader. ‘Ik weet ook niet waarnaar.’

Ze gingen samen. Het was tien voor zes, het was aardedonker, en het was zo koud dat de eerste rijp op de auto’s stond.

Op het plein brandde één lamp.

Onder die lamp, midden op zevenhonderd vierkante meter blad, stond meneer Knol.

Hij had zijn goede jas aan en een sjaal om en zijn hoed op. In zijn ene hand had hij een thermoskan. In zijn andere hand had hij zijn lijstje, uitgevouwen, en hij stond ernaar te kijken alsof er misschien nog iets op zou verschijnen.

Verder was er niemand.

Jet bleef bij de rand van het plein staan. Ze had, dat wist ze zeker, nog nooit iets gezien wat er zo alleen uitzag.

'Meneer Knol,' zei haar vader.

Meneer Knol draaide zich om. Hij deed een poging tot een glimlach, en dat lukte half.

'De Groot,' zei hij. 'En Jet. Zo vroeg.'

'Hoe lang staat u hier al?'

'Sinds vijf uur.' Meneer Knol keek naar zijn thermoskan alsof hij zich afvroeg hoe die daar kwam. 'Ik dacht: ik ga kijken of het meevalt.'

'En?'

'Het valt niet mee,' zei meneer Knol.

Jets vader zette zijn tas neer, deed zijn jas uit, hing hem over het hekje van de dorpspomp, en pakte de bezem die hij van huis had meegenomen.

'Nou,' zei hij. 'Dan beginnen we bij de kant van de kerk.'

'De Groot,' zei meneer Knol. 'Het is zevenhonderd vierkante meter.'

'Dat weet ik.'

'Er komen om zeven uur achtentwintig kramen.'

'Dat weet ik ook,' zei Jets vader, en hij begon te vegen.

Jet ging naast hem staan met de hark die ze had meegenomen. Ze veegden samen tien minuten. In tien minuten hadden ze ongeveer twee vierkante meter, en het geluid van twee mensen die vegen op een leeg plein is een heel klein geluid.

Toen hoorde ze klompen.

Het was buurvrouw Pot, met een bezem in elke hand.

Achter haar liep de mevrouw van nummer zeven. Achter die liep de slager, die drie kruiwagens tegelijk voortduwde op een manier die niet kon en die toch werkte. Uit de straat naar de molen kwamen vader Mulder en Saars moeder met de platte kar. Uit de Molenstraat kwamen Ties en zijn vader met vier harken, en de buurvrouw van nummer negen, en de man met de rolmaat.

Om zes uur zeven waren het elf mensen.

Om half zeven waren het vijfendertig.

Om zeven uur wist Jet het niet meer, want toen was ze opgehouden met tellen van mensen en begonnen met tellen van harken, wat makkelijker was, en dat kwam die ochtend uit op achtenzeventig.

Er kwamen mensen die Jet alleen van gezicht kende. Er kwam een man uit Zwaneveen die er niet eens woonde en die zei dat hij het gehoord had. De meester kwam met een grote bezem en een tas met bekers. Mevrouw Bakker kwam met een handkar met twee grote koffiekannen erop, en die handkar werd de hele ochtend niet meer stilgezet.

Er kwamen kinderwagens. Er kwamen twee moeders met kinderwagens die aan de rand bleven staan en die tussen het duwen door met een bezem meededen.

Er kwam een oude mevrouw met een stoel en een hark, die op de stoel ging zitten en van daaruit harkte, en die precies vertelde hoe het moest.

'Bergen,' zei ze. 'Niet de straat op vegen. Bergen langs de rand.'

'Waarom?' vroeg Saar, die uit het niets was opgedoken met haar rode laarzen en haar jas verkeerd om.

'Omdat we het vroeger zo deden,' zei de oude mevrouw. 'Vóór die wagen van de gemeente. Elk jaar in oktober het hele plein, met het hele dorp, in bergen langs de rand. En dan kwam er in november een boer met een kar en die was er blij mee.'

Jet keek naar haar. 'Hoe lang duurde dat dan?'

‘Een ochtend,’ zei de oude mevrouw. ‘Met genoeg mensen duurt alles een ochtend.’

Jet ging even naast haar staan, want ze wilde het precies weten.

‘En waarom deden jullie dat dan niet meer?’

‘Omdat de wagen kwam,’ zei de oude mevrouw. Ze harkte een keurige boog voor zich uit, zittend, zonder op te staan. ‘Toen die wagen er eenmaal was, hoefde het niet meer. En als iets niet meer hoeft, doe je het niet meer, en na een jaar of tien weet niemand meer dat het ooit gewoon was.’ Ze keek op. ‘Zeg dat maar tegen Sleutel. Die zal het leuk vinden.’

‘Kent u hem?’

‘Ik heb hem als jongetje op ditzelfde plein zien harken,’ zei de oude mevrouw. ‘Hij harkte toen ook al niet mee. Hij liep achter de kar van de boer aan om te kijken hoe het wiel op de as zat.’

Om zeven uur kwam de vrachtwagen met de kramen.

Dat had een ramp kunnen worden, en het werd het tegenovergestelde. De twee mannen van de kramen stapten uit, keken naar een plein vol blad en achtenzeventig harkende mensen, en de oudste van de twee zei: ‘Dan lossen we op volgorde.’

Zo werd het een wedstrijd.

Ze losten aan de kerkkant, waar het al schoon was, en zetten de eerste kramen neer. En omdat er nog zesentwintig kramen in de wagen stonden, moest de rand van het plein vóór hen uit schoon zijn, en dus harkte het hele dorp voor de vrachtwagen uit als een ploeg die een pad maakt.

Ties werkte in het midden en Ties werkte als een gek. Jet zag hem twee keer vallen en twee keer weer opstaan. Ergens rond kwart over zeven verscheen er een tweede kruiwagen naast de eerste en werd het een estafette: harken, scheppen, kruiwagen vol, kruiwagen naar de rand, berg, terug. De bergen langs de rand werden hoger dan Saar. Toen hoger dan Ties. Toen hoger dan de slager.

Om acht uur kwam Jet Ties tegen bij de kruiwagens. Ze hadden allebei rode handen en Ties had een streep modder van zijn wang tot in zijn nek.

‘Waar zijn ze?’ vroeg Jet.

‘In de werkplaats,’ zei Ties. ‘Sinds vijf uur. Nout boort en Oom Bijna houdt vast.’

‘Weten ze dat wij dit doen?’

Ties keek naar het plein: naar de honderd mensen, de bergen, de kramen, de koffie, de kinderwagens.

‘Nee,’ zei hij. ‘Ik denk dat niemand dit weet. Ik denk dat het gewoon gebeurt.’

En dat was precies wat het was. Er was geen lijst, er was geen indeling, niemand had het georganiseerd. Er was alleen om zes uur één man met een thermoskan geweest, en toen twee mensen met een bezem, en toen was het verdergegaan zoals water verdergaat als je één steen wegneemt.

Om half negen ontdekten drie kleine kinderen dat je van bovenaf in een bladerberg kunt springen.

Dat werd meteen verboden door twee moeders, en dat verbod hield het ongeveer vier minuten. Toen sprong er een vierde kind. Toen bleek er een berg te zijn bij de winkel die hoger was dan alle andere, en daar verzamelde zich een rij.

'Niet in de bergen!' riep meneer Knol. 'Die bergen moeten blijven staan tot november!'

'Ze zijn er zó weer,' zei buurvrouw Pot.

'Dat is precies wat ik vrees.'

Jet keek er even naar: naar vier kinderen die op hun rug in een berg blad lagen te lachen terwijl honderd volwassenen om hen heen aan het werk waren, en ze dacht: dat is eigenlijk het enige nuttige wat er de hele maand met dat blad gedaan is.

Ze dacht het en ze vergat het meteen weer, want de kruiwagen was vol.

En toen merkte ze iets op wat ze de rest van haar leven zou onthouden.

Het ging snel.

Niet snel voor mensen met harken. Snel. Om half acht was een kwart van het plein schoon; om acht uur de helft; om half negen alles behalve de hoek bij de goot, waar het natte, samengeperste blad lag dat de machine gisteren niet had gekregen. Daar gingen ze met z'n twaalven op af met schoppen, en het kwam er in matten af, zoals je een tapijt oprolt.

Buurvrouw Pot stond boven op een berg blad naar het plein te kijken met haar handen in haar zij.

'Ik zeg niks,' zei ze tegen Jet.

'U zegt niks,' beaamde Jet.

'Maar dít,' zei buurvrouw Pot, 'is hoe het hoort.'

Om negen uur was het plein leeg.

Het was meer dan leeg. Er was zoveel over dat plein heen geveegd door zoveel bezems dat de keien er anders uitzagen dan anders: donkergrijs,

geschuurd, glimmend van de vochtige lucht. Bij de kerk stonden achtentwintig kramen in een keurige boog. Langs de hele rand van het plein, van de kerk tot de winkel en van de winkel tot de pomp, stonden bladerbergen.

Jet telde ze. Negentien bergen. De kleinste tot haar middel, de grootste tot boven haar hoofd. Netjes tegen de rand aangeschoven, met de kanten recht geklopt door de oude mevrouw op haar stoel, die dat vanaf haar stoel had gecommandeerd.

Ze stonden daar rustig te wachten tot er op twaalf november een wagen van de gemeente zou komen.

Meneer Knol liep het plein op tot precies in het midden. Hij ging daar staan en draaide één keer helemaal rond.

Toen zette hij zijn thermoskan neer op de keien, deed zijn hoed af, en zei, met zijn gezicht naar de kramen: 'Dank u wel.'

'Tegen wie zegt u dat?' vroeg Saar.

'Tegen iedereen,' zei meneer Knol.

Er ging een gejuich op dat drie seconden duurde en waar niemand zich achteraf voor schaamde.

Mevrouw Bakker kwam met haar handkar langs Jet en bleef staan.

'Weet je waar ik aan moet denken?' zei ze. 'Aan die zaterdag in augustus, toen er geen pannenkoek meer was en dat kind van De Groot op een natte kraamtafel ging staan roepen dat iedereen zijn koekenpan moest halen.'

'Dat kind van De Groot ben ik,' zei Jet.

'Dat weet ik,' zei mevrouw Bakker rustig. 'Ik zeg het je juist daarom. Twee keer in één jaar, meisje. Dat is geen toeval meer. Dat is gewoon hoe dit dorp in elkaar zit.' Ze duwde haar kar verder. 'Al helpt het wel als er af en toe iets grondig misgaat.' De koffiekannen van mevrouw Bakker waren leeg. De meester deelde de laatste bekers uit. Iemand begon een berg blad opnieuw recht te harken die al recht was, gewoon om nog iets te doen te hebben.

Jet ging op de rand van de dorpspomp zitten, sloeg het Proevenboek open en schreef.

Zaterdag 25 oktober. Geen proef. Achtenzeventig harken, drie uur, het hele dorp. Plein schoon om negen uur. Negentien bergen.

Ze keek ernaar. Toen schreef ze er nog één regel onder, en ze wist niet goed waarom, behalve dat het waar was:

Geen enkele machine.

Ze deed het schrift dicht.

En op dat moment, om kwart over negen, hoorde ze aan de kant van de Molenstraat een geluid dat ze uit duizenden herkende: een motortje dat klonk als een dikke bromvlieg in een lege emmer.

Jet stond op.

Over de klinkers kwam de Blader-o-maat het plein op rijden. Nout duwde achter. Op de kar zat, met zijn hoed op en zijn stofjas los en zijn bril schoon gepoetst, want dat deed hij alleen op belangrijke dagen, Oom Bijna.

Op de zijkant van de onderste koperen kast zat een gloednieuwe stalen beugel, geboord met een mal, om vijf uur die ochtend.

Hij zwaaide naar het hele plein.

‘Niet schrikken!’ riep hij vrolijk. ‘Ik doe alleen nog even die laatste hoek.’

14. De Blader-o-maat, één keer echt

Proef 55, slot. Uitkomst: alle bladeren van Knotwilg op één plek. Voor het eerst was dat precies de bedoeling. Alleen niet van ons.

Er zijn dingen die je uitlegt terwijl je ze doet, en er zijn dingen die je uitlegt nadat het misgegaan is. Ties zou de rest van zijn leven volhouden dat dit het eerste was.

‘Alleen de hoek,’ zei hij. ‘Alleen die ene hoek bij de goot.’

‘Die hoek ís schoon,’ zei meneer Knol.

‘Die hoek is bijna schoon,’ zei Oom Bijna.

Er ging een siddering door het hele plein.

Het was kwart over negen. Rond de kramen stonden mensen dozen uit te pakken. Bij de kerk werden schragen neergezet. Er kwamen twee mannen van de fanfare aan met een grote trom. Iedereen die niet met iets bezig was, was komen kijken naar de kar met de twee koperen kasten die midden op het brandschone plein stond.

Jet stond ernaast met het Proevenboek open en een potlood in haar hand, en ze had, dat zag Ties, haar eigen lijstje al gemaakt.

‘Voorwaarden,’ zei ze.

‘Voorwaarden,’ zuchtte Oom Bijna gelukkig.

‘Eén: stand twee. Niet drie. Twee.’

‘Twee,’ zei Oom Bijna.

‘Twee: Nout aan de zuigmond, en Nout mag op elk moment stoppen zonder dat hij het hoeft uit te leggen.’

‘Akkoord.’

‘Drie: u komt niet in de buurt van de hendels.’

‘Ik sta al twee weken nergens in de buurt van,’ zei Oom Bijna gekwetst.

‘Vier,’ zei Jet. ‘De vergrendeling.’

Nout tikte op de zijkant van de onderste kast. Daar zat, glanzend en nieuw, de stalen beugel, met een gat dat om vijf uur die ochtend met een mal was geboord, en met een vleugelmoer erop.

'Hij zit goed,' zei Nout. 'Ik heb hem twee keer nagemeten.'

En dat was waar. Om vijf uur die ochtend, op de werkbank in de smederij, zat die beugel goed.

Tussen de werkbank en het plein lag alleen nog de bocht bij de kerk, en in die bocht lag een put waar de kar altijd overheen stuiterde, en daar had Nout in de werkplaats iets over gezegd op een maandagmiddag, en niemand — ook Nout niet, want ook Nout was mens — had die ochtend om kwart over negen aan die put gedacht.

Een vleugelmoer is een moer met twee oortjes waar je met je vingers aan draait. Hij zit stevig. Hij zit alleen niet zó stevig dat hij tegen een kar kan die van een steen af komt met twee koperen kasten erop.

Hij zat er nog. Hij zat er alleen een halve slag losser op.

Meneer Knol maakte nog één poging.

'Egbert,' zei hij. 'De markt gaat over veertig minuten open.'

'Dan ben ik in vijf minuten klaar.'

'Er ligt daar,' zei meneer Knol, en hij wees, 'anderhalve vierkante meter blad. In de hele hoek. Dat is niks. Dat is minder dan niks. Dat kun je met een blik en een stoffer —'

'Meneer Knol,' zei Oom Bijna, en zijn stem was ineens anders.

Meneer Knol hield op.

'Dit dorp heeft drie weken lang met mijn machine te maken gehad,' zei Oom Bijna. 'Er zijn dahlia's gesneuveld. Er is vier keer was gedaan. Er heeft blad in de vijver gelegen en er heeft water in de Molenstraat gestaan, en vanochtend om zes uur stond u hier alleen op dit plein omdat mijn machine gisteren gedaan heeft wat hij niet moest doen.' Hij draaide zijn hoed in zijn

handen rond. ‘Ik wil hem één keer laten doen waarvoor hij gebouwd is. Eén hoek. Eén keer. Zodat het dorp gezien heeft dat het kón.’

Het bleef even stil.

‘Vijf minuten,’ zei meneer Knol.

Ties pakte de starthendel.

En hier moet gezegd worden dat hij het wist. Dat is het rare. Hij wist het, en hij zei het toch, en achteraf zou hij niet kunnen uitleggen waarom, behalve dat de zin er altijd uit kwam op precies dat moment, zoals een hik.

‘Dit kan écht niet misgaan,’ zei Ties.

Achter hem zei Nout iets wat op ‘nou’ leek.

Ties trok.

Het ging vijftig seconden goed.

Het motortje sloeg aan. De riemen spanden. Nout zette de zuigmond op de natte, samengeperste mat in de hoek bij de goot, en op stand twee begon de machine er rustig aan te knagen: een strook, nog een strook. Het blad ging de slang in. De vergaarbak vulde zich. Er rolde een steentje uit het klepje.

Bij de kramen begon iemand te klappen. Deze keer hield hij daar niet mee op, en er klapten anderen mee, en Ties voelde zich zo trots als een mens kan zijn.

Toen kwam Nout bij het dikste stuk.

De mat lag daar drie weken diep, doorweekt, en hij zoog vast. Het motortje zakte in toeren. De schoepenraderen kreunden. Nout wachtte, want Nout wachtte altijd, en de machine kwam er niet doorheen.

Ties keek naar de hendel.

Later, veel later, zou hij tegen Jet zeggen dat hij op dat moment aan gisteren gedacht had. En Jet zou zeggen: ‘Nee. Als je aan gisteren gedacht had, had je het niet gedaan.’ En daar had ze gelijk in.

Hij zette de hendel van twee naar vier.

De machine trok aan. De mat kwam los. De hele hoek ging in één keer de slang in, en de schoepenraderen liepen op naar dat hoge, gespannen toeren dat Ties nu voor de tweede keer in zijn leven hoorde.

En de vleugelmoer, die een halve slag losser zat, gaf mee.

De beugel schoof.

TIK.

Wat er toen gebeurde, duurde vierentwintig seconden. Jet klokte het, want Jet klokte alles, en ze zou later zeggen dat het de langste vierentwintig seconden van haar leven waren en dat ze er geen tel van zou willen missen.

Het eerste wat er gebeurde, was dat de machine ineens niets meer te doen had.

Zuigen door een natte bladermat is zwaar werk. Blazen in de open lucht is geen werk. Op het moment dat het klepje omklapte, viel de last van het motortje af, en een motortje zonder last doet maar één ding: het gaat harder. Het gilde omhoog tot voorbij alles wat het die maand gedaan had. Twee schoepenraderen op één as, allebei op vol vermogen, en een klep die zei: naar buiten.

Het tweede wat er gebeurde, was de vergaarbak.

Alles wat erin zat, ging eruit. Niet naar boven maar naar voren, de slang door, en de zuigmond stond op dat moment plat op de keien in de hoek bij de goot. De hele lading sloeg tegen de stenen en spatte uiteen over het plein als een golf tegen een havenhoofd.

Het derde wat er gebeurde, was dat de zuigmond loskwam.

Nout hield hem niet vast, want Nout had hem al losgelaten, wat het verstandigste was wat er in die vierentwintig seconden door iemand gedaan is. De mond ging over de keien tekeer als een tuinslang die op vol staat, draaide om zijn eigen as, en kwam met de opening omhoog te liggen.

En toen — en dit is het deel dat ze in Knotwilg nog jaren zouden navertellen, met steeds meer bergen erbij — toen vond de straal van de Blader-o-maat de eerste bladerberg.

Het feestterrein lag pal achter de heg aan de zuidkant van het plein. Met een kar moest je er via de weg en de oprijplaat omheen, en dat was een minuut of vier. Hemelsbreed was het twintig meter.

De eerste berg — die bij de winkel, de hoogste — kwam los als de kop van een golf. Hij ging niet uit elkaar; hij ging omhóóg, in één stuk, en toen pas uit elkaar, en het blad steeg op boven de kramen en boven de kerk en werd door de wind meegenomen, precies één kant op.

Over de heg.

De tweede berg ging. De derde ging. De zuigmond draaide langzaam rond op de keien, als een tuinslang die op zijn gemak het gazon afwerkt, en berg voor berg, van de kerk naar de winkel en van de winkel naar de pomp, tilde hij drie uur dorpswerk op en blies het over de heg het feestterrein op.

Negentien bergen.

Achtenzeventig harken.

Honderd mensen die om zes uur ‘s ochtends in het donker waren opgestaan.

Om Ties heen gebeurde ondertussen van alles tegelijk.

De twee mannen van de kramen doken achter hun eigen vrachtwagen, wat het verstandigste was. De slager legde zich met beide armen over zijn tafel met worst, als een moeder over een kinderwagen, en bleef zo liggen tot het voorbij was. Van de fanfare vlogen zes muziekstandaards om; de grote trom bleef staan, want een grote trom blijft altijd staan.

Buurvrouw Pot stond met haar rug naar de wind, haar rokken tegen haar benen geslagen, en riep iets waarvan Ties tussen twee vlagen door alleen ‘IK ZEG —’ hoorde, en de rest ging verloren.

Mevrouw Bakker zat op haar klapstoeltje bij de kramen en verroerde geen vin. Ze had haar handen om haar koffiebeker en ze keek omhoog naar de

bruine lucht met een uitdrukking die Ties, later, alleen kon beschrijven als: iemand die iets herkent.

Saar stond boven op de dorpspomp.

Ze had daar niets te zoeken en ze stond er, met haar armen wijd, midden in een storm van bladeren, en ze schreeuwde van het lachen.

En Jet — Jet stond twee meter van Ties af, met haar horloge in haar linker- en haar potlood in haar rechterhand, en telde hardop.

'Achttien!' riep ze. 'NEGENTIEN!'

'IK BEN ER BIJNA!' brulde Ties.

De lucht boven het plein van Knotwilg werd bruin, en de zon, die net over de kerk heen kwam, scheen er dwars doorheen, en Ties dacht — hij kon er niets aan doen, hij dacht het echt, terwijl hij op zijn knieën naar de gashendel kroop — dat het het mooiste was wat hij ooit gezien had.

Bij twintig seconden bereikte hij de hendel.

Bij tweeëntwintig seconden sloeg het motortje af.

Bij vierentwintig seconden was het laatste blad neergedaald.

En toen was het stil.

Niet gewoon stil. Volkomen stil. Er stonden meer dan honderd mensen op dat plein en er zei niemand iets, en er bewoog niemand, en de man van de fanfare met de grote trom stond precies zo als hij een halve minuut eerder had gestaan, met zijn mond open.

Het plein lag er weer bij zoals gisteravond.

Nee — erger. Gisteravond lag het blad over het hele plein verspreid. Vanochtend lag er niets meer op het plein, want alles was over de heg gegaan. Het plein was leeg. De keien blonken. Er stonden achtentwintig kramen in een keurige boog.

En langs de randen, waar negentien bladerbergen hadden gestaan, stond niets meer.

Ergens midden op dat lege plein stond Bout.

Hij was tot zijn oren onder het blad geweest, dat kon je zien, en hij had een enkel bruin blaadje dwars over zijn neus liggen dat hij niet weghaalde, want hij was met iets anders bezig. Hij liep naar de zuigmond, die stil op de keien lag. Hij snuffelde eraan. Hij keek naar Nout.

Toen pakte hij de zuigmond bij het houten randje en droeg hem, met veel moeite en met zijn kop schuin omhoog, dwars over het plein naar Nout toe, en legde hem plechtig voor zijn voeten neer.

Nout keek er een hele tijd naar.

'Bout,' zei hij. 'Dat is precies het goede gereedschap. Alleen niet meer nodig.'

In de stilte klonk dat harder dan het bedoeld was. Iemand achter de kramen maakte een geluid dat het midden hield tussen een kuch en iets anders, en slikte het weg.

Ties stond op. Zijn knieën deden pijn. Hij zocht in de menigte naar het enige gezicht waar hij bang voor was, en hij vond het meteen, want meneer Knol stond vooraan.

Meneer Knol had zijn hoed in zijn hand.

Hij keek naar de lege randen. Toen naar het schone plein. Toen naar de kramen. Toen naar de heg, waar boven het feestterrein nog een laatste sliert blad hing na te dwarrelen.

Toen naar Oom Bijna, die in het midden van het plein stond met zijn armen langs zijn lichaam en die er precies uitzag als iemand die op het punt staat 'het is mijn schuld' te zeggen.

Meneer Knol deed zijn mond open.

Ties kneep zijn ogen half dicht. Hij kende dit. Dit was het moment waarop volwassenen heel rustig gingen praten en het over verantwoordelijkheid kregen, en hij had zich er al drie weken op voorbereid en hij had nog steeds geen zin in.

Er kwam geen woord uit meneer Knol.

Er kwam een geluid uit, en het was geen woord, en het klonk als een emmer die van een plank valt.

En toen begon meneer Knol te lachen.

Als eerste.

En het hardst.

15. De grootste bladerberg van Knotwilg

Geen proef. Wel een record.

Het duurde ongeveer twintig seconden voor het hele plein meelachte, en dat was, vond Jet, het gekste geluid dat ze ooit gehoord had: honderd mensen die om zes uur waren opgestaan en die drie uur lang hadden geharkt, en die allemaal tegelijk stonden te brullen.

Oom Bijna probeerde nog zijn zinnetje te zeggen.

'Het is mijn schuld —' begon hij.

'Ja!' riep de slager, met tranen in zijn ogen. 'Dat is het!'

'— en ik kom het —'

'Egbert,' zei buurvrouw Pot, die zich aan een kraam moest vasthouden. 'Ik zeg niks. Maar kom eerst even kíjken.'

Want er was iemand naar de heg gelopen.

Het was Saar geweest, natuurlijk. Saar was van de dorpspomp gesprongen zodra het motortje afsloeg, en ze was door het draaihek in de heg verdwenen, en nu klonk er van de andere kant een geluid dat niemand kon plaatsen.

Ze schreeuwde.

Niet van schrik. Van iets anders.

Het hele plein liep naar de heg.

Achter de heg lag het feestterrein van Knotwilg: een breed, plat grasveld met een houten schuurtje aan de ene kant, waar in augustus de tenten hadden gestaan en waar sinds ruim een week het blad van de halve Molenstraat lag opgeslagen.

Daar lag nu een berg.

Jet bleef bij het draaihek staan en vergat, voor de eerste en enige keer in haar leven, het Proevenboek open te doen.

De berg was zo hoog als het schuurdak. Dat is geen manier van zeggen: hij was precies zo hoog als het schuurdak, want je kon het vergelijken, ze stonden naast elkaar. Hij was breed als een huis en hij liep aan de kanten schuin af, en aan de bovenkant lag hij nog los en luchtig omdat hij daar pas een minuut geleden was neergedaald. De ochtendzon stond er precies op. Hij was geel en bruin en oranje en rossig en op sommige plekken bijna rood, en de bovenste laag bewoog nog een beetje in de wind.

Jet had in haar hele leven drie dingen gezien waar het hele dorp stil van werd. De molen die na drie weken weer draaide, dat was er één. Een pannenkoek over de kerktoren, dat was er twee.

Dit was er drie.

Boven op die berg zat Saar Mulder.

'IK ZAK NIET!' schreeuwde ze naar beneden. 'IK BEN HELEMAAL BOVEN EN IK ZAK NIET!'

Niemand zei iets.

Toen zei Ties, met een stem die Jet nog nooit van hem gehoord had, heel zacht en heel ernstig: 'Mag ik?'

'Nee,' zei zeven volwassenen tegelijk.

'Waarom niet?'

En dat was, achteraf, de vraag waar het allemaal op vastliep, want niemand wist waarom niet.

'Het is blad,' zei buurvrouw Pot uiteindelijk. 'Het is een berg blad. Er zit niks in. Er kan niks in.'

Nout was al bezig. Hij liep om de hele berg heen, één rondje, en keek en prikte er op drie plekken met een stok in, en aan de kant van het schuurtje haalde hij twee grote takken weg die er met de tweede lading in gewaaid moesten zijn.

'Geen stenen,' zei hij. 'Geen glas. Geen takken meer. Het is blad.'

'Alleen niet aan de kant van het schuurtje springen,' zei Jet meteen, die haar hoofd terug had. 'Daar is de grond hard. In het midden.'

'In het midden,' zei Nout.

Ties nam een aanloop.

En op dat moment kwam er iets wits over het gras aanlopen dat niemand had zien komen, dat op een aanloop van tien passen de zijkant van de berg op klom alsof daar een trap zat, en dat boven op de nok ging staan naast Saar.

Kip Drie keek uit over het feestterrein zoals iemand uitkijkt over land dat van hem is.

'Ze was er binnen drie minuten,' zei Nout.

'Ze is altijd overal binnen drie minuten,' zei Jet.

Toen sprong Ties.

Hij klom naar boven op handen en knieën, want anders lukte het niet, en boven ging hij naast Saar staan en keek naar beneden, en Jet zag hem tellen. Ties telde nooit ergens bij. Hij telde nu.

Toen sprong hij.

Hij ging met zijn armen wijd, hij hing een tel in de lucht boven een berg bladeren van een meter of drie hoog, en toen verdween hij.

Er kwam een geluid uit die berg dat het beste te beschrijven is als het geluid van honderd kranten die tegelijk worden opengeslagen. Het blad spatte tot boven de nok. Ties ging tot ver over zijn middel weg, sloeg achterover, en werd opgeslokt.

Drie tellen lang was hij weg.

Toen kwam er een hand omhoog. Toen een tweede hand. Toen een gezicht dat volledig van blad was, met alleen twee ogen erin, en dat gezicht zei:

'Ik kom hier nooit meer uit en ik wil hier ook nooit meer uit.'

Achter Jet begon een klein meisje van een jaar of vijf zonder één woord aan de heg te klimmen. Haar moeder greep haar bij haar capuchon.

'Wacht even,' zei de moeder.

'Nee,' zei het meisje.

De moeder keek naar de berg. Ze keek naar Nout, die er met zijn stok bij stond. Ze keek naar de zeven volwassenen die net nog 'nee' hadden geroepen en die inmiddels alle zeven een stap dichterbij waren komen staan.

Toen liet ze de capuchon los.

Wat er daarna gebeurde, was de beste Herfstmarkt die Knotwilg ooit gehad heeft, en het bijzondere is dat er niets op de markt zelf voor nodig was.

De kramen stonden er gewoon. De fanfare speelde gewoon, na een half uur zoeken naar zes muziekstandaards. De appelkraam verkocht appels en meneer Knol verkocht potjes perenstroop met een lint eromheen, en er waren honderdvijftig van die potjes, want er waren dit jaar honderdtwaalf gekneusde peren geweest.

Maar iedereen ging naar de berg.

Het werkte zo. Je klom aan de kant van de heg omhoog, wat lastiger was dan het leek, want blad glijdt weg onder je voeten en je moest op handen en knieën. Boven ging je staan. Dan sprong je — het liefst met je armen wijd en het allerliefst met een schreeuw — en dan zakte je tot je middel weg in iets wat zacht was en ritselde en om je heen opspatte tot boven je hoofd. Daarna moest je eruit, en eruit komen was het moeilijkste en het leukste tegelijk, en de kleinste kinderen moesten eruit getrokken worden door hun enkels, waar ze de hele dag om vroegen.

Je kon je er ook in verstoppen. Dat ontdekte iemand rond half elf, en toen was er geen houden meer aan: er zaten de hele dag kinderen ergens in die berg, en er kwamen de hele dag koppen uit die berg omhoog op plekken waar niemand ze verwachtte.

Om elf uur kwam meneer Knol bij Jet staan.

Hij had zijn goede jas nog aan, hij had zijn lijstje in zijn hand, en er was iets aan hem veranderd wat Jet niet meteen kon plaatsen. Toen zag ze het: hij zweette niet.

'Jet,' zei hij. 'Ik heb een idee en ik weet niet of het mag.'

'Van wie zou het niet mogen?'

'Dat weet ik niet,' zei meneer Knol. 'Daarom vraag ik het aan jou.'

Zijn idee was dit. Een muntje, één sprong. Iedereen sprong toch al, en er stond toch al een rij, en er moest toch iemand bij de berg staan om te zeggen dat het aan de kant van het schuurtje niet mocht. En de opbrengst — hier ging meneer Knol zachter praten, alsof het iets was waar hij zich voor schaamde — de opbrengst zou hij graag bestemmen voor drie bomen op het schoolplein, want daar stond geen enkele boom, dat had de meester nu al zes jaar in het comité gezegd, en dan zou er over tien jaar op het schoolplein ook eens wat schaduw zijn.

Jet keek naar hem.

'Meneer Knol,' zei ze, 'dat is het beste idee dat ik dit jaar heb gehoord.'

'Vind je?'

'Ik heb een teller nodig,' zei Jet. 'En een blikken trommel.'

Ze telde er die dag driehonderdvierenveertig.

Ze telde ze in rijtjes van vijf, achter in het Proevenboek, op een bladzij waar ze *Sprongen* boven had gezet. De blikken trommel stond op een omgekeerd krat naast het draaihek, en meneer Knol stond erbij en riep de hele dag 'niet aan de kant van het schuurtje!' met een stem die tegen tweeën helemaal weg was en die hij toen verving door een fluitje.

Ze zag die dag dingen die ze niet vergat.

Ze zag de meester springen, in zijn goede jas, met zijn bril in zijn hand.

Ze zag de mevrouw van nummer zeven op een klapstoeltje aan de rand zitten kijken, drie uur lang, zonder één keer op te staan.

Ze zag Bout in de berg graven met zoveel plezier dat hij er als een bruine wolk uit kwam, en ze zag hem daarna twintig minuten lang achtereenvolgens elke sprong van elk kind bekijken alsof hij punten gaf.

Ze zag mevrouw Bakker op haar klapstoeltje aan de rand, met een deken over haar knieën, tegen buurvrouw Pot zeggen: 'In augustus vlogen ze over de kerktoren en nu vliegen ze in het blad. Wat een jaar.'

Ze zag een man uit Eiberdam die hier niks te zoeken had en die met zijn fiets aan de hand naar de berg stond te kijken, en die tegen niemand in het bijzonder zei: 'Bij ons is de wagen al gewéést.' Hij zei het niet opschepperig. Hij zei het als iemand die iets kwijt is.

Ze zag buurvrouw Pot van bovenaf naar beneden springen.

Dat kostte drie kwartier onderhandelen door acht kinderen tegelijk, en het bleek dat buurvrouw Pot al die tijd stond te wachten tot iemand het zou vragen. Ze klom naar boven met haar rokken in één hand, ze bleef even staan om uit te kijken over het feestterrein, en toen liet ze zich achterover vallen als iemand die in een hooiberg valt. Het geluid dat er uit die berg kwam toen ze erin verdween, was voor zes muntjes te goedkoop.

En ze zag Oom Bijna.

Hij sprong niet. Hij stond de hele middag bij het draaihek met zijn hoed in zijn hand naar de berg te kijken, en op een gegeven moment kwam Jet naast hem staan.

'Hij zuigt niet,' zei Oom Bijna.

'Nee.'

'Hij versnippert niet en hij vult geen aanhanger en hij houdt geen grind tegen.'

'Nee,' zei Jet.

Oom Bijna knikte langzaam.

'Bijna,' zei hij.

Jet keek naar hem van opzij. Hij zei het niet zoals hij het altijd zei — niet stralend, niet met zijn armen omhoog. Hij zei het zoals je iets zegt wat je aan het narekenen bent.

'Vindt u het erg?' vroeg ze.

Oom Bijna dacht daar zo lang over na dat Jet dacht dat hij haar niet had gehoord.

‘Ik heb een machine gebouwd om bladeren wég te krijgen,’ zei hij toen, ‘en er staan daar honderd mensen naar bladeren te kijken.’ Hij zette zijn hoed op. ‘Nee. Ik vind het niet erg. Ik vind het alleen ingewikkeld, en dat is wat anders.’

Om vijf uur ging de markt dicht.

Ze telden de trommel op de rand van de dorpspomp, met z’n vijven, en het was meer dan er ooit in één dag op de Herfstmarkt van Knotwilg was opgehaald, en er was genoeg voor drie bomen en waarschijnlijk voor vier.

Meneer Knol keek in de trommel. Toen keek hij naar het plein, dat er nog altijd blinkend en leeg bij lag, want alles lag hiernaast.

‘Ik heb hier drie weken over wakker gelegen,’ zei hij. ‘En het is beter geworden dan ik het had kunnen bedenken. Daar ben ik dankbaar voor, en dat zeg ik hardop, want dat doe ik anders nooit.’

Toen zette hij het deksel op de trommel en zei dat hij naar huis ging, want hij was moe.

Het opruimen duurde tot half zeven. De kramen werden leeggehaald, de fanfare pakte in, en de laatste kinderen werden door hun ouders van de berg gehaald, wat per kind een paar keer moest gebeuren.

Jet zat op het krat naast het draaihek met de trommel op haar knieën en schreef in het Proevenboek: *Geen proef. Wel een record.*

De zon was al onder. Het werd koud, echt koud, met die scherpe lucht die je in de laatste week van oktober krijgt.

Er stak nog één kop uit de berg.

'Saar,' riep Jet. 'Kom eruit. Je moeder heeft je twee keer geroepen.'

Saar antwoordde niet.

'Saar!'

Saars hoofd kwam een stukje verder omhoog. Er zaten bladeren in haar krullen en haar wangen waren rood van de kou, en ze keek niet naar Jet.

Ze keek naar beneden. Naar iets in de berg.

'Jet,' zei ze, en haar stem klonk anders dan anders — zachter, veel zachter, alsof ze iemand niet wakker wilde maken.

'Er zit iets in.'

16. Drie egels

Geen proef. Wel drie bewoners.

‘Wat zit erin?’ riep Ties.

‘Sst,’ zei Saar.

Dat was op zich al genoeg om iedereen die nog op het feestterrein was, te laten stoppen met wat hij deed. Saar Mulder zei nooit sst. Saar Mulder wás sst.

Ties liep naar de berg toe. Nout kwam van de andere kant. Jet stond met de trommel op haar heup bij het draaihek, en Oom Bijna, die net zijn jas had dichtgeknoopt om naar huis te gaan, knoopte hem weer los.

‘Ik was aan het graven,’ fluisterde Saar van boven. ‘Gewoon, met mijn handen, van bovenaf. En toen was er ineens geen blad meer.’

‘Hoe bedoel je, geen blad meer?’

‘Er is daar een gat,’ zei Saar. ‘Een rond gat. In het blad. Alsof iemand er een bal uit heeft gehaald.’

Nout was al bij de zijkant van de berg. Hij zei niets, hij haalde alleen de zaklamp uit zijn jaszak, want Nout had altijd een zaklamp, en hij zette hem aan.

En op datzelfde moment ging Bout eraf.

Hij had de hele dag naar die berg gekeken. Hij had er twintig minuten lang sprongen zitten beoordelen en hij had er zelf in gegraven en Nout had hem er drie keer uit gehaald. Nu draafde hij langs de zijkant van de berg, laag bij de grond, met zijn neus in het blad, en op ongeveer twee meter van de plek waar Saar zat te wijzen, bleef hij staan.

Hij groef twee keer.

Toen ging hij zitten.

Hij ging niet blaffen. Hij ging niet doorgraven. Hij ging zitten, kaarsrecht, met één oor omhoog en één oor omlaag, en hij keek naar Nout op de manier waarop hij anders naar Nout keek als hij een soeplepel had gebracht.

'Bout,' zei Nout heel zachtjes. 'Achteruit.'

Bout ging achteruit.

Nout knielde. Hij haalde met twee vingers, blaadje voor blaadje, een klein laagje weg, en scheen met de lamp erin.

Toen bleef hij lang stil.

'Niemand komt hierheen,' zei hij. 'Blijf allemaal staan waar je staat.'

'Wat is het?' vroeg Ties.

Nout keek op. In het licht van de zaklamp zag Ties dat hij glimlachte, en Nout glimlachte ongeveer twee keer per jaar.

'Egels,' zei hij. 'Drie.'

Ties draaide zich om naar Bout, die nog steeds kaarsrecht op twee meter afstand zat te wachten tot iemand hem iets zou vertellen.

En Ties dacht aan een zaterdagmiddag in augustus, op het feestterrein, aan de andere kant van deze heg, toen honderd mensen op gaspitjes pannenkoeken stonden te bakken en Nout om een garde had gevraagd, en Bout er voor het eerst van zijn leven eentje had gebracht.

'Nout,' zei hij. 'Dat is twee.'

Nout keek naar de hond.

'Twee uit honderd,' zei hij. 'Maar het zijn allebei de goeie geweest.'

Bout kwispelde één keer met zijn staart over de grond, heel zachtjes, alsof hij zelf ook wel begreep dat er nu niet geblaft moest worden.

Ze mochten er één voor één bij komen, op hun knieën, één meter afstand, en Nout hield de lamp met zijn hand ervoor zodat het licht zacht bleef.

In de berg zat een holletje.

Dat is het woord dat Ties gebruikte en dat hij bleef gebruiken, want er was geen ander. Het was een ronde ruimte niet groter dan een emmer, helemaal van blad, met wanden die van binnenuit glad waren aangedrukt. Boven de opening lag een dakje van bladeren dat er niet toevallig lag.

Daarbinnen lagen drie egels tegen elkaar aan.

Ze bewogen niet. Ze sliepen — echt sliepen, zwaar en diep, met hun stekels naar buiten en hun neuzen naar binnen — en ze waren maar heel klein, kleiner dan Ties had gedacht dat egels waren, en de kleinste van de drie lag helemaal in het midden.

'Ze bewegen niet,' fluisterde Saar.

'Ze slapen,' zei Nout. 'Kijk maar naar de bovenste.'

Ze keken. En na een tijdje zag Ties het: heel langzaam, om de zoveel tellen, ging er een klein rugje omhoog en weer omlaag.

Niemand zei iets. Er stonden op dat moment negen mensen op het feestterrein in het donker naar een gat in een berg bladeren te kijken, en niemand zei iets.

'Niemand raakt ze aan,' zei Oom Bijna zacht. 'Niet één vinger. Ties, hou Bout vast. Jet, ga meneer Mulder halen. En bel de dierenarts.'

'Op zaterdagavond?'

'Bel de dierenarts.'

De dierenarts kwam om kwart over zeven met haar fiets en een lamp met een rood filtertje erop, want dat, legde ze uit, stoort ze het minst.

Ze deed er twintig minuten over en ze zei bijna niets terwijl ze keek. Ze liep om de berg heen. Ze voelde met haar hand hoe warm het blad aan de binnenkant was. Ze keek waar de berg tegen de wind aan lag en waar het water bij regen heen zou lopen.

Toen ging ze rechtop staan en trok haar handschoenen uit.

'Nou,' zei ze. 'Dat is dan geregeld.'

‘Wat is geregeld?’ vroeg meneer Knol, die was teruggekomen omdat iemand hem had gebeld en die zijn goede jas alweer aanhad.

‘Hun winter,’ zei de dierenarts. ‘Een egel moet in oktober twee dingen vinden: genoeg eten en een goede plek. De plek is het lastigste, want die moet droog zijn, luchtig, warm genoeg, en hij moet in maart nog niet zijn weggewaaid. Een egel die in oktober een bladerhoop vindt, heeft zijn winter gevonden.’ Ze deed haar tas dicht. ‘Deze drie hebben er een gevonden die vanochtend om kwart over negen is bezorgd.’

Ties keek naar Oom Bijna.

Oom Bijna stond met zijn hoed in zijn handen en zei niets, wat hij die dag vaker had gedaan.

‘En als hij weggaat?’ vroeg Jet. ‘De berg. Op twaalf november komt de gemeentewagen.’

De dierenarts keek haar aan.

‘Dan zoeken ze in november een nieuwe plek,’ zei ze. ‘In november is er geen nieuwe plek meer. Dan is alles al opgehaald.’

Het was even stil.

‘Dus,’ zei Ties.

‘Dus,’ zei de dierenarts, en ze pakte haar fiets.

Ze zette één voet op de trapper en bedacht zich toen nog even.

‘Ik krijg er elk najaar drie of vier binnen die te licht zijn om de winter door te komen,’ zei ze. ‘Ze zijn nooit ziek. Ze hebben alleen te lang gezocht.’ Ze knikte naar de berg. ‘Deze drie hebben niet hoeven zoeken. Dat is wat er vanochtend gebeurd is, en dat wil ik gezegd hebben voordat iemand er een hele avond spijt van gaat zitten hebben.’

Toen fietste ze weg over het donkere gras.

En toen zei Saar het.

Ze had de hele avond op haar knieën bij dat gat gezeten, en ze stond op met bladeren tot in haar kraag, en ze zei het niet hard, en ze zei het zonder er iets omheen te doen.

‘Ik heb dat twee keer gevraagd,’ zei ze.

Iedereen keek naar haar.

‘Bij de vijver,’ zei Saar. ‘En in de werkplaats, op maandag. Ik heb gevraagd waarom die bladeren eigenlijk wég moeten. En toen zeiden jullie dat de markt zaterdag was.’

Ties voelde iets warms in zijn nek omhoogkomen, want hij wist precies wat hij toen had gezegd.

‘Ik heb gezegd dat de kramen scheef zouden staan,’ zei hij.

‘En ik heb gezegd dat we vijf dagen hadden,’ zei Jet.

'En ik heb ook gezegd dat het moest,' zei Saar. 'Ik heb het zelf ook gezegd. Dat is het stomme.'

Oom Bijna zette zijn hoed op.

'Zeg het nog een keer,' zei hij. 'Nu.'

Saar haalde adem.

'Waarom moeten die bladeren wég?' zei ze. 'Van het plein moeten ze weg, dat snap ik, daar staan kramen. En uit de vijver moesten ze weg, want dan krijgen de vissen geen lucht. Maar hiér? Hier is gras. Hier komt niemand tot de volgende zomer. Waarom moet het hier weg?'

Niemand gaf antwoord.

Dat was, vond Ties, het mooiste antwoord dat ze had kunnen krijgen.

'Omdat we het altijd weghalen,' zei meneer Knol uiteindelijk, langzaam. 'Omdat de wagen komt. Omdat het op de lijst staat.' Hij haalde zijn lijstje uit zijn binnenzak, keek ernaar, en vouwde het weer op. 'Ik heb er nog nooit één seconde over nagedacht.'

Op zondag lag de berg er nog.

Op maandagavond was er in het dorpshuis een vergadering waar meneer Knol zijn houten hamertje voor gebruikte (het hamertje dat Oom Bijna in de zomer tóch had gerepareerd), en die vergadering duurde tweeëntwintig minuten, wat een record was.

Ties mocht mee, want Ties had erop gestaan. Hij had zich voorbereid op ruzie. Hij had zelfs bedacht wat hij zou zeggen als iemand zou beweren dat een bladerhoop rommelig was.

Er zei niemand iets over rommelig.

De man met de rolmaat zei dat hij het idee alleen zou steunen als er duidelijke palen kwamen, want anders reed er in het donker iemand met een kruiwagen tegenaan. Dat werd genoteerd. De slager vroeg of het niet ging stinken; de dierenarts, die er speciaal voor was gekomen, zei dat droog

blad niet stinkt en dat nat blad in een vijver dat wél doet, en dat was precies het verschil. Dat werd ook genoteerd.

En toen stond de oude mevrouw op, die op de markt op haar stoel had zitten harken.

'Vroeger,' zei ze, 'lag achter elke boerderij hier een hoop. En daar zaten egels in en daar zaten kikkers in, en het ging in twee jaar vanzelf terug de grond in en dan strooide je het over je land. Niemand vond dat bijzonder. Het heette gewoon: de hoop.' Ze ging weer zitten. 'Doe niet zo plechtig. Doe het nou maar.'

Er werd besloten dat de berg op het feestterrein de winter zou blijven liggen. Er werd besloten dat de gemeentewagen op twaalf november het plein en de straten mocht doen, maar het feestterrein niet. En er werd besloten dat er achter het feestterrein, tegen de heg aan, een vaste plek zou komen waar het blad van Knotwilg voortaan naartoe ging.

Dat werd de bladerhoek.

Ze maakten hem in de week erna, op woensdagmiddag en donderdagmiddag: acht palen van vader Mulder, een rol gaas van de garage van Ties' vader, en een laag bord waar Saar met witte verf op schilderde en dat ze pas liet zien toen het droog was. Vier hoeken, twaalf meter bij zes, aan drie kanten gaas en aan de vierde kant open zodat je er met een kruiwagen in kon. Nout zette de palen recht. Jet mat ze uit. Oom Bijna maakte één keer aanstalten om er iets bij te bedenken, keek de kring rond, en zei toen dat het zo prima was.

De egels bleven waar ze waren. Ze lagen achter een laag gaas dat er speciaal voor hen omheen was gezet, in hun eigen hoek van de berg, en niemand raakte ze aan, en de meeste mensen in Knotwilg hebben ze die winter nooit gezien.

Ties ging er wel elke week even kijken.

Van een afstand. Dat was de afspraak, en hij hield zich eraan, en dat viel hem zwaarder dan hij tegen iemand zei.

'Zie je nog wat?' vroeg Jet een keer.

‘Nee,’ zei Ties. ‘Ik zie een berg blad.’

‘En dan?’

‘En dan sta ik er nog vijf minuten naar te kijken,’ zei Ties.

Op de tweede zaterdag van november stonden ze met z’n zessen in de tuin van buurvrouw Pot.

Oom Bijna had een papieren zak bij zich. In die zak zaten twaalf dahlia-knollen, gekocht bij de kweker in Zwaneveen, en hij overhandigde ze op de manier waarop hij dingen overhandigde: hij deed zijn hoed af en hij zei precies wat er te zeggen was.

‘Zes van uw dahlia’s zijn er de zuigmond in gegaan,‘ zei hij, ‘en één is er in tweeën gebroken. Dit zijn er twaalf. Dat is geen goedmaken, want De Zwaluw komt niet terug. Maar het is wat er te doen is.’

Buurvrouw Pot keek in de zak. Ze pakte er één knol uit, draaide hem om, en bekeek hem zoals ze alles bekeek: langzaam en zonder haast.

‘Die is goed,’ zei ze.

Toen keek ze de vier kinderen aan.

‘Ze gaan de winter in een kist met zand in de schuur,’ zei ze. ‘En in maart komen jullie hier. Alle vier. Dan gaan jullie ze planten, en ik ga op een stoel zitten en ik wijs aan waar, en ik doe niks. Vijfentwintig centimeter uit elkaar.’

‘Dat weet ik nog,’ zei Jet.

‘Dat weet ik,’ zei buurvrouw Pot. ‘Jij weet alles nog. Daar heb ik dat schriftje van jou voor.’

Ze zette de zak bij de schuurdeur.

Toen bleef ze staan kijken naar haar lege border, waar in maart twaalf nieuwe dahlia’s zouden komen, en verder de tuin door, over de heg, in de richting van het feestterrein, waar sinds twee weken een berg lag met drie slapende bewoners erin.

‘Ik zeg niks,’ zei buurvrouw Pot.

En toen zei ze, voor het eerst in haar leven, ook echt niets meer.

17. Bijna warm genoeg

Proef 56. De Egel-o-maat. Uitkomst: geen egelhuis. Wel de beste composthoop van de provincie.

Op de laatste zaterdag van november stond er rijp op de bladerhoek.

Jet zag het toen ze er ‘s ochtends langsliep met haar jas dicht tot haar kin. Het hele veld was wit, en het gaas was wit, en de bovenkant van de grote berg lag onder een dun laagje dat glinsterde waar de zon erop kwam. Van dichtbij zag je dat elk blaadje afzonderlijk een randje had gekregen.

Aan de open kant stond het bord.

Saar had er drie middagen over gedaan en ze had het aan niemand laten zien tot de verf droog was. Er stond, in stevige witte letters, iets scheef naar rechts aflopend omdat ze onderaan ruimte tekort was gekomen:

DE BLADERHOEK VAN KNOTWILG hier mag het blijven liggen

En daarnaast had ze een egel geschilderd.

‘Wat is dat?’ had Ties gevraagd toen hij hem voor het eerst zag.

‘Een egel.’

‘Het is een boenborstel.’

‘Het is een égel.’

‘Het is een goeie borstel,’ had Nout gezegd, en daarmee was de zaak gesloten.

De egels sliepen sinds vijf weken. Achter een laag gaasje aan de zuidkant, waar niemand mocht komen, lag hun holletje in de berg, en de dierenarts was er twee keer langs geweest en had allebei de keren gezegd dat je het beste helemaal niets kon doen.

Achter de bladerhoek, tegen de heg, lag ondertussen de nieuwe hoop van dit najaar: alles wat de gemeentewagen op twaalf november níét had opgehaald, plus twee kruiwagens per week van mensen die het gewoon kwamen brengen.

Jet stond er even naar te kijken.

Er was die maand iets grappigs gebeurd met die hoek. Ze hadden hem gemaakt omdat er drie egels sliepen, en verder nergens voor. Maar toen was de buurvrouw van nummer negen komen vragen of ze haar tuinblad ook mocht brengen, en toen de slager, en toen twee mensen uit de straat achter de kerk, en toen had de meester met de hele school in één middag het schoolplein leeggeharkt en er acht kruiwagens gebracht — niet omdat het moest, maar omdat het ergens naartoe kon.

'Ik zeg niks,' had buurvrouw Pot gezegd toen ze haar tweede kruiwagen kwam brengen, 'maar het is wel raar dat we hier veertig jaar lang voor hebben betaald om het weg te laten rijden.'

Meneer Knol had er een regel voor op zijn lijstje gezet. Bovenaan. Met een streep eronder: *bladerhoek — laten liggen.*

Toen liep ze door naar de smederij, want daar stond iets nieuws op het erf, en dat stond er sinds donderdag.

'De Egel-o-maat,' zei Oom Bijna.

'Natuurlijk,' zei Jet.

'Kijk nou eens.'

Ze keek. Het was, dat moest ze toegeven, een van zijn mooiste. Op een onderstel van drie balken stond een ronde houten vorm ter grootte van een grote pan, ondersteboven, als een omgekeerde kom. Daaromheen zaten zes gebogen armen met vingertjes van gedraaid ijzerdraad. Boven de vorm stond een trechter, en naast de trechter drie bakken op pootjes.

'De vorm draait,' legde Oom Bijna uit. Hij wees met zijn potlood. 'Ondertussen komen er uit de trechter twijgen — hazelaar, buigzaam, ik heb er zaterdag een bos van gesneden bij de sloot — en de zes armen vlechten die twijgen om de vorm heen. Dan doe je uit bak één een laag blad ertussen en uit bak twee een laag gras, want dat isoleert, en uit bak drie een handje aarde om het vast te zetten. Als je klaar bent, til je hem van de vorm af.' Hij deed

een stap achteruit en spreidde zijn armen. ‘En dan heb je een egelhuisje. Compleet. Waterdicht. Met een gangetje aan de onderkant.’

‘En hoeveel wilt u er maken?’

‘Twintig,’ zei Oom Bijna. ‘Voor de hele bladerhoek. Voor volgend jaar. Er komen er meer, dat weet ik zeker, en dan moet er plek zijn.’

Jet sloeg het Proevenboek open.

Proef 56. De Egel-o-maat.

Ze aarzelde geen seconde meer bij het woord ernaast, want ze wist inmiddels dat je dat pas achteraf kunt invullen.

Ties trok. Saar telde af. Nout stond bij de bakken met een schep.

En de Egel-o-maat begon te draaien.

Het ging fout op een manier die zo rustig en zo grondig was dat het minuten duurde voor iemand doorhad dat het fout ging.

De vorm draaide. De twijgen kwamen uit de trechter. De zes armen kwamen in beweging, en die armen deden bijna wat ze moesten doen: ze legden de twijgen keurig om de vorm heen, één voor één, netjes naast elkaar.

Ze vlochten ze alleen niet.

Vlechten is over-onder-over-onder, en daarvoor moet elke arm weten wat de arm ernaast doet, en dat wisten ze niet. Ze legden allemaal hun twijg netjes bovenop de vorige. Er ontstond dus geen mandje maar een stapeltje, en het stapeltje gleed van de bolle vorm af en viel eromheen op de grond.

‘Blad!’ riep Oom Bijna, die dat niet zag omdat hij aan de andere kant stond.

Nout schepte blad in de trechter. Dat kwam er aan de bovenkant uit en zakte netjes op de gevallen twijgen.

‘Gras!’

Er kwam gras op het blad.

‘Aarde!’

Er kwam aarde op het gras.

'Twijgen!'

En zo ging het door, twintig minuten lang, en de zes armen draaiden hun rondjes en legden hun lagen, en niemand zei iets, want er gebeurde namelijk wél iets. Er groeide rondom die draaiende vorm een hoop. Een volmaakt ronde hoop, van onderaf opgebouwd, laag na laag na laag: twijgen, blad, gras, aarde, twijgen, blad, gras, aarde, allemaal even dik, allemaal even netjes, tot hij tot Jets middel kwam.

Toen zette Nout de machine uit, want de bakken waren leeg.

Ze tilden de vorm eruit.

Wat er overbleef, was een keurige, ronde, gelaagde hoop van een meter hoog, met in het midden een gat waar de vorm had gestaan.

'Hij is niet gevlochten,' zei Ties.

'Nee,' zei Oom Bijna.

'Er kan geen egel in.'

'Nee.'

Oom Bijna liep er langzaam omheen. Hij deed zijn hoed af. Hij bukte zich, stak zijn hand in het gat in het midden, en bleef zo een tijdje zitten.

'Voel eens,' zei hij.

Jet stak haar hand erin.

Binnen in die hoop was het warm.

Niet lauw. Warm — echt warm, warmer dan de lucht, warmer dan haar eigen hand, en het was zaterdag de laatste van november en het had die nacht gevroren.

'Dat doen die lagen,' zei Oom Bijna. Zijn ogen begonnen te glimmen achter zijn beslagen bril. 'Blad, gras, aarde, blad, gras, aarde. Nat en droog om en om, precies even dik. Ik heb dat mijn hele leven met een riek staan mengen

en het werd nooit wat, en dit ding doet het in twintig minuten in laagjes van drie centimeter.’

Hij kwam overeind en zette zijn hoed op.

‘Alle moeren en bouten,’ zei hij. ‘Dit is compost.’

‘Wat?’

‘Dit is de beste composthoop die ik ooit gezien heb, en hij is niet eens een dag oud.’

Hij begon te stralen. Jet zag het aankomen. Ze had het inmiddels tien keer zien aankomen en het werd niet minder.

‘Bijna!’ riep Oom Bijna.

Op maandag kwam de tuinder.

Dat was de man van de tuinderij aan de weg naar Zwaneveen, die vier kassen had en die het halve dorp aan sla hielp, en hij had het gehoord zoals iedereen in Knotwilg alles hoorde. Hij liep drie keer om de hoop heen. Hij

stak zijn hand erin. Hij haalde er een pluk uit en rook eraan, wat Jet nogal ver vond gaan.

‘Wat wil je ervoor?’ vroeg hij.

‘Niks,’ zei Oom Bijna verbaasd. ‘Hij staat op mijn erf.’

‘Kun je er meer maken?’

‘Ik heb er een machine voor,’ zei Oom Bijna, alsof dat het antwoord was op elke vraag ter wereld, en in dit geval was het dat ook.

Dat voorjaar hebben ze er elf gemaakt. De tuinderij van Knotwilg heeft er een heel jaar op geteerd, en in juni stond er in de kas van die man een rij tomatenplanten waar mensen uit Eiberdam voor kwamen kijken. Maar dat is een ander verhaal, en het gebeurde toen nog niet.

Wat er wél gebeurde, was dit.

Op zondagmiddag zat Jet aan de keukentafel met het Proevenboek open en maakte ze de najaarsbladzij af.

Ze deed dat elk seizoen: alle proeven onder elkaar, met de uitkomst ernaast, in één kolom, zodat je in één oogopslag zag hoe het gegaan was. Ze schreef:

Proef 50 — Appelpluk-o-maat. Bijna. Proef 51 — Blader-o-maat. Bijna. Proef 52 — Blader-o-maat, tweede poging. Bijna. Proef 53 — Versnipperaar. Bijna. Proef 55 — Blader-o-maat, generale + slot. Bijna. Proef 56 — Egel-o-maat. Bijna.

Ze legde haar potlood neer en keek ernaar.

Er ontbrak er één.

Ze bladerde terug naar de vrijdag van de zeventiende, naar de bladzij met de omcirkelde tijden en de drie keer nagemeten getallen, en daar stond het, en het stond er al zes weken en ze had het nooit gezien.

Proef 54 — de vergaarbak. Hij werkt. Hij werkt echt. Ik heb het drie keer nagemeten.

En in de kantlijn, in kleine letters, in haar eigen handschrift, omdat ze die avond niet had kunnen laten het over te schrijven van het messing plaatje:

J. de Groot.

Geen bijna.

Jet zat daar een hele tijd stil.

Toen stond ze op, haalde uit haar la een verfrommeld en weer glad gestreken vel papier — nummer tien, met de bak, het schuine gaas, de maten in kleine cijfertjes, en dwars over de rechterhelft een dikke, lelijke gumveeg met daarnaast een klepje dat er uitzag alsof een olifant het getekend had — en ze plakte het met vier stukjes plakband in het Proevenboek, over twee bladzijden heen.

Ze streek het glad.

Onder de tekening schreef ze één regel, en het duurde even voor ze wist welke, en toen wist ze het.

Een tekening is een vraag.

Haar moeder kwam langs met een mand wasgoed, bleef achter haar staan en keek een tijdje mee.

'Dat is die van jou,' zei ze.

'Dat is er één van tien,' zei Jet. 'De andere negen waren mooier.'

'En werkten die?'

Jet keek naar de gumveeg dwars over de rechterhelft.

'Nee,' zei ze. 'Die zijn nooit gebouwd.'

Haar moeder zei niks. Ze zette de mand op de grond, boog zich over Jets schouder, en tikte met haar vinger op het lelijke klepje.

'Dan is dit de mooiste,' zei ze, en ze pakte haar mand weer op en liep door.

Het vroor die week vier nachten achter elkaar.

Op donderdagmiddag stonden ze met z'n vieren aan de rand van de dorpsvijver, die schoon en donker en stil was en die aan de kanten was begonnen

dicht te trekken: een dun, grijzig velletje ijs dat van de lisdodden naar het midden toe kroop en dat ‘s nachts telkens een halve meter opschoof.

De negen eenden zaten er middenin, in het laatste stukje open water, en keken zoals eenden kijken.

Saar zat op haar hurken aan de kant met een stokje het ijs te testen, wat strikt genomen niet mocht en wat ze deed met één hand aan de wal.

‘Hoe dik moet het zijn?’ vroeg ze.

‘Dikker dan dit,’ zei Nout.

‘Ja, maar hóé dik?’

‘Dat vraag je aan je vader,’ zei Nout. ‘Die weet het.’

Saar keek hem aan, en Jet zag haar iets doen wat ze een maand geleden nog niet had gedaan: ze knikte, stond op, en zei dat ze het straks zou vragen. En vervolgens vroeg ze niks meer, maar bleef ze naar het ijs staan kijken, alsof ze wilde weten of ze het antwoord misschien zelf kon zien.

‘Als het zo doorgaat,’ zei Ties, ‘ligt hij zaterdag dicht.’

‘Zondag,’ zei Nout.

‘Zaterdag.’

‘Zondag,’ zei Nout weer, en Nout had over dat soort dingen altijd gelijk.

Achter hen klonken voetstappen op het bevroren gras.

Jet hoefde niet om te kijken. Ze wist wie het was aan het geluid van de stappen, en ze wist ook, nog voordat ze zich omdraaide, wat voor gezicht erbij hoorde, want ze had het nu twee keer eerder gezien: één keer in september bij de eerste vallende lindebladeren, en één keer in oktober op het plein.

Oom Bijna kwam naast haar staan en keek naar het ijs.

Hij zei een tijdje niks. Hij zette zijn bril af, veegde hem schoon aan zijn stofjas, en zette hem weer op.

‘Weet jij,’ zei hij, ‘hoe hard een bezem over ijs gaat?’

‘Nee,’ zei Jet.

Maar ze sloeg wel een nieuwe bladzij op.

Copyright & License

© 2026 Studio Safan (studiosafan.nl). All stories, characters and illustrations in this book are original.

This book is free, and it is meant to be shared: you may download it, print it, and pass it on to other families, schools and reading groups — as long as it stays free, unchanged and credited to Studio Safan. You may not sell this book, change it, or use it commercially.

License: Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0)